

STADNAMN OG STADNAMNINNSAMLING MED BAKGRUNN I EIT PILOTPROSJEKT – EIN RAPPORT FRÅ FAGMILJØET

(Førebels versjon)

INNHOLD

FØREORD

1. INNLEIING, SAMANDRAG OG KONKLUSJONAR
  - 1.1. Innleiing
  - 1.2. Samandrag
  - 1.3. Konklusjonar
2. STADNAMN I OFF. KOMITÉINNSTILLINGAR OG MELDINGAR
  - 2.1. NOU 1983:6 Stadnamn
  - 2.2. Innst. S. nr. 132 (1984–85)
  - 2.3. Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*
  - 2.4. Innst. O. nr. 59 (2004-2005). Endringar i lov om stadnamn
  - 2.5. Stortingsmeldinga *Mål og meinig*
  - 2.6. *Adresseveileder* (Kartverket)
3. PILOTPROSJEKT ETTER OPPDRAG FRÅ KULTURDEPARTEMENTET
  - 3.1. Hovudpunktata i tildelingsbrevet – Oppfylging
  - 3.2. Samrådingsmøtet 2009 – Oversyn over stadnamnsamlingar
    - 3.2.1. Deltakarar på Samrådingsmøtet
    - 3.2.2. Stadnamnsamlinga ved Universitetet i Oslo
    - 3.2.3. Stadnamnarkivet ved Universitetet i Stavanger
    - 3.2.4. Digitale stedsnavnbaser ved Universitetet i Bergen
    - 3.2.5. Stadnamnsamlinga ved Universitetet i Trondheim
    - 3.2.6. Stadnamnarkiv ved Universitetet i Tromsø
    - 3.2.7. Dataregistrering av stadnamn i Nordland
    - 3.2.8. Stadnamnarbeidet i Sogn og Fjordane
    - 3.2.9. Stedsnavnprosjektet i Grue 1994
    - 3.2.10. Lokale stadnamn i bygdebøker
    - 3.2.11. Stedsnavninnnsamling som lokalhistorisk prosjekt

- 3.2.12. Stadnamnsamlinga i Mjøsdalen**
- 3.2.13. Norsk lokalhistorisk institutt og Landslaget for lokalhistorie**
- 3.2.14. Innsamling og arkivering av samiske stedsnavn**
- 3.2.15. Samlinger av kvenske stedsnavn**
- 3.2.16. Navneprosjektet ved Varanger museum**
- 3.2.17. Database for kvenske stedsnavn**
- 3.2.18. Kulturrådet gjev meir støtte til arkiv i Nordland**
- 3.2.19. En felles virtuell database for stedsnavn**
- 3.3. Plotting av stadnamn på elektroniske kart**
  - 3.3.1. Beskrivelse av metoden**
  - 3.3.2. Rettleiing for nettbasert stadnamnregistrering og koordinatfesting**
- 3.4. Pilotprosjekt for dataføring av einskilde samlingar**
- 4. HEDMARKSPROSJEKTET – EIT PILOTPROSJEKT FOR REGISTRERING AV STADNAMNSAMLINGAR I HEDMARK OG TILRETTELEGGING FOR VIDARE INNSAMLING MED ELDRE SOM ARBEIDSRESSURS**
  - 4.1. Planlegging og organisering av prosjektet**
  - 4.2. Informasjonsmøte og kurs**
  - 4.3. Resultat av prosjektet – samla og kommunevis**
  - 4.4. Kommentar fra en prosjektmedarbeider**
  - 4.5. Noen erfaringer om stedsnavninnsamling i prosjektområdet**
  - 4.6. Vurdering av ulike innskrivings- og databaseprogram**
- 5. NAMNEFAGLEGE TILTAK OG BEHOV FOR RESSURSAR**
  - 5.1. Oppfylgjing av stadnamnininnsamling (m.a. med bakgrunn i erfaringar frå Hedmarksprosjektet)**
    - 5.1.1. Motivering og organisering ved ny innsamling av stadnamn**
    - 5.1.2. Hvordan organisere nye innsamlinger?**
  - 5.2. Stadnamntenesta (Språkrådet)**
    - 5.2.1. Organisering av stadnamntenesta**
    - 5.2.2. Arbeidssituasjonen for stadnamntenesta**
  - 5.3. Situasjonen for namnegransking ved universitet og høgskular**

VEDLEGG

VEDLEGG I

OVERSIKT OVER STADNAMNSAMLINGAR I HEDMARK

VEDLEGG II

**RESSURSBRUK INNSKRIVING AV STEDSNAVNDATA TIL EN NORSK
STEDSNAVNBASE**

VEDLEGG II

PROSJEKTBESKRIVELSER OG BEHOV FOR NYE INVESTERINGER

FØREORD

I St.meld. nr. 35 (2007-2008) *Mål og mening*, kap. 8.3.3.5. står det om stadnamn og stadnamninnnsamling:

Departementet vil elles vurdera om det bør gjennomførast ei større utgreiing om den vidare innsamlingspolitikken og tilgrensande spørsmål. Det er i så fall aktuelt å sjå på om ei slik utgreiing bør femna vidare enn berre stadnamn. Heile situasjonen for dokumentasjon av norsk språk og for dei ulike språksamlingane som er behandla i førre avsnitt, vil kunna vera eit naturleg utgangspunkt for ei nærmare avgrensing av mandatet for ei eventuell slik utgreiing.

Denne rapporten avgrensar seg til feltet stadnamn. I tillegg til spørsmålet om stadnamninnnsamling og arkivering av stadnamn vert det gjeve ei vurdering av stoda for namnegransking generelt. Rapporten har vore til høyring i dei namneglelege miljøa ved universiteta og høgskulane og gjev eit samla uttrykk for stoda når det gjeld stadnamninnnsamling, stadnamnnamarkiv og namnegransking. Fleire delrapportar er signerte av ulike medarbeidrarar. Rapporten er redigert og hovudsakleg ført i pennen av Botolv Helleland, men ei rekke medarabeidrarar har stått for enkeltdelar som er signert av dei einskilde forfattarane.

Etter søknad frå Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo, med tilslutning frå Samarbeidsnemnda for namnegransking, gav Kulturdepartementet i brev 24.8.2009 ei løyving på 570 000 til følgjande spesifiserte aktivitetar på stadnamnområdet:

- kartlegging og kvalitetsvurdering av eksisterande stadnamnsamlingar og planlegging av vidare samarbeid;
- samordning og konvertering av eksisterande delbasar med sikte på ein felles landsomfattande database;
- eit pilotprosjekt i Hedmark med formål å kartleggja og ta vare på eksisterande samlingar av stadnamn og prøva ut eit opplegg for oppfylgjande innsamling med eldre som arbeidsressurs.

Hausten 2010 sökte instituttet om ei tilleggsløyving for å utvikla ein modell for elektronisk kartfesting av stadnamn, og mot slutten av året gav departementet tilsegn om å løyva midlar til

- eit pilotprosjekt for plotting av stadnamn på digitale kart

Innhaldet i tildelingsbreva er gjeve att meir i detalj i kap. 3.1. i rapporten.

Oslo/Bergen juli 2012

For Samarbeidsnemnda for namnegransking

Botolv Helleland   Ole-Jørgen Johannessen

1. INNLEIING, SAMANDRAG OG KONKLUSJONAR

1.1. Innleiing

Stadnamn er uunnverlege språklege uttrykk i den daglege kommunikasjonen mellom menneske. Dei definerer rommet i den nære og fjerne omgivnaden og fungerer som adresser for ulike gjeremål. Samstundes representerer dei viktige kulturminne ved at dei speglar av tidlegare generasjonars arbeidsliv og forståing av naturen på staden der namna har vorte til. Ut frå ei slik tilnærming fylgjer arbeidet med stadnamn tre hovudliner:

- innsamling av stadnamn og oppbygging av funksjonelle namnearkiv både i papirformat og i aukande grad elektronisk der målet er ein mest mogeleg heildekjkjande norsk stadnamnbase;
- tilrettelegging for praktisk bruk i samfunnet, som på kart, skilt, adresser, register, normering, lokalhistorisk bruk, undervisning;
- forsking i stadnamn som kjelde til studiet av språk, samfunn og natur.

I Noreg har det vore arbeidd med stadnamn og stadnamninnssamling i over 150 år, og mykje er oppnådd, men det står svært mykje att. Ein viktig grunn til å setja inn fornya kraft no, er at namnemateriale som ikkje er samla inn, er meir utsett for tap enn nokon gong. Eit problem for seg er at faget namnegransking er i ferd med å verta nedbygd ved universiteta, og det trass i den store interessa folk flest har for namn og namnetyding. Politisk har verdien av stadnamn som kulturarv vore framheva i ulike samanhengar. Fleire stortingsmeldingar og komitéinnstillingar har tala varmt for å ta vare på stadnamna, og no sist språkmeldinga *Mål og meinung*.

Det er såleis positivt at Kulturdepartementet har gjeve midlar til å skaffa fram eit oversyn over eksisterande stadnamnsamlingar og prøva ut ein metode for innsamling ved hjelp av eldre, dataregistrering og elektronisk kartfesting av stadnamn.

Føresetnadene for å fylgja opp desse oppgåvene er at det eksisterer fagmiljø som kan organisera og føra eit overordna tilsyn med verksemda. Difor har me funne det rett å omtala tilstanden innan namnegransking ved dei institusjonane som driv namnegransking eller forvaltar stadnamnsamlingar. Som det vil gå fram av rapporten, er situasjonen alarmerande. Dersom det ikkje vert gjort noko for å bremsa nedgangen i stillingar og ressursar, vil ein innan fem til ti år vera utan namnevitskaplege miljø i Noreg, med dei fylgjer det vil ha for å vidareføra og kvalitetssikrastad namnsamlingane og utnytta dei granskingsføremål.

1.2. Samandrag

Kap. 1 med innleiing og samandrag gjev ei kortfatta framstilling av stadnamn som språk og kulturarv, med tilvising til tilrådingar i offentlege innstillingar og meldingar.

Kap. 2 gjev eit meir detaljert oversyn over offentlege komitéinnstillingar og meldingar der stadnamminnsamling og stadnamn som kulturarv er framheva. Det gjeld:

NOU 1983: 6 Stadnamn. Frå eit utval oppnemnt ved kongeleg resolusjon 12. oktober 1979. Lagt fram for Kultur- og vitskapsdepartementet i mars 1983;

Innstilling fra kirke og undervisningskomiteen om kulturpolitikk for 1980-åra og nye oppgaver i kulturpolitikken (Innst. S. nr. 132 (1984-85));

Kulturpolitikk fram mot 2014 (Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003));

Endringar i lov om stadnamn (Innst. O. nr. 59 (2004-2005));

Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk (St.meld. nr. 35 (2007–2008));

Adresseveileder. Om tildeling og forvaltning av adresser etter matrikkellova (Statens kartverk 2010)

Kap. 3 gjer greie for dei ulike delprosjekta og tiltaka som Kulturdepartementet har løyvd midlar til. **Kap. 3.1** gjev att hovudpunktata i tildelingsbrevet.

Den 19. november 2009 vart det halde eit samrådingsmøte i lokala til Språkrådet med representantar frå dei fleste namnafaglege miljøa i landet. Her vart det lagt fram rapportar om innsamlingsstoda ved dei respektive institusjonane (**kap. 3.2.**). Nokre av desse oversyna kom på plass i etterkant av samrådingsmøtet. Situasjonen er noko ulik frå fylke til fylke og frå institusjon til institusjon. Best stilt er fylka Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nordland. Her er storparten av stadnamna er samla inn og til dels tilgjengeleg på Internett. I dei andre fylka er ei rekke einskildkommunar meir eller mindre ferdig innsamla. Ein stor del av dei eldre samlingane ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen vart digitalisert med støtte av Noregs forskingsråd. Men i svært mange kommunar er det gjort lite når det gjeld djupinnsamling av stadnamn. Også i dei samiske og kvenske områda er det med få unntak gjort lite. Vidare er det i dette kapitlet gjort greie for ei rekke prosjekt og metodar når det gjeld innsamling og dataføring av stadnamn. For tilleggsprosjektet om plotting av stadnamn på elektronisk kart er det i **kap. 3.3.** gjeve ein førebels omtale. **Kap. 3.4.** inneheld ein kortversjon av pilotprosjektet som skulle måla arbeidsomfanget ved dataføring av stadnamnsamlingar på papir. Ein fullversjon finst i Vedlegg I.

Kap. 4. inneheld ein fyldig rapport om Hedmarksprosjektet som hadde til føremål å kartleggja eksisterande lokale stadnamnsamlingar og å ta initiativ til ny eller oppfylgjande innsamling. Prosjektet starta med ei rekke informasjonsmøte i fylket hausten 2009, der òg fylkeskommunen deltok. I tillegg til informasjonsmøta vart det

halde fleire kurs og møte i samarbeid med kommunar, historielag og andre lag. I tillegg til prosjektleieren, Botolv Helleland, som hadde si løn frå Universitetet i Oslo, var tre personar engasjerte på deltid med lønsmidlar frå prosjektet, nemleg Beate Kraggerud, Frode Myrheim og Jorunn Aarsby. I prosjektperioden vart det registrert fleire større og mindre stadnamnsamlingar frå ei rekke kommunar i Hedmark. Samstundes kom det fram at dei fleste kommunane manglar mykje når det gjeld stadnamninnssamling.

Kap. 5. er ei drøfting av ressursar for vidareføring av innsamling og gransking av stadnamn. **Kap. 5.1.** tek for seg arbeidet med ein norsk stadnamnbase. Tanken er at flest mogeleg av stadnamna i landet skal takast vare på digitalt og gjerast elektronisk tilgjengelege på Internett, til bruk for både fagfolk og ålmenta. I artikkelen ”En felles virtuell database for stedsnavn” (**kap. 4.2.16.**) er det gjort greie for ein modell der ulike lokale stadnamnbasar kan koplast saman. Ulike modellar har vore framme i diskusjonen, og det er enno eit stykke fram før ein slik samordna stadnamnbase kan realiserast.

Kap. 5.2. dreg opp linene for kompletterande stadnamninnssamling der ein òg byggjer på røynslene frå Hedmarksprosjektet. Det vert konkludert med at det bør setjast opp eit detaljert oversyn over dei einskilde kommunane der det trengst å ta nye initiativ for å registrera stadnamn.

Kap. 5.3. drøfter behovet stadnamntenesta har, fagleg og materielt, for å kunna fungera optimalt. Det er ein føresetnad for at denne tenesta at ho kan byggja på namnfagleg kunnskap også i framtida, noko som i sin tur føreset aktive namnegranskarmiljø med naudsynt rekruttering.

I **kap. 5.4.** vert det gjort greie for det vitskaplege arbeidet med stadnamn ved universitet og høgskular, og kva vilkår dei arbeider under no. Særleg vert det peikt på dei problema namnegransking står overfor ved at det er nedgang og bortfall av stillingar og driftsmidlar, noko som fører til redusert undervisningstilbod og dermed eit svekka grunnlag for rekruttering. Dersom den faglege aktiviteten og arbeidet med ein norsk stadnamnbase skal haldast oppe, trengst det ressursar ut over det dei einskilde institusjonane er i stand til å yta no. Også på kvensk og samisk hald står ein stor del av namneskatten i fare på grunn av liten aktivitet i innsamlinga.

1.3. KONKLUSJONAR

Innsamling og gransking av stadnamn har lang tradisjon i Noreg og har gjennom åra vore sett på som ein av berebjelkane i kulturarven og skapinga av ein norsk identitet. I dei siste åra har ressursane til stadnammarbeid gått nedover. Det var såleis fortenestefullt at Kulturdepartementet i 2009 løyvde midlar til eit pilotprosjekt som skulle gje eit breitt oversyn over eksisterande stadnamnsamlingar og stadnamnmiljø, vurdera behova for ressursar til dataføring av eksisterande samlingar samt prøva ut eit

prosjekt for oppfylgjande innsamling med hjelp av eldre som arbeidsressurs. I etterkant vart det gjeve ei løyving til utprøving av metode for plotting av stadnamn på elektroniske kart. Konklusjonane ein kan dra av desse delprosjekta kan oppsummerast slik:

- Samla sett finst det store stadnamnsamlingar fordelt på dei ulike institusjonane, størst på Namnegransking ved Universitetet i Oslo. Kvaliteten på dei ulike delsamlingane varierer. Innsamlingsgraden er størst på Vestlandet og i Nordland, i andre landsdelar står det mykje att, samstundes som ein konstaterer eit stort bortfall år for år av di informantgrunnlaget vert redusert.
- Det er framleis stor interesse i mange lokalsamfunn for stadnamninnssamling, men manglande kursing og oppfylging gjer at arbeidet går smått og ofte stansar opp. Hedmarksprosjektet har synt at ved å oppdatera innsamlingsmetoden og ta i bruk ny teknologi som elektronisk plotting av stadnamn på kart, vil ein kunna oppnå store gevinstar.
- Jamvel om ein tenkjer seg at sjølve innsamlinga kan føregå som ein dugnadsinnsats, vil ein ny giv på innsamlingsfronten krevja offentleg støtte (stat, fylke, kommune) både til dekning av utstyr og reising, og i særleg grad til å løna faglege innsamlingsleiarar. Ein modell vil vera å engasjera fagpersonar over ein periode frå eitt til tre år i ulike regionar (Austlandet, Sørlandet, Trøndelag og Troms og Finnmark, pluss for det kvenske og samiske området).
- Fullføring av av innskrivinga på data av det eksisterande materiale ved Namnegransking er etter prøveprosjektet kalkulert til 15 år. I tillegg kjem skanning retting og konvertering og datakompetanse.
- Norsk stadnamngransking står overfor ei stor utfordring ved at stillingar og ressursar generelt har vorte reduserte år for år, og ei rekke stillingsheimlar ved universitet og høgskular som har gått til namnegransking eller til språkfag, vert omdefinerte etter kvart som innehavarane går av. Dersom denne utviklinga held fram, står namnegransking i fare for å turka inn som forskingsfag. For stadnamntenesta i Språkrådet er dette òg ei svært uheldig utvikling. Difor er det all grunn til ein nasjonal dugnad for den delen av språket og kulturarven som har vore kalla Noregs landnåmabok.

2. STADNAMN I OFF. KOMITÉINNSTILLINGAR OG MELDINGAR

2.1. NOU 1983:6 *Stadnamn*

Stadnamnutvalet som var oppnemnt ved kongeleg resolusjon 12. oktober 1979, la i mars 1983 fram si innstilling for Kultur- og vitskapsdepartementet. Utvalet skulle greia ut eit framlegg til lov om stadnamn, og i innstillinga som vart offentleggjort i *NOU 1983: 6 Stadnamn* kjem utvalet fleire gonger inn på det språklege og kulturhistoriske verdet av stadnamn, m.a. i eit kapittel med overskrifta ”*Stadnamn som kulturminne*”:

Eit hovudsynspunkt i utvalet er at dei nedervde stadnamna er ein viktig del av kulturarven som har krav på vern, på line med andre kulturminne, t.d. fornminne og faste kulturminne som gravhaugar, gamle buplassar, bygningar og anlegg av ulike slag (s. 59).

2.2. Innst. S. nr. 132 (1984–85) *Kulturpolitikken i 1980-åra*

I debatten om kulturpolitikken i 1980-åra uttalte Stortinget seg positivt om verdien av stadnamninsamling, og i kap. 6.6 Stedsnavn heiter det:

Komiteen viser til utredningen om skrivemåten av stedsnavn NOU 1983:6. Komiteen regner med at departementet vil følge opp denne utredningen på vanlig måte, men vil allerede nå understreke at stedsnavnene våre er en viktig kulturressurs og kulturpolitisk kilde som funger som kulturell identifikasjon for folk. En stor del av det eldre navnetilfanget står nå i fare for å forsvinne fordi bosettingsmønster og næringsstruktur er i rask forandring, og fordi informanten [som] tilhører den generasjon som kjenner stedsnavn og ofte sammenhengen de står i, faller fra etter hvert. Komiteen vil peke på at det haster med å få samlet inn stedsnavn, og mener at departementet så snart som mulig i samråd med Norsk Stadnamnarkiv må få fortgang i fullføringen av registreringen av stedsnavn i landet. Komiteen mener at det må gis statstilskudd til dette arbeidet, for eksempel etter samme modell som for registrering av faste kulturminner (s. 39–40).

2.3. Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003). *Kulturpolitikk fram mot 2014*

I kap. 12.5 Innsamling av stadnamn står det at

”[d]epartementet vil ta initiativ til ei kartlegging av kva som er innsamla av gamle stadnamn her i landet, og vurdera behovet for eit meir systematisk innsamlingsarbeid... (kap. 12,5 i meldinga).

Ein har i dag ikkje full oversikt over kva som eksisterer av innsamla stadnamnmateriale. Det finst stadnamnsamlingar ved universitet og høgskular, i Statens kartverk, i fylke og kommunar, i ulike arkiv og i etatar som i årevis har nytta stadnamn i tenesta, som veg-, post- og telesamanhangar. Mengda av informasjon om dei enkelte namna varierer frå samling til samling. Mykje av desse samlingane er ikkje lagt inn på data og er slik lite tilgjengelege.

Behovet for innsamling og organiseringa av stadnamnarbeidet i det heile vil måtta greiast ut nærmare. Departementet vil vurdera om det nye kompetansesenteret for norsk språk vil kunna ta på seg å koordinera desse oppgåvene.

2.4. Innst. O. nr. 59 (2004–2005). *Endringar i lov om stadnamn*

I kap. 1.2. Generelle problemstillingar seier komiteen:

Innsamling av stadnamn

Opp gjennom åra er det samla inn mange stadnamn, men det finst inga oversikt over desse samlingane. Før behovet for innsamling kan vurderast, trengst det ei oversikt over stadnamn som alt er samla inn. I kulturmeldinga (St.meld. nr. 48 (2002–2003)) konkluderer departementet med at behovet for innsamling og organisering av stadnamnarbeidet i det heile må greiast ut nærmare. Det vil bli vurdert om det nye kompetansesenteret for språk kan koordinere desse oppgåvene når det er på plass.

Ein finn meldinga på Internett under denne adressa:

<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2004-2005/inno-200405-059/1/>

2.5. St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og meinings*

St.meld. nr. 35 (2007–2008) *Mål og meinings*. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk har eit kapittel om stadnamn og stadnamninnsamling. Dei aktuelle bokane står i hovudkapittel 8 ”Språkdyrkning – eit korrekt og velfungerande språk” og er nummererte frå 8.3.3.1 til 8.3.3.5 (s. 161–163 i meldinga). Heile denne teksten er gjeven att nedanfor.

Ein finn meldinga på Internett under adressa:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-35-2007-2008-.html?id=519923>

Fylgjande sitat er henta frå *Mål og meinings*:

Kap. 8.3.3.1 Å hindra eit omfattande kulturtap

Ei av dei samlingane som er nemnde ovanfor, er Norsk stadnamnarkiv, og det kan vera grunn til å sjå noko nærare på temaet stadnamn, både som eit døme på meir generelle problemstillingar, og fordi det her er eit meir spesielt spørsmål som kanskje blir sett ekstra på spissen.

Det spesielle er at store mengder gamle stadnamn som til no ikkje er systematisk samla inn og registrerte, representerer ein kunnskapsbase som kan gå i gløymeboka etter kvart som dei personane som har kjennskap til dei, fell ifrå. Dette vil i så fall bety eit uerstatteleg kulturtap. Her er det altså ikkje berre, og ikkje først og fremst, tale om å ta vare på og å digitalisera materiale som alt finst i samlingar og arkiv, men like mykje eit spørsmål om nødvendig nyinnsamling for å sikra ein kulturarv som elles står i fare for å gå tapt for alltid.

Kap. 8.3.3.2 Verdien av bevarte stadnamn

Utviklinga frå det agrare til det stadig meir urbaniserte samfunnet og overgangen til maskinelle driftsformer innanfor primærnæringane gjer at det dette nettet av stadnamn til lands og til sjøs ikkje er i levande bruk slik som før.

Framvoksteren av ein allmenn skriftkultur og eit stadig meir skriftbasert talemål har dessutan redusert dei tradisjonelle talemåla si stilling som kommunikasjonsform. Vi har dermed fått andre standardar for munnleg overlevering og munnleg kommunikasjon. Sjølv om store delar av folket framleis nyttar dialekt, har terminologien endra seg.

Resultatet av alt dette er at overføringa av namn og termar frå ættledd til ættledd har stansa opp dei to–tre siste generasjonane, og ei mengd tradisjonsstoff har alt vorte borte saman med dei siste berarane.

I levande bruk er stadnamn først og fremst språklege uttrykk, munnlege eller skriftlege, som gjer oss i stand til å skilja mellom ulike lokalitetar. Slik har dei stor praktisk interesse på kart, skilt, vegvisarar og andre stader. For Statens kartverk og Stadnamntenesta i staten er eit godt utbygd og vitskapleg påliteleg stadnamnmateriale ein føresetnad. Det er ikkje sjeldan at namnekonsulentane opplever at det manglar opplysningar om uttale og bakgrunn for namna. Også dette tilseier at det er viktig å byggja opp namnesamlingane vidare.

Stadnamn er dessutan historiske dokument som fortel om natur- og kulturtihøve i det området dei er henta frå. Eit detaljert stadnamntilfang frå eit

område gjer dermed at ein kan lesa den menneskelege bruken av området gjennom ulike historiske lag.

I den reviderte lova om stadnamn som tok til å gjelda frå 1. august 2006, er det uttrykkjeleg slått fast at ein del av formålet med lova er å ta vare på stadnamn som kulturminne. Det som gjer stadnamn særleg viktige som språklege kulturminne, er at dei er knytte til visse punkt, linjer eller område i landskapet, og at dei innehold informasjon om korleis namngevarane opphavleg oppfatta lokaliteten på den tida namnet vart til. Dei representerer dermed viktige informasjonsbitar av fortida i det aktuelle området.

Mange stadnamn har dessutan ei alderdomleg språkform som til dels ikkje lenger er i levande bruk i talemålet. Stadnamn er såleis verdifullt språkleg tradisjonsstoff både med omsyn til innhald og form.

Stadnamn er også ein del av ein munnleg tradisjon som Noreg har teke på seg eit særskilt ansvar for gjennom ratifikasjon av UNESCO-konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven. Konvensjonen av 17. oktober 2003 som Noreg ratifiserte 17. januar 2007, omfattar etter artikkel 3 mellom anna munnlege tradisjonar og uttrykk, under dette språk som eit uttrykksmiddel for immateriell kulturarv. Som relevante vernetiltak nemner konvensjonen mellom anna kartlegging, dokumentasjon, forsking og bevaring.

Kap. 8.3.3.3 Tidlegare innsamling av stadnamn

Heilt frå Norsk stadnamnarkiv vart grunnlagt i 1921 og fram til om lag 1990, har det gått føre seg ei systematisk innsamling av norske stadnamn. Fram til andre verdskrigen var innsamling gjennom skulebarn ein berebjelke, men innsamlingsarbeid vart også utført av hovudfagsstudentar og vitskapleg tilsette ved Stadnamnarkivet. Dette sistnemnde innsamlingsarbeidet heldt fram i stor stil etter krigen, og mykje vart også samla inn av hovudfagsstudentar som valde namnegranskning som emne for hovudoppgåva si.

Etter kvart som universiteta i Bergen, Trondheim og Tromsø vart skipa, har det også ved desse institusjonane skjedd vitskapleg basert innsamlingsarbeid. Likeins har det ved det som var distriktshøgskulane i Rogaland og Møre og Romsdal vore mykje innsamlingsarbeid, dels finansiert av institusjonane sjølve, dels av fylkeskommunane. I Nordland fylke har eit omfattande innsamlingsarbeid skjedd i regi av Arkiv Nordland, og ikkje minst i Sogn og Fjordane er det bygd opp omfattande samlingar i stor grad på grunnlag av lokalt innsamlingsarbeid.

Det er da også Vestlands-fylka og Nordland som i dag er best dekte med stadnamnsamlingar. På Austlandet og Sørlandet er det utført djupinnsamling i mange enkeltkommunar, men delar av Austlands-området og heile Trøndelag, Troms og Finnmark har store hol i samlingane. Dei samlingane som finst, har

varierande kvalitet når det gjeld opplysningars om uttale og lokale tilhøve, også når det gjeld heimfesting og kartfesting.

Fordi dei namnafaglege miljøa ikkje har hatt kontroll med alt innsamla materiale, er det også verdifullt tilfang som er kome bort. Det gjeld mellom anna primærlistene til innsamlinga av namn på Økonomisk kartverk, og det gjeld ikkje minst tilfang på private hender.

Den siste store stadnamninnssamlinga gjekk føre seg frå midten av 1980-talet, utført av unge arbeidsledige og administrert av kulturkontora i kommunane med fagleg tilsyn frå dei aktuelle institusjonane.

Kap. 8.3.3.4 Innsamlingssituasjonen i dag

Det har vore rekna ut at det finst, eller har funnest, fem–seks millionar stadnamn her i landet, og berre ein liten del av dei er samla og registrert ved dei sentrale og regionale stadnamnsamlingane.

Etter 1990 har det ikkje vore råd å finansiera nemnande innsamlingsarbeid, og det som likevel er samla, har skjedd i regi av interesserte amatørar under ei viss rettleiing frå vitskapeleg personale ved universitet og høgskular.

Kap. 8.3.3.5 Oppsummerande vurdering

I kulturmeldinga frå Bondevik II-regjeringa heitte det at departementet ville ta initiativ til ei kartlegging av kva som er samla inn av gamle stadnamn her i landet, og vurdera behovet for eit meir systematisk innsamlingsarbeid. Det heitte også at departementet ville vurdera om det nye kompetansesenteret for norsk språk, dvs. Språkrådet, ville kunna ta på seg å koordinera desse oppgåvene.

Ettersom Språkrådet har vore inne i ein langvarig omdanningsprosess med fleire store utfordringar, har departementet ikkje funne grunnlag for å leggja endå ei oppgåve til denne institusjonen i denne fasen. Språkrådet har heller ikkje tilsette med namnafagleg kompetanse og erfaring med innsamling, arkivering og formidling av namn.

Dette inneber at det no hastar med å koma fram til ei løysing i spørsmålet om innsamling av stadnamn, og det hastar også med å få sentralt oversyn over materiale som er samla inn lokalt for å hindra at det skal gå tapt.

I første omgang kan det vera aktuelt å setja av midlar til eit prosjekt for å registrera og kvalitetsvurdera dei stadnamnsamlingane som finst rundt om i landet, både i ulike samlingar og arkiv og på private hender.

Departementet vil elles vurdera om det bør gjennomførast ei større utgreiing om den vidare innsamlingspolitikken og tilgrensande spørsmål. Det er i så fall aktuelt å sjå på om ei slik utgreiing bør femna vidare enn berre stadnamn. Heile

situasjonen for dokumentasjon av norsk språk og for dei ulike språksamlingane som er behandla i førre avsnitt, vil kunna vera eit naturleg utgangspunkt for ei nærmare avgrensing av mandatet for ei eventuell slik utgreiing.

3.6 Adresseveileder (Kartverket)

I samband med adressetildelinga i kommunane etter at matrikkellova vart sett i verk 2010, har Statens kartverk gjeve ut ei rettleiing med tittelen *Adresseveileder. Om tildeling og forvaltning av adresser etter matrikkellova* (2010), tilgjengeleg på Internett:

http://www.statkart.no/filestore/Matrikkelavdelingen/PDF-PPT/Adresser/adresseveil_verdana_3korrig2.pdf

I kap. 6.2. Valg av stedsnavn i *Adresseveileder* vert det understreka at innsamling av og registrering av stadnamn er ein viktig del av adressearbeidet:

Det er viktig at valg av navn kommer på plass så raskt som mulig i en adresseringsprosess. Spesielt da det i noen tilfeller kan være nødvendig å reise formell navnesak. Arbeidet med innsamling og registrering av aktuelle stedsnavn til bruk i adresseringen bør derfor starte så tidlig som mulig, gjerne før den endelige inndelingen av adresseparsellene er bestemt når det gjelder adressenavn.

Eit nyttig dokument i arbeidet med stadnamn i bruk er boka *Adresser og stadnamn. Del 2 Stadnamn i offentleg og privat bruk* (av Botolv Helleland, utgjeve av Kommuneforlaget 1994). Boka gjev att dei viktigaste prinsippa for namngjeving og bruk av stadnamn. Ho er lagt ut på Internett av Statens kartverk på fylgjande adresse:

http://www.statkart.no/filestore/Matrikkelavdelingen/PDF-PPT/Adresser/adresseveil_verdana_3korrig2.pdf

Dei innstillingane og meldingane som er nemnde her, viser klart at samfunnet ser på stadnamn som ein verdfull del av kulturarven som vernast om og utnyttast i vitskapleg og praktisk samanheng.

3. PILOTPROSJEKT ETTER OPPDRAG FRÅ KULTUR-DEPARTEMENTET

3.1. Hovudpunkta i tildelingsbrevet - Oppfylging

Det namnefaglege miljøet i landet har fleire gonger dei siste tiåra vendt seg til Kulturdepartementet, Noregs forskingsråd, Norsk kulturråd og andre kulturinstansar om prosjektmidlar til innsamling, dataføring og forsking i stadnamn. Det har vore gjeve støtte til ein del prosjekt, men mange har fått avslag.

Etter søknad frå Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo, med tilslutning frå Samarbeidsnemnda for namnegransking, gav Kulturdepartementet i brev 24.8.2009 ei løyving på 570 000 til følgjande spesifiserte aktivitetar på stadnamnområdet (rekjkjefylgja av prosjekta i rapporten er noko endra i høve til tildelingsbrevet):

- (1) eit prosjekt med formål å etablera ei samla landsomfattande kartlegging og kvalitetsvurdering av eksisterande stadnamnsamlingar, med planlegging av vidare innsamlingsarbeid, særleg i område av landet som er dårlig dekte – presentert på eit møte for fagmiljøet i landet (kr 92 000)
  - (2) eit prosjekt for nødvendig vidareføring av eit tidlegare gjennomført forsøksprosjekt for samordning og konvertering av databasar med stadnamn i ein felles, landsomfattande base, kalla Norsk stadnamnbase (kr 217 000)
  - (3) eit pilotprosjekt i Hedmark med formål å få kartlagt og teke vare på eksisterande delsamlingar av stadnamn og prøva å ut eit systematisk opplegg for oppfølgjande innsamling med eldre personar som arbeidsressurs (kr 261 000).
- Hausten 2010 vart det søkt om ei tilleggsløyving for å utvikla ein modell for for plotting av stadnamn på digitale kart, og mot slutten av året gav departementet tilsegn om å løyva midlar til
- (4) eit pilotprosjekt for plotting av stadnamn på digitale kart (kr 100 000).

Oppfylging

Delprosjektet om kartlegging og kvalitetsvurdering av eksisterande stadnamnsamlingar vart gjennomført hausten 2009. Den 19. november 2009 vart det halde eit samrådingsmøte i Språkrådet med representantar frå dei namnefaglege miljøa i landet, og her la dei ulike miljøa fram rapportar om arkivstoda ved dei respektive institusjonane. Prøveprosjektet om innskriving og konvertering av databasar i ein

felles landsomfattande base (Norsk stadnamnbase) vart òg gjennomført hausten 2009. Av di ein kom seint i gang, har Hedmarksprosjektet teke noko lengre tid enn planlagt, men vart i hovudsak avslutta hausten 2010. Det siste prosjektet med utprøvinga av ein metode for plotting av stadnamn på elektroniske kart er berre så vidt kome i gang.

3.2. Samrådingsmøtet 2009 – Oversyn over stadnamnsamlingar

Den 19. november 2009 vart det halde eit samrådingsmøte i lokala til Språkrådet med representantar frå dei fleste namnafaglege miljøa i landet. Her vart det lagt fram rapportar om innsamlingsstoda ved dei ulike institusjonane. Nokre av desse oversyna kom på plass i etterkant av samrådingsmøtet. Situasjonen er noko ulik frå fylke til fylke og frå institusjon til institusjon. Best stilt er fylka Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nordland. Her er storparten av stadnamna er samla inn og til dels tilgjengeleg på Internett. I dei andre fylka er ei rekke einskildkommunar meir eller mindre ferdig innsamla. Ein stor del av dei eldre samlingane ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen vart digitalisert med støtte av Noregs forskingsråd. Men i svært mange kommunar er det gjort lite når det gjeld djupinnsamling av stadnamn. Også i dei samiske og kvenske områda er det med få unntak gjort lite.

3.2.1. Deltakarar på Samrådingsmøtet

Akselberg, Gunnstein Gunnstein.Akselberg@hf.uib.no, Universitetet i Bergen
 Alhaug, Gulbrand gulbrand.alhaug@hum.uit.no, Universitetet i Tromsø
 Andersen, Johnny Johnny.Andersen@statkart.no, Statens kartverk
 Andreassen, Irene Irene.Andreassen@hifm.no, Høgskolen i Alta
 Engen, Ingvar Ingvar.Engen@kkd.dep.no, Kulturdepartementet
 Evensen, Astrid Sann Astrid.Sann.Evensen@hum.uit.no, Stadnamntenesta, Tromsø
 Haslum, Vidar vidar.haslum@uis.no, Universitetet i Stavanger
 Heinesen, Line Lysaker lysakerl@yahoo.no, Prosjektmedarbeidar
 Helander, Kaisa Rautio kaisa.rautio.helander@samediggi.no, Samisk høgskole
 Helleland, Botolv botolv.helleland@iln.uio.no, Universitetet i Oslo
 Johannessen, Ole-Jørgen [Ole-Jorgen.Johannessen@nor.uib.no](mailto>Ole-Jorgen.Johannessen@nor.uib.no), Universitetet i Bergen
 Kraggerud, Beate egil.kragerud@ifikk.uio.no, Hemarksprosjektet, Oslo
 Melvær, Randi randi.melvar@sfj.no, Fylkesarkivet Sogn og Fjordane
 Myrheim, Frode frodmvr@gmail.com, Hedmarks-prosjektet, Stange

Nedreliid, Gudlaug Gudlaug.Nedreliid@hia.no, Høgskolen i Agder
 Nesholen, Birger birger@skogfinskmuseum.no, Norsk skogfinsk museum, Grue
 Nesøen, Asgeir asgeir.nesoen@hf.uio.no, Universitetet i Oslo
 Ore, Christian Emil c.e.s.ore@edd.uio.no, Universitetet i Oslo
 Schmidt, Tom tom.schmidt@iln.uio.no, Universitetet i Oslo
 Sprauten, Knut knut.sprauten@lokalhistorie.no, Norsk lokalhistorisk institutt, Oslo
 Steinbru, Kjell Erik Kjell.Steinbru@nor.uib.no, Stadnamntenesta, Bergen
 Stauri, Tormod tormod.stauri@luh.hihm.no, Høgskolen i Hedmark
 Svanevik, Anne Anne.Svanevik@statkart.no, Statens kartverk
 Særheim, Inge inge.saerheim@uis.no, Universitetet i Stavanger
 Tvittekkja, Sigfrid sigfrid.tvittekkja@sprakradet.no, Språkrådet, Oslo
 Veka, Olav yeka@online.no, Norsk namnelag, Brumunddal
 Vestenfor, Oddmund Oddmund.Vestenfor@statkart.no, Statens kartverk
 Øverbø, Snorre snorre.d.overbo@sfj.no, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane
 Aarsby, Jorunn yoruna@alumni.ntnu.no, Hedmarksprosjektet, Skreia

3.2.2. Stadnamnsamlinga ved Universitetet i Oslo

(av Tom Schmidt)

- **Den nasjonale stedsnavnbasen**
  - Innhold: Bygger på det gamle *Herredsregisteret* ved Navnegransking ILN (ca. 400.000 navn) samt samlingene ved *Stadnamnsamlinga* ved Universitetet i Bergen (ca. 250.000 navn) og *Seternavnregisteret* (ca. 50.000 navn). Også om lag 3700 originale innsamlingskart fra Oslo og Bergen.
  - Status: Skannete pappersdeler/kart. Søkbar på fylke, herred/kommune, enkeltnavn og navneledd. Tilgjengelig gjennom EDD.
  - Nutte: Empirisk og teoretisk navnforskning, leksikografi, kartproduksjon, navnenormering, formidling til eksterne miljøer, f.eks. lokalhistorie og bosettingshistorie
  - Brukere: Navnforskere nasjonalt og internasjonalt, forvaltningen, Kartverket, forfattere, lokalhistorikere, allmenheten.
- **Bustadnavnregisteret**

- Innhold: Navn på matrikulerte gårder/gårdsbruk, husmannsplasser og andre bosteder. Ca. 100.000 navnesedler fra 12 fylker.
- Status: Skannet gjennom Dokumentasjonsprosjektet, men ennå ikke tilgjengelig.
- Nytte: Viktig for forskere ved hovedprosjektet ved Navnegransking ILN, *Bustadnavn i Østfold*, som fremdeles må bruke seddelarkivet.
- Potensielle brukere: Navneforskere nasjonalt og internasjonalt, forvaltningen, Kartverket, forfattere, lokalhistorikere, allmenheten.
- **HOP-registeret**
  - Innhold: Register over navn og navneledd som er behandlet i hovedfagsoppgaver og enkelte monografier fra ca. 1920 til midt på 1990-tallet. Ca. 250.000 poster.
  - Status: I ACCESS-base; kun tilgjengelig internt på Navnegransking INL.
  - Nytte: Forskning i stedsnavn.
  - Brukere: P.t. navneforskere ved ILN; potensielt: Språkforskere nasjonalt og internasjonalt, forvaltningen (Stedsnavntjenesten).
- **Etymologiregisteret**
  - Innhold: Ekserpter fra faglitteratur ca. 1913–1995. Kopier av papirsedler fra Institutet för språk och folkminnen, Uppsala. Ca. 150.000 poster.
  - Status: Må suppleres med norsk materiale og oppdateres. Tilgjengelig gjennom EDD.
  - Nytte: Viktig i sammenliknende navneforskning.
  - Brukere: Nordiske navneforskere.
- **Ekserptregisteret**
  - Innhold: Ekserpter av skriftformer av stedsnavn fra eldre kilder. Ca. 70.000 poster – under kontinuerlig oppbygging.
  - Status: ACCESS-base, kun tilgjengelig ved Navnegransking, INL.
  - Nytte: stedsnavnforskning, særlig bostedsnavn.
  - Brukere: P.t. navneforskere ved INL; potensielt i hele Norden.

3.2.2. Stadnammarkivet ved Universitetet i Stavanger

(Av Inge Særheim)

I 1980- og 1990-åra vart det gjennomført omfattande registrering av nedarva stadnamn frå munnlege kjelder i alle kommunane i Rogaland. Innsamlinga kom i gang etter at fleire frivillige lag og organisasjonar, bl.a. historielag og mållag, hadde vendt seg til Rogaland fylkeskommune for å få sams plan og opplegg for ei slik innsamling.

Bakgrunnen for å setja i gang dette tiltaket var bl.a. det tradisjonsbrotet som ein opplevde når det gjeld den munnlege overleveringa av stadnamn, og at stadnamna er verneverdige kulturminne som del av den sams immaterielle kulturarven. Eit anna argument var kjeldefunksjonen til stadnamna; namna lokaliserer og gjev viktig informasjon om fénomen og aktivitetar i tidlegare tider, og er dessutan viktige kjelder om språket vårt. I fleire kommunar var det stor interesse for å få kjennskap til namna og namnebruken i utbyggingsområde som grunnlag for ny namngjeving av vegar og bustadfelt.

Fylkeskulturstyret vedtok i 1981 å setja i gang organisert innsamling av stadnamn i fylket. Prosjektet vart lagt til Rogalandsforskning, som engasjerte Inge Særheim som prosjektleiar. Det var nært samarbeid med nordiskmiljøet ved Rogaland distriktshøgskole. Det vart søkt om økonomisk støtte frå statleg hald og ymse nasjonale aktørar, men ingen av dei fann grunn til å støtta dette prosjektet.

Det vart utarbeidd ein eigen metodikk for prosjektet, som gjekk ut på å organisera og gjennomføra innsamlinga som ein stor dugnad blant kultur- og historieinteresserte personar i dei einskilde kommunane. Ei lærebok vart skriven, *Namn som fortel om oss* (Rogalandsforskning 1982, Universitetsforlaget 1984), og det vart utarbeidd eit skjema som stadnamna og tilleggsopplysninga kunne førast inn på. Innsamlarane fekk òg utlevert kart (Økonomisk kartverk i målestav 1:5000) som namna skulle førast inn på, og kassettar til opptak av målføreuttalen av namna hjå informantane. Innsamlarane fekk opplæring i framgangsmåten av prosjektleiarene som deltok på ei rekkje møte kringom i kommunane. Innsamlinga kom i gang for fullt i 1982.

I 1984 arrangerte Rogaland distriktshøgskole og Stadnamnprosjektet eit seminar om stadnamninnsamling på Utstein kloster, der fylkeskultursjefane på Vestlandet (òg i Vest-Agder) var spesielt inviterte. Målet med seminaret var å presentera prosjektet i Rogaland og gje tilskuv til å få sett i gang liknande prosjekt i andre fylke. Seminaret gav resultat.

Det vart registrert stadnamn i alle 26 kommunane i Rogaland. (Sirdal kommune i Vest-Agder gjennomførte eit prosjekt etter same leisten og med same leiaren som i Rogaland.) Det har kome inn tilfang frå om lag 83 % av matrikkelgardane i fylket. Også heieområda (fjellet) og sjøen er med. Best dekning (tilnærma 100 %) finn ein i kommunar som ligg nær Stavanger, og därlegast (ned mot 65 %) i kommunar som ligg lenger borte (Suldal, Sokndal). Til saman har det kome inn ca. 150 000 stadnamn frå

fylket, noko som må reknast som eit høgt tal om ein jamfører med andre fylke på Vestlandet og tek omsyn til arealstorleiken. Kvaliteten på det innsamla tilfanget må seiast å variera, frå det heilt gode til det fullt brukbare og det ikkje fullt så gode.

Det registrerte tilfanget vert arkivert i eigne skåp i stadnamnarkivet ved Institutt for kultur- og språkvitskap, Universitetet i Stavanger. Det er ordna kommunevis etter matrikkelgard – éin konvolutt med namnelister, kart og kassett for kvar matrikkelgard. Det meste av tilfanget er gjennomgått av fagfolk, som har fonemisert og normalisert namna. Fleire har teke del i dette arbeidet. Ein mindre del av materialet er dataregistrert etter malen som er brukt i Sogn og Fjordane. Noko av det innsamla tilfanget er kopiert for kommunar og andre. For tida er det i gang eit samarbeid med Rogaland historie- og ættesogelag, som har vore ein av initiativtakarane og ei av drivkreftene bak prosjektet, for å få digitalisert registrert materiale.

Noko av materialet som er samla, er presentert i bøker og andre publikasjonar som er gjevne ut i tilknyting til prosjektet, bl.a. frå Utsira (1990), Kvitsøy (1989), Klepp (1980) og Hå (1984) (og Sirdal, 1992), jf. òg bøkene *Stadnamn i Rogaland* (2007, stadnamnleksikon), *Frå Feisteinen til Napen. Stadnamn i Rogaland* (Årbok for Stavanger Turistforening, 2002), *Namn og stader i Rogaland* (1986) og *Stadnamn fortel historie* (1985). I tillegg kjem ei rekke årbok- og tidsskriftartiklar, medieinnslag, bl.a. seriar om stadnamn i NRK Rogaland, og føredrag kringom i fylket.

Arkivmaterialet blir nytta av forskrarar, særleg innom historie og språk, lokalhistorikarar, studentar på bachelor- og masternivå, skuleelevar (særleg vidaregåande skule) og privatpersonar (bl.a. gardbrukarar) som ønskjer opplysningar om namn og namnebruk. Også mange kommunar nyttar tilfang frå innsamlinga ved ny namngjeving i utbyggingsområde. I arkivet finn ein òg studentoppgåver om stadnamn og materiale frå tidlegare innsamlingar, bl.a. ei innsamling blant skuleborn som Rogaland historielag gjennomførte i 1931, før den såkalla Indrebø-innsamlinga.

3.2.4. Digitale stedsnavnbaser ved Universitetet i Bergen

(av Ole-Jørgen Johannessen)

Dataført materiale ved Universitetet i Bergen

Den største delen av innsamlede stedsnavn i Hordaland fylke som er arkivert ved Stadnamnsamlinga, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (LLE), Universitetet i Bergen, er nå dataført. I alt er 292 014 stedsnavn fra til sammen 31 kommuner ført inn, og hvert navn er registrert med opplysninger om uttale (stort sett gjengitt med grov fonematisk skrift), hjemmelsperson, løpenummer som ident (koordinater), opplysninger om navnets denotatum, evt. andre opplysninger av

kulturhistorisk art og i en normalisert form. Våre gamle navnekart, i all vesentlighet ØK-kart, er skannet i et samarbeidsopplegg med navnegranskerne i Oslo. Antallet skannete kart fra Hordaland er 1419, og av disse er rundt 2/3 georeferert og digitalisert. Antall innskrevne navn pr. år varierer noe, alt etter om det har lykkes å skaffe økonomisk bidrag. I 2009 ble det skrevet inn 12 248 navn, mens det i 2008 ble skrevet inn 8 300. Hittil er det lest inn 66 284 navn, altså vel en femdel av hele materialet. Internettadressen til siden med rent tekstlige søk i hele Hordaland er: <http://gandalf.aksis.uib.no/stadnamn/>

I de siste årene er det blitt utviklet to prototyper for navnesøk på internett med presentasjon av navn og lyd på digitale kart (vektorkart). Det første ble utviklet i samarbeid med Austevoll kommune, Austevoll kraftlag og kartfirmaet Norkart, og omfattet våre tre innsamlinger i Austevoll kommune, i alt 10 000 navn. I denne prototypen kunne man søke på stedsnavn, som var innskrevet i vår database, men opplysninger om navnelokaliteten var ikke med. Videre ble stedfestingen av navnet vist på kartet, og til hvert navn var det integrert en lydfil, slik at navnet ble gjengitt i genuin uttale. Av ulike grunner er denne prototypen ikke utviklet videre, og den er i dag ikke tilgjengelig på hjemmesiden til Austevoll kommune.

I samarbeid med Aksis er det imidlertid utviklet et en ny prototype for navnesøk på internett med presentasjon på digitale kart (vektorkart) og med lydfillenker.

Navnematerialet er hentet fra Asbjørn Øyes innsamling i Os kommune, supplert med innsamlet materiale fra gårdene Lio og Rød, i alt vel 8 000 navn. I dette opplegget har vi flere søkevarianter, nemlig søker på et element eksempelvis: -bø-, søker på navn som begynner på for eksempel *bjørk-*, søker på navn som slutter på for eksempel *-hagen*, eller søker på en bestemt navnform, for eksempel *-Gåssandvatnet*. Alle navn som inneholder f. eks. *-hagen* blir så vist på kartet og samtidig også listet opp alfabetisk i et eget vindu. I denne opplistingen kan vi også få fram de øvrige opplysningene om navnet som foreligger. Dessuten er det koblet til lydfillenker, slik at navnet i genuin uttaleform kommer fram om man klikker på navnet på kartet eller på den alfabetiske listen. Det gjenstår ennå en del arbeid med kartgrunnlaget. I den foreliggende prototypen er det Google-map som er grunnlaget, men det er ikke helt tilfredsstillende for vårt formål. Denne prototypen er tilgjengelig på nettet og har adressen: <http://gandalf.aksis.uib.no/cgi-bin/stadnamn/prototyp-2/stadnamn-kart-lyd.py>

En kortfattet og populær omtale av prosjektets idé finnes i Ole-Jørgen Johannessen: Stedsnavnene tilbake til folket. På veg mot det snakkende navnekartet utlagt på internett. Artikkelen er trykt i *Underveis – Festskrift til Egil Nysæter*, redigert av Anne Aune og Gudmund Valderhaug, utgitt i ABM-MEDIA AS (Oslo 2009).

Lokale krefter i Ulvik, med Torbjørn Øydvin i spissen har samlet inn om lag 10 000 stedsnavn, skrevet dem inn i en database, kartfestet dem og gjort navnematerialet og navnekartene tilgjengelige på nettet. Internettadressen er:

<http://www.servicetorget.no/fylker/hordaland/ulvik-kommune.htm>

Bergen kommune har også lagt ut stedsnavnmateriale på kommunens internettseite. Det gjelder i all hovedsak det bergensmaterialet som Stadnamnsamlinga hadde registrert rundt midten av 1980-tallet. Der er navnene kartfestet og lydfestet. Nettadressen er <http://www.bergenskart.no/>

For tiden er Stadnamnsamlinga engasjert i to samarbeidsprosjekter, ett med Regionrådet for Nordhordland og ett med regionrådet for Bergen og omland. Stadnamnsamlingas rolle er å klargjøre navnematerialet for kommunene, lede innsamling av navn der dekkingen er noe svak samt stå for innlesning av navn. Nøkkelpersonen på den navnefaglige siden er Kjell Erik Steinbru. Hensikten er å gjøre stedsnavnmaterialet tilgjengelig for de kommunale myndighetene, slik at det kan brukes effektivt i den kommunale planleggingen og virksomheten. I tillegg kommer så at navnene blir tilgjengelig for publikum.

Det omtalte tilleggsmaterialet fra Os er publisert i to skrifter: *Stadnamn i Os samla av Asbjørn Øye. Rød Gnr. 79–80 Os, Hordaland*, utarbeidd av Vidar Haslum, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 2006, og *Stadnamn i Os samla av Asbjørn Øye. Lio Gnr. 81 Os, Hordaland*, utarbeidd av Vidar Haslum, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 2006.

Noen oppfølgende kommentarer

Alt vårt papirmateriale, navnesedler og navnelister fra innsamlingsaktiviteten til de s.k. rettedøler, er skannet og ligger på Platon/stadnamn/ biletfiler, og alle de gamle navnekartene i ØK-serien med navnenummer som refererer seg til navnelister, er skannet og ligger på Platon/stadnamn/namn på kataloger for hver kommune.

Stadnamnsamlinga har i dag to lett tilgjengelige og søkbare databaser. Den ene omfatter alt vårt stedsnavnmateriale fra Hordaland og omfatter ca. 275 000 kartfestete navn og ca. 135 000 navn fra Skulebornsinnsamlinga. De sistnevnte er ikke kartfestet, men kommune-, gårds- og bruksfestet. Denne basen har adressen: www/gandalf.aksis.uib.no/stadnamn, og er et rent tekstbasert system.

Den andre basen omfatter de 275 000 kartfestete navnene, der ca. 110 000 navn er lydfestet. Adressen er <http://hordanamn.uib.no>.

For noen år siden ble det utviklet en prototyp av et system i samarbeid med Austevoll kommune, Austevoll kraftlag og kartfirmaet Norkart. Systemet inneholdt 10 000 navn fra våre tre innsamlinger i Austevoll kommune. Systemet var tilgjengelig fra kommunens nettside, men av ulike grunner er ikke systemet blitt videre utviklet og er ikke lenger operativt.

Det nåværende systemet med kart og lyd er utviklet i samarbeid med Aksis Unifob, i dag Uni Computing. I dette systemet kan man søke på en kombinasjon av kommune, navneformer og andre opplysninger. Man kan blant annet søke på navn som starter på,

slutter med eller inneholder bestemte tegnstrenger (eksempelvis –bø, bjørk-, -hagen). De framsøkte funnene vises som en iste og som markører på et topografisk kart levert av Kartverkets servere. Ved å klikke kartmarkører ell funn i listen får man se meropplysninger om de aktuelle navnene/stedene og spilt av lyd (navnet i genuin uttale). Systemet inneholder nå data fra nærmere 20 hordalandskommuner (Bergen regnet som fire kommuner, altså slik det var før kommunesammenslåingen før 1970). Kartfunksjonaliteten ligner på den i Google Maps fordi den relevante programmering er gjort mad Googles verktøy for kartapplikasjoner. Som vedlegg til rapporten ligger en omfattende brukerveileddning til systemet, utarbeidet av Kjell Erik Steinbru og Øystein Reigem.

Det er ønskelig å videreutvikle systemet, og blant mulige forbedringer skal vi nevne –en database i bunnen som er raskere enn den nåværende, særlig når det gjelder koordinatbaserte søk.

- diverse forbedringer i brukergrensesnittet, muligens med bedre plass til kartet
- bedre håndtering av store søkeresultater. Det er generelt en utfordring å presentere store søkeresultater i kart på en god måte, og gode løsninger kan kreve mye utviklingsarbeid
- visning av framsøkte navn i kontrast mot andre navn i kartruten. På dette feltet kan man regne med et betydelig utviklingsarbeid

3.2.5. Stadnamnsamlinga ved Universitetet i Trondheim

(Av Ola Stemshaug)

Starten for den vesle stadnamnsamlinga i Trondheim byrja så smått ved slutten av 1960-talet, etter at universitetet vart oppretta der (1968). I 1970 vart det tilsett ein amanuensis (Ola Stemshaug) med plikt til å ta seg av eit planlagt målføre- og stadnamnarkiv, med halv undervisningsplikt, og det vart samla inn ein del grunnlagsmateriale for Norsk stadnamnleksikon. Etter knappe to år fekk denne stillinga full undervisningsplikt, og det vart i praksis slutt på ei fast organisert innsamling og tilrettelegging av stadnamn- og målføremateriale. Seinare er det ingen som har hatt formelt ansvar for stadnamnsamlinga i Trondheim.

Mesteparten av det innsamla materialet i Trondheim ligg føre på kartotekkort i A6-format. For det meste er det snakk om studentinnsamligar, stort sett frå dei som skreiv hovudoppgåver om stadnamn. Noko av materialet kjem og frå emnekrinsen ”Namnegranskning og ordgeografi” som ein hadde ei tid ved Nordisk institutt. Da det som opphavleg var ei kombinert stadnamn- og målførestilling, seinare vanleg

undervisningsstilling, vart inndregen i 2003, vart det heilt slutt på undervisning i stadnamnemne på alle plan, og det vart ikkje skrive fleire hovudoppgåver i namnegranskning. Dette hadde òg konsekensar for namneinnsamlinga av studentane, så etter 2002-03 er det ikkje samla inn stadnamn ved NTNU.

Det kan vel vera noko i overkant av 30 000 namnesetlar som er arkiverte ved instituttet (som i dag ber namnet *Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap*). Store delar av landet er representerte, men hovudmengda kjem frå det trønderske språkområdet. Her er det likevel svært ujamn geografisk fordeling. Medan t.d. Nordmøre, Fosen og Helgeland er bra representert, så er det svært få innsamla namn frå Namdalen. Dette er svært uheldig med tanke på det kulturmøtet ein har her, mellom norsk språk og sør-samisk.

Opplysningsane på kartoteka er heller einsarta, med oppslagsform, stadfesting med kartreferanse, lydskrift, realopplysningar, informant- og oppskrivartilvising og datering. I dei aller fleste oppskriftene er det nytta handskrift, og skriftkvaliteten er stort sett bra. Vi har òg nokre andre oppskrifter som ligg føre i ei anna form, vanlegvis A4-storleik, t.d. 4000 namn innsamla av Verdal historielag.

Frå Sør-Trøndelag har vi førearbeid til økonomisk kartverk på A4-lister, delvis med uttaleopplysningar, og med gode heimfestingar og realopplysningar. Dei er stort sett frå 1970-åra. Det finst og mindre komplette lister, frå Nord-Trøndelag, Nordmøre og Romsdal, men desse er for det aller meste utan uttaleopplysningar. Til saman er dette vel 8000 lister. I kopi har vi skolebarnsoppskrifter frå 1930-åra, frå Romsdalen, Nordmøre, Trøndelag og Helgeland.

I opplysningsane i samband med kopiering for dokumentasjonsprosjektet blir det òg nemnt at det skal finnast 8 médbøker, derav 6 frå Smøla (i kopi). Dersom dette stemmer, må dei vera komne på vidvanke.

Vi har namneoppskrifter som er spesielt innsamla for instituttet, og med dei spesifikasjonane som er nemnde ovanfor, frå følgjande kommunar:

Finnmark: Kopiar av finnmarksmateriale og materiale frå Nord-Troms (samiske namn).

Troms: Bjarkøy.

Nordland: Andøya, Bjørnskinn, Flakstad, Fauske, Hamarøy, Vega (fleire hovudoppgåveskrivarar), Tjøtta, Tysfjord, Vefsn.

Nord-Trøndelag: Flatanger, Kvam, Snåsa, Steinkjer (Beitstad).

Sør-Trøndelag: Heim, Hemne, Meldal, Melhus, Midtre Gauldal (Støren), Gaulavassdraget (spesialsamling av T. Lefstad), Holtålen, Oppdal, Orkdal, Rennebu, Selbu, Singsås, Skaun, Snillfjord, Stjørna, Strinda, Trondheim (Byneset, Strinda), Åfjord. (Dessutan ei spesialsamling over trønderske fjellnamn – I. Buvarp, ei anna

spesialsamling med médnamn frå Trondheimsleia – O. Hagen, og ei tredje spesialsamling er stadnamn frå Bymarka i Trondheim – N-J. Gåsvik).

Møre og Romsdal: Aure, Eide, Fræna, Giske, Gjemnes, Halsa, Hareid, Kristiansund, Molde, Rauma, Sunndal, Smøla, Tresfjorden.

Sogn og Fjordane: Stryn

Hordaland: Fusøya

Hedmark: Tolga

Akershus: Enebakk

Buskerud: Modum

Telemark: Bø, Heddal, Hjartdal, Seljord, Tinn, Vinje.

Vestfold: Våle, Øvre Eiker.

I tillegg har vi nesten alle hovudoppgåver om stadnamn, i kopi eller original, frå fylka Sogn og Fjordane og nordover til og med Troms. I tillegg finst det òg fleire kopiar av hovudoppgåver utanom dette området.

Det er grunn til å vera spesielt merksam på den dårlige dekninga for Namdalen.

Det aller meste av stadnamnsamlinga er no plassert i tilfluktsrommet på Dragvoll, fysisk langt unna kontora ved Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, og i praksis utilgjengeleg for andre enn fagfolka på instituttet.

3.2.6. Stadnamnarkiv og stadnamninnssamling i Tromsø

(Av Aud-Kirsti Pedersen)

Sjølv om Universitetet i Tromsø har ein del stadnamnsamlingar frå Nordland fylke, vil eg ikkje gå inn på situasjonen i Nordland sidan Stadnamnprosjektet i Nordland ved Finn Myrvang har samla inn stadnamn frå alle kommunane i fylket.

Stadnamn som er samla inn i Troms og Finnmark fylke, er gjorde av mange ulike aktørar på 1900-talet, og materialet ligg føre i mange ulike former – frå lister av namn utan annan opplysning om at namnet finst i eit bestemt område, t.d. ei bygd eller ein kommune til dataregistrerte namnesamlingar med mange opplysningar om kvart namn. Når det gjeld dei dataregistrerte namnesamlingane, er det ei utfordring at namna er skrivne inn i program som må konverterast og oppdaterast til nyare standardar, og dette kan by på utfordringar.

Dokumentasjonsprosjektet digitaliserte alle arkivkort og setlar som fanst hos UiT (i alle fall originalsamlingar og Indrebø-materialet frå Nord-Noreg). Materialet er lagt ut på nettet, men ein kan ikkje søke i det sidan søkerprogram ikkje blei laga.

Som det framgår av oversynet under, er det samla inn noko materiale frå mange kommunar i Troms og Finnmark, men innsamlingane er ujamne og frå mange bygder er ingenting samla inn. Den kommunen i Troms som det truleg er samla inn minst i, er Karlsøy kommune. Her er nesten ingenting dokumentert utover det ein finn på offentlege kart. Eit unntak er Gustav Indrebøs samling frå Helgøy, sjå under. Generelt kan ein seie at det blitt samla inn færre namn i Sør-Troms enn i Nord-Troms, men også i Nord-Troms er det mange område som det ikkje er blitt samla inn namn i. Det gjeld spesielt kystområda i alle kommunane. Indre Troms er også dårleg dekt av innsamlingar.

Hildur Hatlebrekkes samlingar frå Finnmark er frå kystområda, men her er det berre enkelte namn som er blitt samla inn. Kyst- og fjordområda av Finnmark er det elles blitt samla inn lite i. Best dekt er Alta kommune, delar av Hammerfest, Kvalsund, Porsanger og Sør-Varanger.

Viktige arbeidsoppgåver er å opprette ein namnedatabase som samlar og samordnar alle opplysningar om stadnamn i eksisterande namnesamlingar, både tidlegare digitaliserte og ikkje-digitaliserte samlingar. Databasen bør innehalde namn frå alle språka i Noreg, eller kanskje heller alle stadnamndatabaser bør samordnast under ein felles portal. Samle inn namn som ikkje er blitt dokumenterte hittil, og supplere med fleire opplysningar i område der samlingar alt finst. Ofte kan eksisterande samlingar vere svært mangelfulle og berre dekke eit avgrensa område.

3.2.7. Dataregistrering av stadnamn i Nordland

(Av Finn Myrvang)

Etter å ha arbeidd i 20 år med Stadnamnprosjekt Nordland og samla inn og dataregistrert over 200 000 stadnamn (??) føler eg å ha fått litt erfaring på området. Her er nokre av mine røynsler.

Innlegging av namn i database er trøyttande, men må gjerast. Det krev konsentrasjon og tar si tid. Dess knappare tildelte årsverk, dess viktigare er det at vedkommande slepp bruke tid på å mase på dei som har lova å «levere», men i røynda ikkje gjer det. Det trengst derfor ein innpiskar på fylkesnivå, overfor kommunane, og det trengst ein pådrivar i kvar kommune. Det er avgjerande for eit godt resultat av innsamlinga at personen på fylkesplan tidleg får vite om vedkommande kultursjef/-konsulent/-sekretær kjem til å prioritere eller «prioritere bort» innsamlingsarbeidet i kommunen. Ja, i verste fall kan denne stillinga i kommunen stå tom, det vere seg av økonomiske

årsaker eller pga. tilfeldig vakanse. Innpiskaren på fylkesnivå må i alle fall forlange kommunal hjelp til å finne fram til ein person i kommunen som har interesse, dug og driv til å ta seg av denne funksjonen. Om det er ein interessert privatperson eller leiar av historielag eller anna lag, er i røynda av underordna interesse.

Samarbeid med skolane er eit både og. Mange lærarar er interesserte og er gjerne med i eit opplegg der elevane blir dregne inn, men for ein lærar er det sjølve aktiviseringa som er det pedagogisk verdfulle, medan det konkrete resultat naturleg nok kan bli av høgst skiftande kvalitet. I mange tilfelle kjem ein i ein situasjon der ein blir nøydd til å gå beinveges til kjeldene elevane har brukt for å få gjort seg full nytte av det som har kome inn, så som foreldre, besteforeldre o.a. Bortsett frå det kan lærarskifte og tilmed nidkjære ryddeaksjonar på skolen i sommarferien gjere at stoff som skulle ha vore levert, aldri kjem dit det skal.

Særoppgåver i vidaregående skole kan vere verdifulle, særleg når namna er kartfesta. Dess viktigare er det då at den som tar seg av saka på fylkesplan, tidleg peilar inn dei skolane der dei brukar å gje slike oppgåver, for det er unnataket at skolen arkiverer slike arbeid. Som regel får eleven det tilbake, og då kan det ta lang tid før ein får «innhenta» ein elev som har gått vidare i si utdanning og har flytta til ein helt annan stad.

Eit par praktiske råd: Set opp lister med nyinnsamla namn – ikkje lister med namn som alt er korrekt skrivne og plasserte på kartet. Kartfesting av namna er viktig – poengter gjerne *10 gonger* at lister med namn som ikkje er kartfesta er unyttige for andre enn dei lokale innsamlarane sjølve. Markering med gul markørpenn av namnenummer på kartet (same nummer som på lista) er likare enn innringing med raudt, då sistnemnde framgangsmåte «ubønnhørlig» endar med at kartlesaren misser oversynet. Andre andre kulørar enn gult skaper dessutan vanskar med kopiering i svart-kvitt.

3.2.8. Stadnamnarbeidet i Sogn og Fjordane

(Av Snorre D. Øverbø)

I åra 1985 og 1986 vart det gjennomført ei omfattande innsamling av lokale stadnamn i Sogn og Fjordane. Det vart samla inn stadnamn frå alle kommunar, både på lister, kart og delvis lydband.

Totalt sett vart det samla inn om lag 250 000 stadnamn. Sidan den gong har det vore eit stendig pågående arbeid med etterrakst og med å få fullført innsamlinga i nokre kommunar som Eid, Gauldalen, Gloppen, Gulen. Det har over tid vore lagt ned store ressursar på tilrettelegging og formidling av dei lokale stadnamna i Sogn og Fjordane. På

1990-talet vart stadnamnsamlinga søkbar og tilgjengeleg på Internett, seinare òg via ulike kartgrensesnitt, som www.fylkesatlas.no

Illustrasjonane nedanfor syner stadnamna på fylkesatlas.no og søkerliste med kopling til interaktivt kart.

The screenshot shows the Fylkesatlas Sogn og Fjordane website. At the top, there is a banner with five images: a snowy mountain peak, two people climbing a glacier, a waterfall, a fjord, and a large rock formation. Below the banner, the title "Fylkesatlas Sogn og Fjordane" is displayed, along with the "geoshare" logo and the European Union flag.

The main content area features a map of Western Norway, specifically the counties of Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, and Hordaland. The map shows coastal areas, rivers, and major roads like E39 and E16. Several towns are labeled, including Molde, Ålesund, Sogndal, and Bergen.

To the left of the map is a sidebar with various search and selection options:

- Gå til avansert kart** (Advanced map link)
- Landbruksstatistikk** (Agricultural statistics)
- Gå til målestokk** (Scale)
  - 1:1250400 (selected)
- Gå til kommune** (Select commune)
- Vel grunnkart** (Select base map)
  - Grunnkart (selected)
- Vel kategori** (Select category)
  - Kultur og Historie (selected)
  - Kulturminne/ Attraksjonar
  - Stadnamn
  - Stadnamn - til godkjenning
  - Fylkesfakta - Foto
  - Fylkesfakta - Video
  - Gardar
  - Gardar med biletet
  - Kulturspor
  - Stølar
  - Stølar med biletet
  - Verdsarv
  - (UNESCO) - Freda kulturmiljø

Fylkesarkivet

| Framsida | | Fylkeskommunen | | Kulturnett Sogn og Fjordane | | Skulestova.no | | Geotas | | Kontakt oss | | English |

Søk i nyhende

ABM-søk

Databasetenester

Kulturhistorisk leksikon

Gardsleksikon

Lyd og levande biletet

Kjelda

Dm Fylkesarkivet

Lesesal - Bibliotek

Dm oss i dagspressa

Kommunale arkiv

Fylkeskommunale arkiv

Privatarkiv

Foto

Musikk

Stadnamn

Emigration (English)

Persondata - Utvandring

EuropeanaLocal

Mangfaldssåret 2008

Aret 1905

Kultur på nett

Soga om vegane

Nettutstillingar

Kunnskapsleikar

ABM SAMSØK

Databasetenester

Stadnamn

Side 1 av 227
Fan 5666, viser 1 - 25

Neste >

Normert form	Uttale	Kommune	Gnr./bnr	Kart nr.	Uttale	Bilete	Kart
Agatehjellen	"a:gaotejæd"l	Leikanger	22.4	AV07553-58			
Agåtakjelda	'a:gao:taKeldao	Leikanger	10.7	AU07451-412			
Akasietrei	a'ka:sietr1:i	Leikanger	16.1	AU07452-257			
Akselnaustet	'akselneuste	Leikanger	81.1	AS07554-34			
Aksladalen	"akslada:l"n	Leikanger	2.2	AT07452-151			
Akslaglenna	"akslaglænao	Leikanger					
Albakkane	"albakad"n	Leikanger					
Albertgården	'albærtga:r"n	Leikanger					
Alfbri	'alfbru:i	Leikanger					
Algjelet	"a:lj1:le	Leikanger					
Allbakahåla	"albakahå:lao	Leikanger					
Allmenningane	'al:meningad-n	Leikanger					
Allmenningen	'almeningen	Leikanger					
Allmenningen	al'mæning'en	Leikanger					
Allmenningsgeili	al'næming'en	Leikanger					
Almane	"almad"n	Leikanger					
Almegjelholten	"almejlhålt"n	Leikanger					
Almehola	"almehå:lao	Leikanger					
Almehola	"almehå:la	Leikanger					

Status – innsamling

Totalt sett vart det samla inn om lag 250 000 stadnamn. Sidan den gong har det vore eit stendig pågåande arbeid med etterrakst og med å få fullført innsamlinga i nokre kommunar som Eid, Gaular, Gloppen, Gulen. Det har over tid vore lagt ned store ressursar på tilrettelegging og formidling av dei lokale stadnamna i Sogn og Fjordane. På 1990-talet vart stadnamnsamlinga søkbar og tilgjengeleg på Internett, seinare òg via ulike kartgrensesnitt, som www.fylkesatlas.no

Illustrasjonane ovanfor syner stadnamna på fylkesatlas.no og søker/treffliste med kopling til interaktivt kart.

Arbeid framover – utfordringar

No for tida arbeider Fylkesarkivet med å få etablert digitaliseringsprosjekt for nokre kommunar der vi ikkje har kome langt nok. Det gjeld Luster med 12 000 innsamla namn og Stryn med 18 000. Svært lite er digitalisert, men det er eit stort og spanande materiale. Vi tenkjer utføra arbeidet som eit spleiselag mellom kommunen, lokale historielag/grendelag og Fylkesarkivet. Her vil digitaliseringsløysinga for stadnamn som ligg på www.fylkesatlas.no vere eit viktig verktøy.

I åra som kjem, vil vi arbeide vidare med å fullføre innsamlingsarbeidet, og gjere fleire stadnamn tilgjengelege på Fylkesarkivet sine web-løysingar. Vi vil òg sjå på korleis vi skal digitalisere og gjere lydbandopptaka frå stadnamn-innsamlingane tilgjengelege for bruk på Internett. Vi voner òg å få utvikle nye formidlingsprosjekt saman med skuleverket og utdanningsinstitusjonar lokalt og regionalt.

3.2.9. Stedsnavnsinnsamlingsprosjektet i Grue i 1994

(Av Birger Nesholen)

Prosjektet ble initiert av daværende kultursjef i Grue kommune, Roar Sveum. Birger Nesholen, den gang bestyrer ved Gruetunet Museum, var faglig leder for prosjektet, mens Vidar Tuer hadde det tekniske ansvaret. Dette var en tid med bra tilgang på personer og økonomiske tilskudd til sysselsetting av arbeidsledige i perioder på 10 måneder, og prosjektets finansiering var i hovedsak sysselsettingsmidler.

Det var engasjert ca 10 personer i prosjektet. Av disse arbeidet to med bearbeiding av innsamlet materiale, mens de øvrige arbeidet ute i felten med innsamling.

Feltinnsamlingen foregikk ved intervjuer av personer, men det ble ikke lagt opp til bruk av lydbånd. Det ble brukt Institutt for navnegranskings feltskjemaer og mal for Access-databasen.

Navnematerialet ble lagt inn i databasen av de to som arbeidet med bearbeiding, og navnene ble i tillegg skrevet inn på økonomiske kartblad med teknisk skriftgenerator. I tillegg til innsamlingen i felten, ble bygdebøker, lokalhistoriske bøker og gamle kart gjennomgått, og ”nye” navn herfra ble også innlemmet i ble databasen.

I databasen ble det lagt inn vel 12.200 navneoppføringer. Med utgangspunkt i navnenes uttale, inneholder materialet en del dialektale uttalevarianter i forhold til de offisielle navnene på kart, samt en del dubletter av navn som forekommer på f.eks. større terrengområder og kartoverlappinger. Det er ikke gjort noen opptelling av hvor stor andel av navnene som var til da ”nye” eller ”ukjente” navn, men dette antallet er betydelig i mengde.

Finnskog-delen av kommunen ble bevisst prioritert i innsamlingen, for å få dokumentert flest mulig av de finske stedsnavnene, ettersom denne delen av kommunen har hatt den mest dramatiske avfolkningen de siste par generasjoner. Jeg har konstatert at innsamlingen fant et betydelig antall finske navn som ikke har kommet med i Tuula Eskelands doktoravhandling fra 1994, mens Tuula til gjengjeld dekket en mye større del av Finnskogen med sin innsamling. Det ble også samlet inn navn i de fleste andre deler av kommunen. Noen deler av kommunens geografi fikk svakere dekning; mest som resultat av varierende tilgang på gode informanter og deres geografiske kjennskapsområder.

Materialet fra prosjektet oppbevares i dag ved Norsk Skogfinsk Museum. I tillegg til database og rundt 200 kartblad, er selvfølgelig også alt feltmaterialet arkivert. Det innsamlede materialet ble bl.a. brukt under samarbeidet med Finnskogen Turistforening og Ugland IT om utgivelsen av kartserien Turkart Finnskogen (tre kartblad utgitt 2006, -07 og -08), der vi fikk lagt inn 550 ekstra finske stedsnavn som ikke står på M-711-kartene.

3.2.10. Lokale stadnamn i bygdebøker

(Av Frode Myrheim)

Ved mitt arbeid gjennom mange år som bygdebokforfattar har eg interessert meg sterkt for stadnamn. Dei aller fleste stadnamna våre hører til i eit lokalsamfunn og er såleis ein viktig del av lokalhistoria, og etter mi mening òg ein viktig del av ei gards- og slektshistorie. Det var gjennom arbeidet mitt med bokserien *Norske Gardsbruk i Hedmark* i perioden 2001–2006 at eg fekk høve til å drive djupinnsamling av stadnamn i store delar av Stange og Elverum. Frå og med hausten 2007 har eg vori tilsett som bygdebokforfattar i Aurskog-Høland herad, og i skrivande stund arbeidar eg med band 6 av gards- og slektshistoria for Høland. I samband med dette arbeidet har eg òg gjort djupinnsamling av stadnamn. Tanken er at dette materialet skal presenterast i eit eige kapittel under kvar matrikkelgard saman med kart der namna vil vera teikna inn. På dette kartet vil òg andre kulturminne som gravhaugar, gamle stigar og ulike lausfunn.

Da eg var rundt på dei større gardane i Stange og Romedal, la eg merke til at dei hadde gamle gardskart, ofte i glas og ramme i finstua. Fleire av desse karta gjekk tilbake til 1850- og 1860-åra og inneheldt mange teignamn. Dette er ei kjelde som til nå ikkje har vori særleg nytta i namnegranskninga, og det er mi von at desse karta kan bli kopiert og sikra for ettertida. Problemet slik stoda er i dag er at dei er utsette for t.d. brann, bleiking av ljós frå sola, eller at dei rett og slett kjem bort ved arveskifte.

Bygdebøker er ei rik kjelde til stadnamn, og det er først og fremst gards- og slektshistoria som ofte kan innehalde mange slike namn. Ei av dei betre bygdebøkene i

Hedmark når det gjeld å ta med stadnamn, er Vangsboka av Odd Stensrud. Dette verket har til no komi i 3 band: Vangsboka gnr. 115–152 (2004), Vangsboka gnr. 153–177 (1988) og Vangsboka gnr. 178–194 (1983). I desse bøkene er kvar matrikkelgard presentert med eit kart over innmarka, der teignamna er påført. I tillegg fins det òg ofte utfyllande opplysningar om eldre namn frå skriftlege kjelder. Nokre gardskart er òg gjevi att i boka. Frå Romerike og Odalen er det spesielt Birger Kirkeby sine bøker som peikar seg ut. For Romerike gjeld det Eidsvoll, Nannestad, Gjerdrum, delar av Nes, Enebakk og Nittedal. Også Jan Erik Horgen sine bøker for Fet inneheld mykje stadnamntilfang.

Som bygdebokforfattar har eg elles god nytte av Digitalarkivet. Fleire og fleire kjelder blir nå lagt ut her, og det har nærmast skjedd ein datarevolusjon dei siste åra med tanke på kjeldetilgangen på verdsveven. I arbeidet mitt med slektgransking brukar eg dagleg kyrkjebøkene på nettet, som òg er ei rik kjelde for stadnamn. I tillegg ligg det på Digitalarkivet mange søkbare databasar som inneheld stadnamn.

Som bygdebokforfattar er det vanskeleg, for ikkje å seie umogleg, å ikkje kome bort i vanskar kring normering og skrivemåten av stadnamn, og da spesielt gardsnamn. I artikkelen Skrivemåten av gardsnamna våre – kven skal bestemme? i Nytt om namn 48 (2008) refererer Aud-Kirsti Pedersen til Oluf Ryghs merknader om folks nedlatande haldningar til nedervd uttale. Dette er haldningar eg sjølv kjenner att gjennom dei åra eg har drivi med djupinnsamling. Haldningane hos grunneigarar eller bygdebokkomitear er at namn skal skrivast slik dei har vori skrivi på ulike dokument, og særleg slik dei er nytta som etternamn. Ofte er dette – diverre – nærmast i språkdrakt frå 1700-talet. Jo fleire *c*-ar og stumme *h*-ar eit namn har, jo betre er det. Eit døme frå eiga innsamling i Høland syner dette tilhøvet. På matrikkelgarden Hjellebøl i Høland har dei ein åker dei kallar *Børresrudhaugen*. Bonden på garden fortalte meg at han oppfatta utmerkingsleddet nærmast som eit klengenamn av den offisielle skriftforma *Borgersrud*, men går ein til Kåre Hoels oppskrifter frå denne garden, ser ein at dette er ei eldre uttaleform av namnet *Borgersrud*. Det ser dermed ut til at ein kan trekke den slutninga at lite har endra seg på dei dryge 100 åra sidan Rygh og hans etterfølgjarar arbeidde med *Norske Gaardnavne*.

3.2.11. Stedsnavninnksamling som lokalhistorisk prosjekt

(Av Vidar Haslum)

Innenfor språkmiljøet opplever vi at navnegranskning ikke verdsettes på samme måten som før. Fagstillerne blir inndradd, og aktiviteten blir forsøkt bygd ned. Like fullt ser vi at stedsnavn har brei allmenn interesse, og i mange lokalhistoriemiljøer er det ikke tvil om at interessen er stigende. Situasjonen tilsier at navnegranskere og

lokalhistorikere bør snakke mer sammen. Her bør det absolutt være rom for nærmere samarbeid.

Lokalhistorisk navneinnsamling på språkvitenskaplig grunn

I over 25 år har jeg drevet med noe en kan kalle *lokalhistorisk navneinnsamling på språkvitenskaplig grunn*. Samlingene av stedsnavn er ordnet i hefter, illustrert med bilder og kart; ett hefte for hver matrikkelgard/navnegard. Konseptet følger en oppskrift som er beskrevet i *Nytt om namn* 47, s. 102–105 (Haslum 2007). Fra Kragerø i Telemark og Os i Hordaland har jeg fått ferdig flere hefter. Erfaringene har vært svært gode og tilbakemeldingene positive.

Lokalhistorisk navneinnsamling og krav til kvalitet

Utarbeidelsen følger de samme grunnleggende kvalitetskrav som stadnammarkivene. Det som kjennetegner det lokalhistoriske konseptet, er at visse sider er tillagt spesiell vekt:

1. *Navneinventaret er tydeliggjort, og tillegges stor kulturhistorisk egenverdi.* De gamle bosettingsenhetene ('garden') danner rammene for hver enkelt presentasjon. Det navneinventaret som da framkommer, vil samsvare med brukerkretsen. Å synliggjøre det naturlige navneinventaret er å ta vare på denne språklige kulturarvs egentlige vesen (se Haslum 2006).
2. *Informantene er tydeliggjort, og framtrer som eksperter.* Ikke bare navnekjennskap, men også lokal *kunnskap* tillegges stor verdi. Informantene framstår med fullt navn; de deltar i ulike faser av prosessen.
3. *Navnesamlingen framstår som en døråpner til lokalgeografiske kulturminner.* Noen riktigere og bedre døråpner finnes ikke! (Haslum 2007) De informantene som kjenner navnene best, er nesten alltid de samme som kjenner de andre geografiske kulturminnene best. Skal en samle tradisjon om kulturminner i et landskap, bør stedsnavn og faste kulturminner tas med i én og samme operasjon. Selv om temaet i heftene er og blir stedsnavn, er stoffet framstilt med tydelig oppmerksomhet på hva landskapet ellers rommer av kulturhistorisk interessante ting. Tradisjonelt har stedsnavn vært betraktet som en type immaterielle kulturminner. I en kulturminnekontekst er det trolig en bedre strategi å definere stedsnavnene som en type *geografiske kulturminner*. På mange måter danner stedsnavnene en brubygging mellom språklig kulturarv på den ene siden og andre kulturminner i landskapet på den andre. Blant de geografiske kulturminnene inntar stedsnavnene en særstilling, fordi ingen er mer tallrike og totaldekkende i tid og rom. Steder med navns referanse finner vi over alt i et landskap. Faste geografiske kulturminner – som gamle boplasser, utløer, veier – finner vi til sammenlikning bare her og der.
4. *De enkelte navn presenteres i en rekkefølge som er logisk og geografisk sammenhengende.* Gardsnavnet kommer først, deretter den nære innmarka, så

utmarksområder (dette i tråd med f.eks Indrebø 1921, Olsen 1939:9f, Strømshaug 1979). Rekkefølgen er geografisk sammenhengende. Nærliggende sekundærnavn følger rett etter primærnavnet. Å begynne med garden, tunet, og så den nære innmarka er logisk; dessuten praktisk, fordi det blir færrest tallsifre der navnetettheten må forventes å være størst.

5. *Traderingsaspektet vises interesse.* Den tilstanden kulturminnet er i, vises interesse. Til navn som er spesielle blir det opplyst om navnekjennskap (opplyst av én / kjent av flere / kjent av mange; jf. Haslum 2000).

6. *Navnesamlingen gjøres tilgjengelig for både fagmiljø og lokalbefolkning.* Dette er en bevaring som støtter opp om fortsatt aktiv bruk.

Lokalhistorisk navneinnsamling og forholdet til ulike interessegrupper

Alltid er det viktig å tenke på ulike interessegrupper, og i vårt tilfelle fire fagmiljøer: 1. språkforskerne, 2. lokalhistorikerne, 3. kulturminneforvaltningen, 4. stadnamarkivene. Grunneiernes og lokalbefolkningens interesser bør antas å være nokså sammenfallende med lokalhistorikernes.

1. *For språkforskerne er stedsnavn en viktig kilde for historisk språkgranskning.* Olav Veka skriver at stedsnavnene er ”Den einaste større attståande delen av norsk ordrikdom som framleis ikkje er registrert” (Veka 2009:5). Det som språkvitenskaplig sett først og fremst er viktig, er å foreta et nøyaktig fonologisk avtrykk, tilrettelagt for leksikalsk-morfologisk analyse.

2. *For lokalhistorikerne er det nødvendig å ta vare på lokale stedsnavn for at innholdet i lokalhistoriske dokumenter skal bli begripelig for kommende generasjoner.* I ulike typer lokalhistorisk virksomhet har forholdet mellom navn, andre kulturminner og bruk av terrenget stor interesse.

3. *Synet på kulturminnene er varierende og ikke statisk.* I samfunnet har synet på kulturminnene endret seg noe i løpet av de siste hundre år. For det første ser vi en utvikling fra et relativt partikulært til et økologisk kulturminnesyn. Tidligere hadde man ikke store betenkelskheter med å flytte et kulturminne (for eksempel et gammelt gardstun) til et nytt sted. Nå er hovedregelen at kulturminnene skal bevares i sitt opprinnelige miljø. For det andre opplever vi ofte et ønske om å gjøre kulturarven levende. *Bevaring gjennom aktiv bruk* er blitt et slagord i tida. Sammenfattende kan vi si at den beste måten å bevare stedsnavn på er når navn som alltid har tilhørt den samme brukerkretsen, blir tatt vare på i en slik sammenheng, og samtidig formidlet på en måte som støtter opp om fortsatt bruk.

4. *Stadnamarkivene er spesielt innrettet mot bustadnavn og djupinnsamlinger* (jf. Indrebø 1921, Helleland 1982). Dette gir et svært godt grunnlag for å kunne drive lokalhistorisk navneinnsamling på språkvitenskaplig grunn.

Lokalhistorisk navneinnsamling og spørsmålet om kvalitetssikring

Årelange erfaringer med ulike navnesamlinger har gitt meg noen oppfatninger om hvor skoen ofte trykker. En svakhet jeg mener å se, er at innsamlere har brydd seg for lite om den geografiske beskrivelsen. Noe som er blitt radikalt forbedret de tre siste tiårene, er rutinene med å gjøre lydopptak.

1. Den gode geografiske beskrivelsen

I områder der navnetettheten er stor, og der kartfestingen byr på utfordringer, har en enkel, god geografisk beskrivelse enormt mye å si for kvalitetssikringen. Dette kan gjøres ved noen enkle grep. Konkret går det ut på at en er nøye med å angi *eksposisjon* (f.eks. nordvendt, sørvesthellende, slett ...) og *relativ plassering* når en befinner seg i 'vanskelig' terrengr.

Et eksempel fra navnesamlingen fra Rød i Os:

90. Bukkahøset.

Objektstype:	Et smalt søkk (høse).
Prominens:	Trangt, lite. Et lite område.
Eksposisjon:	Søraustvendt.
Relativ plassering:	NA for Askebrekko, 35 m NNV for våningshuset.

VIKTIG: Moderne stedfestingsmetoder, som kartfesting, geodetisk posisjonering, foto, video, digitale terrengmodeller, etc. vil aldri kunne erstatte den udiskutable verdien en god geografisk beskrivelse har. Dessuten er det denne formen for stedfesting som traderingen har rettet seg etter. Gjennom årtusener har eldre tradisjonsbærere lært bort navnene til nye generasjoner ved at de har pekt på landskapet når det var mulig; ellers har de beskrevet navnebæreren og forklart plasseringen ut fra kjente ting i landskapet. En god geografisk beskrivelse er ikke bare en viktig kvalitetssikring. Den hjelper oss også til å forstå kulturminnet bedre.

Rettleiingsheftet "Innsamling av stadnamn" (Helleland 1984) går ikke inn på denne problematikken. Det kan det også være gode grunner til. For det første er gode geografiske beskrivelser ikke alltid like viktige. For det andre ville en slik tematisering ha gjort framstillingen større og mer komplisert, og det ville lett gå ut over den gode pedagogiske kvaliteten dette heftet har. Likevel er det et behov for å forbedre rutinene her. Hvordan det skal gjøres, må diskuteres nærmere. En løsning kunne være å lage et kapittel eller et lite tilleggshefte om navneinnsamling i vanskelig terrengr. Dessuten bør en prøve å forbedre listeføringen, som jeg skal komme inn på seinere.

Årsakene til at noe terrengr er vanskelig, er flere, men særlig disse:

- a. Stor navnetetthet. Ofte i innmarksområder.
- b. Brattlendt terreng der kartfesting er vanskelig.
- c. Dårlig kartgrunnlag.

For å sikre kvaliteten best mulig i vanskelig terrenget, gjør en bruk av flere teknikker. Mest grunnleggende er som nevnt en ekstra god geografisk beskrivelse. Foto er også et viktig hjelpemiddel. I forhold til de tre punktene vil en ha nytte av disse formene for kvalitetssikring:

- a'. Forstørre kartgrunnlaget slik at målestokken blir ekstra stor.
- b'. Fotografere bratte fjellsider, og stedfeste navnene på fotoet.
- I et fjordlandskap er det lurt å fotografere fra en båt ute på fjorden.
- c'. Punktbestemmelse ved hjelp av GPS.

Stedfestingen av navn kan utføres på flere måter, der en kan trekke et hovedskille mellom a) *Geodetiske metoder* og b) *Geografiske metoder*. Ved de geodetiske metodene blir stedfestingen bestemt ut fra et koordinatsystem, altså ved hjelp av anvendt matematikk. Ved de geografiske metodene gjør man bruk av språklige og visuelle virkemidler. Den normale og anbefalte formen for stedfesting er nummerbasert kartfesting. Denne kan utføres på tilsvarende to måter: a) *Geodetisk kartfesting* eller b) *Geografisk kartfesting*. Ved geodetisk kartfesting plasseres nummeret slik at det viser et tenkt representasjonspunkt (sentralpunkt). Dette gir en stedfesting av relativt dårlig kvalitet. En ulempe med geodetisk kartfesting er at den tilslører virkeligheten. For eksempel tilsløres et så banalt faktum som at en navnebærer kan ligge inne i en annen. Ved geografisk kartfesting plasseres numrene tydelig i forhold til det arealet som navnebærerne dekker. I tillegg kan en bruke piler, linjer og innsirklinger som visuelt markerer den utstrekningen og avgrensningen de enkelte navnebærerne har. Det som må være navneinnsamlerens oppgave, er å tilstrebe en så god *geografisk kartfesting* som mulig. Hvordan en seinere digitalisering skal utføres, er et annet tema.

2. Den gode samtaLEN om navn – bevart i lydopptak

Moderne opptaksutstyr gjør det mulig å foreta foreløpige hurtigregistreringer langt bedre og mer effektivt enn tidligere. I den tidlige fasen av en djupinnsamling må en ikke være så altfor systematikk-fokusert; en må prøve å sikre seg så mange samtaler med folk som mulig. Mitt råd til innsamlere er: 1. Skaff kart. 2. Avtal møte med kjentfolkene, og be dem gjerne på forhånd om å skrive ned alle navn de kjenner. Notatet kan fungere som støtteark for samtalen. 3. Gjør lydopptak av samtalen, full av navn og rik på folks lokalkunnskap. Som regel bør en unngå at informanten blir

oppengt i kartet. Når en skal stedfeste i en samtale, begynner en med de objektene som enklest lar seg kartfeste. Ofte er det snakk om vann og vassdrag, holmer og sund.

I rettleiingsheftet skriver Botolv Helleland:

"Den vitskapleg sett beste måten å gjera lydopptak på, er å ta opp heile intervjuet. Det kan gjerast særleg om ein har informantar som ordlegg seg godt og som er støe i målføret. Eit slikt omfattande lydbandopptak vil dessutan ha stor nytte for andre typar tradisjonsinnsamling". (Helleland 1984:17)

Etter at Botolv Helleland fra 1972 ble ansatt ved Stadnamnarkivet, skjedde mye nytt. Lydbandopptak ble innført, ganske snart som rutine. Ved lydfesting får man arkivert det som informanten faktisk sa. Tidligere hadde direkte lydskriftnotat vært enerådende, og da fikk man strengt tatt bare arkivert det nedskriveren mente at han hørte at informanten sa. Innføringen av lydopptak gjorde det mulig å bruke 'vanlige' folk i vitenskaplig registrering. Den effektiviseringen dette innebar, var formidabel. Botolv Helleland reiste rundt og holdt kurs i navneinnsamling. Slik var det jeg møtte Botolv første gang, i Iveland høsten 1982. Under kurset husker jeg at en vel 80 år gammel informant ble tatt ut, og Botolv demonstrerte hvordan en kunne lydfeste en god samtale om navn. Dette gav inspirasjon. Sommeren 1983 foretok jeg de første lydfestingene. Virkelig fart på sakene ble det fra og med 1985. De mange lydopptakene er fint å se tilbake på. Slike opptak blir jo bare mer verdifulle ettersom tida går.

Lokalhistorisk navneinnsamling og listeføring

Under innsamling er det vanlig å bruke skjemaene fra stadnamnarkivene. Etter min mening vil det være ønskelig at kolonnen "andre opplysninger" heller fikk ordlyden "geografiske opplysninger (eksposisjon / relativ plassering)". Denne kolonnen bør være reservert for *geografiske opplysninger*, og ikke for andre eventualiteter.

Geografiske opplysninger skal kunne noteres stikkordsmessig. "Andre opplysninger" bør defineres som *opplysninger om bruken av stedet, tradisjon og folkeminne*. Til slike ting skal en ikke bruke forsiden; en skal bruke baksiden eller et tilleggsark.

Tradisjonsopplysninger skal *ikke* noteres i stikkordsform, men i en talemålsnær fortellende stil, og det krever mer plass enn det skjemaet er laget for.

Litt om angivelse av preposisjonsbruk. De områdene jeg har samlet navn i, er uten dativ, og de aller fleste terrengnavn har en preposisjonsbruk etter de formulerte reglene i Jon Erik Hagens artikkel "Stedslokaliseringen på og i" (Hagen 1997). Derfor har jeg *bare* funnet det hensiktsmessig å opplyse om preposisjon for bostedsnavn og ved avvikende tilfeller. Hagens artikkel er svært nyttig – både å kjenne til og å vise til.

Stedsnavn og lokalhistorie. Forslag til et samarbeidsprosjekt

Her vil jeg komme med et konkret forslag til hvordan lokalhistorikere og navngranskere kan samarbeide. Begge parter bør komme inn i bygdebokprosjekter. Den lokale navnesamlingen bør med fordel kunne formidles som et eget bind av i bygdebokserie. I ei slik stadnamnbok tenker jeg meg en ordning av stoffet omtrent slik:

Del 1. Innledning. Om innsamlingen, opplegget, målsettingen. Veiledning.

Del 2. Bygdenavn og områdenavn.

Del 3. Gards- og bustadnavn

(tilpasset "Norske bustadnavn", jf. Helleland 2008).

Del 4. Gardens navn. Ordnet etter matrikkelen, der navnene presenteres i geografisk rekkefølge med en geografisk beskrivelse, og der informantene framtrer som eksperter på sine felt (jf. Haslum 2008).

Del 5. Tematisk gjennomgang etter vanlig mønster (f.eks. Særheim 1992).

Del 6. Register etter hovedledd (grunnord).

Del 7. Alfabetisk register der tallet på oppslagsnavn svarer til tallet på navnebærere (og ikke på tallet på navneleksemér eller kartfestinger).

Monografien "Stedsnavn fra Levangsheia" (Haslum 2004) følger i grove trekk denne disposisjonen. I mangt er denne en videreføring av Oluf Ryghs framstillingsprinsipper for Norske Gaardnavne, men tilpasset mikronivået, det Magnus Olsen (1939:9) kalte "gårdens navn". Inndelingen ovenfor er justert etter en tenkt samordning med det langsomme prosjektet "Norske bustadnavn". Alternativt kan Del 3 gå inn i Del 4. I "Gardens navn" er altså selve djupinnsamlingen presentert, og der skal informantenes lokale kunnskaper komme fram. Forklaringer på navnene kan en også gi her, men Del 4 er ikke godt egnet for fullstendige tolkninger av alle navn. Dette fordi svært mange ordelementer forekommer ofte, og slike frekvensrelaterte ting framstilles best i en tematisk gjennomgang (Del 5). En av de mest omfattende tematiske analyser som er publisert, er Inge Særheims store monografi "Sirdal. Namn og stader" (Særheim 1992). Her er stoffet ordnet slik at det skulle utfylle en publisert materialsamling på en fortreffelig måte. I Særheims monografi vil det altså være mange gode ideer for andre å hente. Det vil det også være i Kristian Strømshaugs "Spørjeliste for innsamling av tradisjon og målføre" (Strømshaug 1979). Dette er ei velordna og innholdsrik momentliste, svært nyttig med tanke på bokprosjekter av dette slaget.

Tenk så fint det hadde vært om lokalhistorikere og navngranskere kunne arbeide sammen i et bygdebokprosjekt! Og en dag kommer lokalhistorikeren glad bort til navngranskeren og sier: *"Nå har jeg kommet over et dokument fra 1688 som nevner*

fullt av smånavn. Tror du disse er kjent i dag?" Og navnegranskeren svarer med spontan iver: "Oi! Oi! Oi!!! No ska' me sjååå!"

Avslutning

I røstene for å bevare stedsnavn finner vi en argumentasjon som nokså ensidig har dreid seg om språkhistorisk dokumentasjon. Selv om språkargumentet alltid er høyst relevant, må vi nok innse at det ikke har den samme språkvitenskaplige slagkraften lenger. Og da må vi spørre oss om det ikke også finnes andre sterke argumenter, og det mener jeg at det gjør. I våre historiske dokumentsamlinger er det nemlig slik at stedsnavn fungerer som vitale referanser, og nesten alltid uttrykt slik at referansen forutsettes kjent. Disse realitetene har konsekvenser: *Hvis vi ikke får bevart stedsnavnene i en stedfestet form, vil store mengder viktig dokumentarisk informasjon rett og slett forsvinne.* Vi kan her tenke på historikeren Snorre Sturlason, som har fortalt at Olav Tryggvason falt i slaget ved Svolder. Stedsnavnet er bevart i kildene, men den referensielle nøkkelen er gått tapt – sannsynligvis for alltid. Dessverre er det et beklagelig faktum at vitenskaplige registreringer ikke sjeldent lider av de samme skavankene: Det fonologiske avtrykket er arkivert, men den referensielle nøkkelen er ikke i orden. Og da er det grunn til å spørre om et kulturminne er tatt vare på. Det vi i alle fall kan konstatere, er at vi har et fonologisk avtrykk.

Lokalhistorisk navneinnsamling handler om mer enn dokumentasjon av språklig kulturav. Det handler også om å ta vare på de referensielle nøklene til innholdet i våre historiske dokumenter, vår felles hukommelse.

Litteratur:

- Hagen, Jon Erik. 1997. Stedslokalisering på og i. I: *Språket er målet*. Festskrift til Egil Pettersen på 75-årsdagen 4. mars 1997. Red.: J. Bondevik, G. Kristoffersen, O. Nes, H. Sandøy. Bergen.
- Haslum, Vidar. 2000. Stadnamn som nesten gløymd tradisjon. *Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking*. Red. K. Bakken og Å. Wetås. S.93–101. Oslo.
- Haslum, Vidar. 2004. *Stedsnavn fra Levangsheia. Tilrettelagt for språkvitenskaplig og lokalhistorisk utnyttelse*. Bergen.
- Haslum, Vidar. 2006. Også navneinventaret har kulturhistorisk verneverdi. *Nytt om namn* 43:56–57.
- Haslum, Vidar. 2007. Hvordan bør et historielag ta vare på stedsnavn? *Nytt om namn* 46:102–105.
- Helleland, Botolv. 1982. Norsk stadnamnarkiv 60 år. *Årsmelding 1981*:17–62.
- Helleland, Botolv. 1984. *Innsamling av stadnamn. Rettleiring*. Oslo.
- Helleland, Botolv. 2008. *Stedsnavn i Kjose*. Oslo.
- Indrebø, Gustav. 1921. Um innsamling av stadnamn. Særtrykk. MM 1921.

- Olsen, Magnus. 1939. *Nordisk kultur. Stedsnavn.* København, Oslo, Stockholm.
- Særheim, Inge. 1992. *Sirdal. Namn og stader. 1. Namnetolkingar.* Sirdal.
- Strømshaug, Kristian. 1979. *Spørjeliste for innsamling av tradisjon og målføre.* Borgarsyssel Museum, Sarpsborg.
- Veka, Olav. 2009: Kva er eit kulturminne? *Nytt om namn* 49:5–6.

3.3.12. Stadnamnsamlinga i Mjøsdalen

I dette innlegget skal eg gjera kort greie for status for denne samlinga frå mi heimbygd, som ”*ligger etter et Dalstrøg som indbefatter tvende færse Vande hvor paa begge Sider ere steile og bratte Bjerg som til deels er til liden og til deels ingen Nyte verken for Mennesker eller Kreatur*”. (Sorenskriveren i Nordhordland 1829).

Innleiing

Stadnamna var ein del av barndomen: Når vi vart så store at vi fekk gå ”laust”, måtte vi seia kvar vi skulle, og fortelja kvar vi hadde vore. Interessa for stadnamn starta nok på turar med far og mor og hjå klokkar Ivar Vikesund i Mjøsdalen skule, og vart vidareutvikla i norskfaget under rektor Ludvig Holmås på realskule og gymnas i Øystese. Det at ”*skuleborn-innsamlinga*” i 1930-åra (v. Gustav Indrebø) hadde kome bort i Hosanger herad, vart ei utfordring til å samla og ta vare på stadnamna.

Om innsamlinga

Innsamlinga er gjort under hyggjelege samtalar over eit stort tal kaffikoppar – med kart, lydband og notisblokk attåt. I boka er nemnt 28 informantar som budde/bur i skulekrinsen. Den eldste vart fødd 1881. Arbeidsområdet vart avgrensa til Mjøsdalen skulekrins. Det vart ført lister, med rutetilvising til 6 kartblad (økonisk kartverk). Namna fekk løpenummer innafor 6 gardsområde Hoshovde, Holme og Mjøs, Øvsthus, Hole, Tveiten og Åsheim. I tillegg til ”*djupinnsamling*” vart det henta namn i gamle (1800-tals-) dokument frå utskiftingsmøte (Sorenskrivaren i Nordhordland, fl. å.). Døme på slik kjelde har vi i sitat frå Øvsthus: ” - hvor da Grændsen mellem sore og nore Øfsthus og Galteland bestemmedes som følger: Første Punkt Vaglnæset kaldet, - der blev hugget et Kryds i Bjerget ved Søen, og gaar efter Compasstrøg i Sødøst til Nordklætten, hvor et Kryds blev hugget, er i Længde 500 ALEN. 2) Fra Nordklætten til Galtaasnoven i lige Linje hvor et Kryds blev hugget og udgjør i Længde 435 ALEN ”. (Sorenskriveren i Nordhordland 1829).

Om arkivering og digitalisering

Digitalt kartgrunnlag vart stilt til rådvelde med støtte og løyve frå Osterøy kommune og Statens kartverk ved fylkeskartsjef Sigurd Langeland. Med ARCVIEW vart listene med om lag 800 namn overførte frå rekneark (Excel) til digitalt kart. Berit Nortug og Robert Svendsen hjelpte med digitaliseringa og utforminga av kartet. Boka *Stadnamn i Mjøsdalen* (64 s.) vart utgjeven av Hosanger sogelag og Osterøy sogelag i samarbeid med redaktøren Geir Kleiveland (Vevle 2001a). Det vart trykt i eit større opplag av kartet, som har vorte spreidd i sal og som gav Nistås forlag Odd Vevle, 3800 BØ.

Om boka

I dei innleieande kapitla (s.5-24) er gjort greie for innsamling og bearbeiding av listene. Gardsnamna sin varierande skrivemåte ned gjennom tida er vist. Tolking og gruppering av namna vert diskutert. Det vart lagt vekt på ulike måtar å sortera namnetilfanget. For å letta formidling av tolking og forteljing som knyter seg til stadnamna vart tabellen (ca 800 namn) koda etter ”*interessante namneledd*”. Den første kodinga/sorteringa (tabell 1) tek utgangspunkt i naturfag (planter, dyr, geologi), språk (etymologi, grammatikk) og lokalhistorie (personar, jordbruks historie). Ut frå ei slik tilnærming vart kodane i tabell 1 utvikla. I boka/databasen er det grunnorda som styrer kodinga i grupper og hovudgrupper, tabell 2. Desse hovudgruppene er brukte: Grunnord laga av adjektiv/adverb/preposisjon/verb, Samanlikningsgrunnord, Areal til dyrking og hausting, Plantar, dyr, stein og jord, Buplass, Vassdrag og havstrand, Menneskeskapte anlegg, Topografiske element og Andre grupper (grunnord som viser til tru og overtru, syn og utsyn, og ikkje-klassifiserte/ikkje-tolka). Den største bolken i boka er lista med namn, ordna etter gardsnummer/løpenummer, kode for grunnord-type og merknad (s. 25-64). Merknader omfattar geografisk plassering i høve til andre namn, tolking av namna, og historier som er knytt til namna. Oppslagsverk for tolkingane har vore Ross 1895, Rundhovde 1964, Sandnes og Stemshaug 1990, Stemshaug 1973, Torp 1919 og Aasen 1873).

Om formidling

Samlinga har vore formidla i foredrag på møte i Indre Osterfjord pensjonistlag og i Hosanger sogelag. Boka med kartvedlegg kom i 2001. Stadnamna i Mjøsdalen har vore tema for kronikk i Bergens Tidende (Vevle 2002) og artikkel i Norsk kulturarv sitt blad *Kulturarven* i samband med kulturminneåret 2009: ”*Sei kvar du skal og fortel kvar du har vore. Stadnamn er språk, nøklar og kulturarv*” (Vevle 2009). I 2007 og 2008 var Kulturhistorisk stadnamnvandring på programmet til Mjøsdalsdagane (del av Kystkulturvekene på Vestlandet).

For at formidlinga skal bli strukturert i bolkar, og gi nøklar til forståing av / innsyn i fleire tema må formidlaren / lesaren kunna sortera namnetilfanget. Det trengst kodar eller nøkkelord som vist i tabell 1. Ei sortering strengt etter grunnorda kan gje slikt innsyn vanskeleg eller umogleg. Nedanfor er nokre forteljingar som stadnamna/databasen formidlar:

Litteraturlista

- Ross, H. 1895. *Norsk Ordbog*. Christiania.
- Rundhovde, G. 1964. Målet i Hamre. Ljodvokster og stutt utsyn over formverk i eit Nordhordlandsmål. *Årbok for Universitetet i Bergen*. Hum. Ser. 1962 No 3. Bergen.
- Sandnes, J. og Stemshaug, O. 1990. *Norsk stadnamnleksikon*. Oslo.
- Sorenskriveren i Nordhordland 1827, 1829 1890, 1909. Utskrift frå Pantebok for Sorenskriveren i Nordhordland. Statsarkivet i Bergen.
- Stemshaug, O. 1973. *Namn i Noreg*. Oslo.
- Torp, A. 1919. *Norsk etymologisk ordbok*. Kristiania.
- Vevle, O. 2009. Sei kvar du skal og fortel kvar du har vore. Stadnamn er språk, nøklar og kulturarv. *Kulturarven* 48:45-47.
- Vevle, O. 2001a. *Stadnamn i Mjøsdalen*. Hosanger sogelag og Osterøy sogelag, 64 s., 1 kart.
- Vevle, O. 2002. Kulturarven i stadnamna. *Bergens Tidende*, kronikk, juni.
- Vevle, O. 2010. Botanisk nomenklatur og folketradisjonelle plantenemningar. Ei påminning om etnobotanikk som møtepunkt for natur- og kultur-danning. *Namn og Nemne* 27, s. 73–90.
- Vevle, O. 2001b. Stadnamnkart Mjøsdalen. Kartvedlegg til Vevle 2001a.
- Aasen, I. 1873, 1918. *Norsk Ordbog med dansk Forklaring*. – Christiania.

Vedlegg. Tabell 1.

Kodar og kategoriar av stadnamn etter ”interessante” namneledd. (Vevle 2001:9).

Kode Namnekategori.

ad 40 Stadnamn laga av **adjektiv** eller **adverb**,. Sjå også **fa**, **fo**, **sl**.

an 7 Stn som nemner kroppsdelar (**anatomি**) på menneske og dyr

co 48 Stn som viser **kompasretning**, eller yst/inst, øvre/nedre

dy 41 Stn med **dyrenamn**

fa 13 Stn med **fargenamn**

fo 25 Stn som beskriv **form**

fu 29 Stn som viser til **funksjon** i dyrking og hausting

ga 40 Stn med **gardsnamn**

ha 8 Stn som beskriv strandlinia ved **havstrand**: nes, våg og liknande

jo	9	Stn som beskriv jordtype eller jordsmonn.
mg	8	Stn som nemner gjerde , le o.a. grensemerke
mh	64	Stn som nemner hellerar, tufter, eller særskilte hus
mt	49	Stn som nemner/beskriv ferdsleveg, sti, veg, bruer og kaiar
mu	13	Stn som innehold / beskriv menneskeskapte ting, utstyr , klede
ov	9	Stn som viser til tru og overtru , død og gravplass
pe	51	Stn med personnamn
pl	70	Stn med plantenamn
re	8	Stn som nemner ein spesiell ressurs .
sl	38	Stn som viser til storleik , breidd og høgd
st	17	Stn som nemner stein , berg og ur
sy	10	Stn som viser til syn og utsyn
ta	3	Stn som nemner tal
to	118	Stn som beskriv topografiske element
va	21	Stn som beskriv vassdrag
ve	28	Stn med ledd av gjerningsord (verb),
x	72	Stn som ikkje er klassifiserte, eller ikkje tolka

Tabell 2. Kodar, hovudgrupper og undergrupper av stadnamn, sortert etter grunnord, med nokre døme og førebels tal på stadnamn i gruppene.

<i>Særskilde ordklassar</i>		23
ad	Grunnord laga av adjektiv eller adverb , <i>Hæddna, Håjen</i> . Sjå og fa, fo, sl	4
prp	Grunnord med preposisjon (<i>På Kjedlarn, Onna Tuptaråkern</i>	4
ve	Grunnord som er laga av gjerningsord (verb) <i>Lækjå</i>	15
<i>Samanlikningsgrunnord</i>		36
sgan	Grunnord som samanliknar/nemner kroppsdelar (anatomi , menneske og dyr	9
sgfo	Grunnord som beskriv / nemner form : <i>Krokjen, Strengjen, Ålæ, Nøvæ</i>	15
sgmu	Grunnord som samanliknar/nemner/beskriv menneskeskapte ting, utstyr , klede	
		12
<i>Areal til dyrking og hausting</i>		117
fu	Grunnord som viser til funksjon i dyrking og hausting, fleire funksjonar	--
fua	areal som har opparbeidd jord og endar på: <i>-aker, -åker, -ekra, osb.</i>	35
fuj	areal som har opparbeidd jord, og endar på: <i>-jere</i>	9
fub	areal som kan vera overflatedyrka (beite , slåtteng) Ending: <i>hage, stykkje, teig</i>	35
fut	areal som kan vera overflatedyrka. Ending: <i>-tre, -træ,</i>	19
fus	areal som er mjølkeplass, seter, støl. Ending <i>-støl, -seter</i> osv	19

Planter, dyr og stein og jord	62
dy Grunnord med dyrenamn	1
pla Grunnord som er planteartar eller individ 3	3
plm Grunnord som nemner eller beskriv <i>-myr</i>	32
pls Grunnord som nemner eller beskriv vegetasjonsstruktur: <i>-kjerr</i> , <i>-bøle</i>	10
st Grunnord er eller nemner stein , berg og ur. 15. 12.11.	16
 Buplass (uavhengig av om dei skildrar terrengform)	20
ga Grunnord som er namn på gard, bruk o.a. buplass.	20
 Vassdrag og havstrand	61
ha Grunnord som er del av eller beskriv strandlina ved fjorden: <i>-neset</i> , <i>-vikjæ</i> , <i>-våjen</i>	25
va Grunnord som er eller beskriv vassdrag: <i>-bekkjen</i> , <i>-elvæ</i> , <i>-grovæ</i> , <i>-hølen</i> , <i>-dikje</i>	36
 Menneskeskapte anlegg	131
mg Grunnord som nemner gjerde, le o.a. grensemerke	22
mh Grunnord som nemner hus, bygning, hellerar, tufter, dansetribune	34
mhn Grunnord som nemner naust	17
mt Grunnord som er eller beskriv ferdaveg, sti eller veg, medrekna bruer	47
mtk Grunnord som er eller beskriv kai, båtstø, også naturleg kaiplass	7
m Grunnord som er/beskriv andre menneskeskapte ting	3
 Topografiske element (utanom fu-gruppa)	
378	
to Topografiske element som er både konvekse og konkave, eller ikkje klassifisert	114
tkab Grunnord som nemner konkave terrengelement, med ending <i>-botn</i> , <i>-bøtn</i> ,	12
tkad Grunnord som nemner konkave terrengelement med ending <i>-dal</i>	34
tkah Grunnord som nemner konkave terrengelement med ending <i>-hjedl</i>	11
tkas Grunnord som nemner konkave terrengelement med ending <i>-stadl</i> , <i>-stadlane</i>	6
tkat Grunnord som nemner konkave terrengelement med ending <i>-to</i> , <i>-tødna</i>	8
tka Grunnord som nemner konkave terrengelement, andre endingar	53
tveb Grunnord som nemner konvekse terrengelement med ending <i>-berg</i> , <i>-berje</i>	16
tveh Grunnord som nemner konvekse terrengelement med ending <i>-haug</i> , <i>-høyen</i>	63
tvek Grunnord som nemner konvekse terrengelement med ending <i>-klett</i>	5
tver Grunnord som nemner konvekse terrengelement med ending <i>-rind</i> , <i>-rin'</i>	6

tveå	Grunnord som nemner konvekse terrengelement med ending <i>-ås</i>	4
tve	Grunnord beskriv/ nemner konvekse terrengelement med andre endingar	46
Andre grupper		35
ov	Grunnord med ledd som viser til tru og overtru	1
sy	Grunnord som nemner/beskriv syn og utsyn	9
pe	Grunnord med personnamn	1
x	Grunnord som ikke er klassifiserte, eller ikke tolka	24

3.2.13. Norsk lokalhistorisk institutt og Landslaget for lokalhistorie

(Av Knut Sprauten)

I 2009 har Kulturdepartementet markert sin interesse for verdien av å registrere stedsnavn ved å bevilge kr 570 000 til et forprosjekt som sikre og dokumentere norske stedsnavn som en del av de immaterielle kulturminnene. Vi synes dette er et fint prosjekt, som har fått sin forankring ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo og Samarbeidsnemnda for namnegransking.

Som leder for Norsk lokalhistorisk institutt (NLI) og som styremedlem for Landslaget for lokalhistore (LLH) takker jeg for anledningen til å si noen ord om hva vi kan bidra med på dette feltet. Først vil jeg si noen få ord om oss. NLI

(<http://www.historielag.org/>) er en statsinstitusjon under Kulturdepartementet, og har vært i drift siden 1956. Instituttet skal fremme lokal- og regionalhistorisk arbeid i Norge og gi råd og veiledning til de ulike aktørene. Det skal drive egen forskning, men også stimulere til forskning og fungere som et nasjonalt dokumentasjonssentrum for lokal historie.

LLH (<http://www.lokalhistorie.no/>) er en paraplyorganisasjon for historielagene i Norge og kan føre sine røtter tilbake til 1920. Det finnes over 600 slike lag i Norge med mer enn 100 000 medlemmer. Omrent 412 av lagene med ca. 83 000 medlemmer er tilsluttet Landslaget. I samarbeid med NLI gir Landslaget ut publikasjonen Lokalhistorisk magasin, med fire nummer pr. år. Heimen har siden 1922 vært Landslagets fagtidsskrift.

Innsamling og studium av stednavn er svært viktig i det lokalhistoriske arbeidet. Interessen for temaet og debattlysten hos allmennheten blir ofte skjerpet når det gis ut nye bygdebøker (spesielt innenfor sjangeren gårds- og slektshistorie eller bosettingshistorie). Ofte er diskusjonene knyttet til normalisering og betydningen av navn. I NLIs trykte ”hjelperåder” anbefaler instituttet historielagene å arbeide blant annet med å registrere historiske minner og stedsnavn i sine lokalsamfunn. Mange tar utfordringen på alvor. På sin nettside oppgir Kviteseid historielag for eksempel at dets

prioriterte oppgaver blant annet er å samle inn ”folkeminne, stadnamn og all slags tradisjon som knyter seg til ætt og heim og arbeidsliv.” (Se:
http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Kviteseid_historielag)

LLH gir råd om innsamling av stedsnavn i boka Handbok i historielagsarbeid (1990, s. 150). Og det gjøres mye godt innsamlingsarbeid. Medlemmer av bondelag og bondekvinnelag har tatt initiativ til å sette opp innholdsrike navnelister. Skoler setter i gang elever med lignende prosjekter. Jegere er blitt stimulert til å sette seg inn i den store floraen av utmarksnavn og registrere dem.

Verken NLI eller Landslaget har ressurser å sette inn på selve innsamlingsoppgaven. Men NLI og LLH kan sette dem som arbeider med forprosjektet og et seinere hovedprosjekt, i kontakt med lokalhistorielag for å høre om de og deres medlemmer har noe å bidra med når det gjelder innsamling av stedsnavn innenfor det området der selv hører hjemme eller har god kjennskap til.

Gjennom våre nettsteder og Lokalhistorisk magasin kan vi bidra til å gjøre stedsnavnprosjektet kjent og rekruttere mulige medarbeidere. Det kan stimuleres til kulturhistoriske stedsnavnvandringer osv.

NLIs lokalhistoriewiki kan være interessant i denne sammenhengen. Dette nettstedet - www.lokalhistoriewiki.no er administrert av NLI med hjelp av frivillige deltakere, entusiaster og fagfolk. Teknologien er enkel å lære seg, og instituttet og samarbeidspartnere tilbyr veiledning og hjelp underveis. Folk kan for eksempel selv legge inn stedsnavn som er i ferd med å gå i glemmeboka, og plassere dem geografisk.

Dette nettstedet er organisert slik at man kan bevege seg fra landsdel til fylker, kommuner og mindre enheter. Det er laget brosjyrer som gir en innføring i hva lokalhistoriwikien er, og hvordan den enkelte kan bli en aktiv bidragsyter. Noen vil forhåpentlig ønske å ta vare på den kulturarven som ligger i stedsnavn ved for eksempel å registrere dem og ta vare på dem som kulturminner. Den ovennevnte prosjektgruppen vil kanskje bidra til å utvikle egne maler for hvordan en slik registrering kan gjøres av lokale entusiaster?

Slik lokalhistoriewikien framstår i dag, er det en del informasjon om enkelte gårds- og stedsnavn, men det finnes også presentasjoner av et større antall forskjellige lokaliteter under en gård, slik som ”Lokale stadnamn på Gamnes gard”, jf.
[http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Gamnes_\(Harstad\)](http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Gamnes_(Harstad)).

NLI og LLH er glad for at Kulturdepartementet vil styrke registreringa av stedsnavn i Norge, og håper at forprosjektgruppen og det hovedprosjektet som skal komme, vil ta i bruk de lokale ressurspersonene som er knyttet til lokalhistorisk arbeid og lokalhistorielagene. Det er viktig å ta vare på og formidle den kunnskapen de sitter inne med.

3.2.14. Innsamling og arkivering av samiske stedsnavn i Norge

(Av Kaisa Rautio Helander)

I 1921 ble Norsk stadnamnarkiv opprettet med et nasjonalt ansvar for innsamling og arkivering av norske stedsnavn. Dette arkivet ble opprettet i en tid da den norske statens politikk overfor samene var assimileringspolitikk, sk. fornorskningspolitikk. Som følge av denne politikken ble ikke heller innsamling og arkivering av samiske (dvs. sør-, lule-, nord- og østsamiske) navn definert som et nasjonalt ansvar på 1920-tallet da stedsnavnarkivet ble opprettet. Dokumenter angående spesielt kartarbeid og jordsalg i de samiske områdene beskriver datidas situasjon med fornorskingen av det samiske navneverket meget klart. Navnearkivets ansvar og rolle i forhold til samiske stedsnavn har vært retningsgivende også for senere tider: innsamling og arkivering av samiske navn har heller ikke senere blitt definert som et nasjonalt ansvar.

Hvis man sammenligner denne situasjonen med nabolandene Sverige og Finland, har de nasjonale arkivene i begge land både organisert innsamlinger og sørget for arkivering av samiske navn. I Finland har man også samlet inn og arkivert finskspråklige navnematerialer utenfor landets grenser, noe som i praksis betyr, at største delen av det kvenske navnematerialet i Norge er samlet inn og bearbeidet med finske midler av finskspråklige fennister. Slikt materiale er arkivert i Forskningscentralen för de inhemska språken i Helsingfors.

I lys av den historiske bakgrunnen kan man da stille spørsmål om det fins samiske og samiskspråklige navnematerialer i Norge og hvordan arkivsituasjonen er i dag. Innsamling og arkivering av det samiske navnematerialet er preget av at det den dag i dag ikke fins f.eks. et sentralt arkiv med navnefaglig kompetanse til å organisere innsamlingsarbeid, veilede eventuelle prosjektarbeidere og følge opp innsamlinger, samt å bearbeide navnematerialer etter faglige og metodologiske krav og arkivere materialer for bruk bl.a. i det praktiske navnerøktarbeidet og som forskningsmaterialer.

Det fins innsamlede materialer i mange forskjellige former spredt rundt omkring både hos privatpersoner, hos organisasjoner (bl.a. i sameforeninger) og i tillegg i noen institusjoner som bla. i Universitetet i Tromsø, ved Samisk høgskole (spesielt materialer fra tidligere Nordisk Samisk Institutt) samt ved den samiske stedsnavntjenesten ved Sametinget.

Innsamling av samiske stedsnavn har ofte også vært knyttet til Kartverkets kartrevisjonsarbeid. Arbeidet med nye topografiske kart fra 1960-1970-tallet av aktualiserte spørsmål om innsamling av samiske navn. Spesielt i det nordsamiske området samlet kartografer navn for kartbruk. Navnene ble lest inn på bånd av samiskspråklige informanter, men dette materialet inneholder ikke noe annet en uttalen av samiske navn for lokaliteter som kartografer på forhånd hadde valgt til å navnsettes også på samisk. Navnematerialet gjelder bare opptak av naturnavn, samiskspråklige

grende- og bygdenavn er ikke med i dette materialet med den følge at få samiske bygdenavn kom med på datidas topografiske kart. Ut fra kartnavnmaterialet for topografisk kartserie har datidas samiske navnekonsulenter, Knut Bergsland og Thor Frette laget egne private arkiver for sitt navnekonsulentarbeid. Thor Frette utarbeidet også en omfattende navnekortsamling av det nordsamiske kartnavnmaterialet. Dette materialet ble etter Thor Frettes bortgang gitt som gave til Nordisk Samisk Institutt, og finnes i dag ved Samisk høgskole.

På midten av 1980-tallet finansierte Universitetet i Tromsø et trespråklig innsamlingsprosjekt i Nord-Troms, spesielt i Storfjord, Lyngen og Kvænangen. Dette materialet oppfyller metodologiske kriterier for innsamling og bearbeiding av navnematerialet, og er dermed det beste dypinnsamlede samiske navnesamling i Troms fylke.

Opprettelsen av den samiske navnekonsulentjenesten i begynnelsen av 1990-tallet aktualiserte igjen innsamling og arkivering av det samiske navnematerialet.

Innsamlingen av navnene ble en del av navnesekretærens arbeidsoppgaver, noe som klart viser en umulig arbeidssituasjon med å prøve å løse alle arbeidsoppgaver angående det faglige arbeidet knyttet både til rådgivningsfunksjonen i den samiske navnetjenesten og opprettelsen av et samisk navnearkiv. Pga. ressurssituasjonen har både innsamlingen av samiske navn og utviklingen av et samisk navnearkiv desverre blitt et nedprioritert arbeidsfelt i den samiske navnetjenesten.

I St.meld. nr. 35 (2007 – 2008) Mål og mening er verdien av språklig dokumentasjon presisert på følgende måte på s. 159: “Alle språk som skal haldast i hevd og utvikla seg som levande kulturspråk, må kunna støtta seg på ein solid dokumentasjon av den språklege tradisjonen og av korleis språket blir brukt i samtida. Ikkje minst er dette eit nødvendig grunnlag for språkforskning og språkopplæring, men også for arbeidet med standardisering og normering av språket. Det har også mykje å seia for å gje språket status at det er vel dokumentert på ulike vis.” Samisk og norsk er i dag likeverdige språk. Det er derfor de sentrale myndighetenes plikt i samråd med Sametinget å sørge for at også det samiske navnematerialet blir både innsamlet og arkivert på en faglig forsvarlig måte. Det haster derfor å opprette et samisk navnearkiv der slike faglige arbeidsoppgaver hører hjemme.

3.2.15. Samlinger av kvenske stedsnavn

(Av Irene Andreassen)

Innsamling av kvenske stedsnavn i Troms og Finnmark er hovedsakelig utført av finske studenter og forskere ca 1960–90. Disse navnesamlingene finnes i *Forskningscentralen för de inhemska språken* i Helsingfors, der det til sammen er ca

12 400 navnesedler. Innsamlingene er gjort i følgende kommuner: Sør-Varanger, Vardø, Vadsø, Tana, Nesseby, Alta, Kvænangen, Kåfjord, Nordreisa, Storfjord og Lyngen. Kopier av samlingene finnes på Universitetet i Tromsø og ved Kvensk stedsnavntjeneste – *Paikannimipalvelus* i Alta. I åra 1984–87 foregikk det innsamling av norske, samiske og kvenske stedsnavn i forbindelse med prosjektet *Stadnamn i trespråklege område i Nord-Troms*. Prosjektet var finansiert av Norges allmennvitenskapelige forskningsråd.

Det finnes en del private navnesamlinger, og en del navn i offentlige arkiv, for eksempel i kommuner. Mye av dette materialet er ennå ikke tilgjengelig for Kvensk stedsnavntjeneste, så noen detaljert oversikt over antall navn er ikke tilgjengelig. I de siste åra er det samla en del navn ved Kvensk stedsnavntjeneste. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum fikk i 2009 midler til innsamling av kvenske stedsnavn. Kvensk stedsnavntjeneste har det faglige ansvaret for dette innsamlingsarbeidet. Det er mye u gjort i forhold til registrering og innsamling av kvenske stedsnavn. Samtidig er dette ei hastesak, fordi det er eldre folk som har navnekunnskaper. Mange steder vil det dessverre allerede være for seint å finne informanter med de nødvendige språkkunnskaper. Det er heller ikke enkelt å finne kompetente intervjuere/innsamlere her i landet.

Sentralt stedsnavnregister (SSR) er også en viktig kilde for kvenske stedsnavn. Per november 2009 var det totale treffet på ”finske” navn 4357. Antall navn som er vedtatt etter lov om stadnamn, er atskillig mindre, rundt 1100.

En database for kvenske stedsnavn er under arbeid ved Kvensk stedsnavntjeneste. Hensikten med databasen er å gjøre den kvenske stedsnavnskatten tilgjengelig for allmennheten via internett. På Universitetet i Tromsø var det dataført (Word-filer) navnemateriale fra kommunene Alta, Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Storfjord og Sør-Varanger. Dette var et viktig startgrunnlag for databasen.

Utvikling av databasen, som skal ha norske og samiske parallellnavn når slike data finnes, var i oppstarten finansiert av et kvensk IKT- prosjekt, støtta av Forskningsrådets Høykom-program. I den første fasen blei arbeidet lyst ut på anbud, og firmaet Arc|giraff blei valgt som leverandør for databaseutviklinga. Det var det nye Kvensk institutt i Børselv, Porsanger, som sto som hovedsøker. I 2008 bevilga Språkrådet ca 50.000,- til Arc|giraff for å utvikle et brukergrensesnitt. Den data tekniske løsninga består av håndteringssystemet Joomla, komplettert med systemet CakePHP, som er godt egna til databaseutvikling. Det er per i dag 6215 poster i databasen. Det gjenstår likevel mye arbeid før en kan starte publisering, for eksempel oversetting fra finsk til norsk, ulike typer kvalitetssikringer og en endelig versjon av søkeskjema. Det er i dag ikke noen ekstra midler til dette arbeidet. Den ansatte ved Kvensk stedsnavntjeneste har bare ei halv stilling, noe som naturligvis bidrar til at arbeidet med databasen går svært langsomt.

3.2.16. Navneprosjektet ved Varanger museum

(Av Irene Andreassen)

I samarbeid med Kvensk stedsnavntjeneste i Alta, Kvensk institutt og Halti kvenkultursenter ønsker Varanger museum IKS, avdeling Vadsø museum–Ruija kvenmuseum (<http://varangermuseum.no/no/vadsø/prosjekter/navneprosjektet/>) å foreta en redningsaksjon av lokale kvenske stedsnavn, knytte historien til navnene samt gjøre dem tilgjengelige for folk flest.

Lokale stedsnavn er en del av vår immaterielle kulturarv og sier noe om vår identitet. Lokale stedsnavn var i allment bruk tidligere og blir gjerne knyttet til arbeid i utmarka. Noen stedsnavn har overlevd til i dag og brukes i dagligheten i mer eller mindre grad. Andre navn er i ferd med å gå tapt fordi både funksjonen de beskriver og personene som kjenner til dem gradvis forsvinner.

I Stortingsmelding nr. 35 (2007-2008) – Mål og meining står det at ”Stadnamn er ein av dei viktigste kulturelle markørane for den kvenske minoritetsbefolkinga og har difor stor symbolverdi. Men dei kvenske stadmennamna er også ein del av kulturarven i Norge som bør vernast og gjerast kjend som ein del av den allmenne kulturarven vår.

Det hastar med å samla inn kvenske stadnamn både i Troms og Finnmark. Minst like viktig er det å formidla det kvenske namnematerialet som alt er samla inn, og som i dag i liten grad er tilgjengeleg for den kvenske befolkninga og alle andre namneinteresserte”.

Med bakgrunn i stortingsmelinga har arbeidet med å samle inn kvenske stedsnavn kommet i gang. Både tidligere innsamlede navn og nytt navnemateriale samles i en database, som etter hvert skal bli tilgjengelig for publikum.

Kvensk stedsnavntjeneste skal ha det faglige ansvaret for databasen.

Digitaliseringsarbeidet pågår for tiden, og det er foreløpig digitalisert til sammen ca 6000 poster. Det er også nødvendig å kvalitetssikre det materialet som er innsamlet med tanke på dagens navnebruk og innpassering på kart og skilt.

Det innsamlede materialet kan også knyttes til andre av museets prosjekter, samtidig som det innsamlede materialet også vil bli brukt i museets nye hovedutstilling om kvener, under temaet språk.

3.2.17. Database for kvenske stedsnavn

(Av Irene Andreassen)

Viktig startgrunnlag: På UiT er navnematerialet fra *Alta, Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Storfjord og Sør-Varanger* kommuner var dataført (Word-filer) som studentarbeid ("arb.giver" var Eira Söderholm).

Utvikling av en database for kvenske stedsnavn, også med norske og samiske parallelldøgn navn når data foreligger, var i oppstarten finansiert av et kvensk IKT- prosjekt som var finansiert med støtte fra Forskningsrådets Høykom-program. I den fasen blei arbeidet lyst ut på anbud, og firmaet Arc|giraff blei valgt som leverandør for databaseutviklinga. Det var det nyoppstarta Kvensk institutt i Børselv, Porsanger, som sto som hovedsøker. (Med bakgrunn i dette ville jeg at "restarbeidet" med databasen blei videreført av samme firma som kjente prosjektet fra tidligere arbeid.)

I 2008 bevilga Språkrådet over 50.000,- til en database-ekspert i firmaet Arc|giraff. Så langt er vi:

Angående drift av databasen. Nå i utviklingsfasen er databasen installert på server hos Arc|giraff, og det er de som sørger for at det fortløpende tas backup av databasen mens utviklingsarbeidet pågår. Jeg har kontor og dataløsninger gjennom Språkrådet sin avtale med Høgskolen i Finnmark. Når databasen er ferdig utvikla, skal den åpnes for publikum via en publisering løsning over internett for skoleverket, forskere, kommuner og andre allment interesserte. Slik jeg ser det kan dette løyses som tre alternativ:

- a. databasen installeres på Språkrådet/Stedsnavntjenesten si nettside
- b. databasen installeres på nettsida til Kvensk institutt (www.kvenskinstitutt.no). Instituttet drives med støtte fra Kulturdepartementet, og vil også få hånd om en kvensk ordboksdatabase (under forberedelse) og en kvensk sangbokdatabase som er under ferdigstillelse. (Sangbokdatabasen er utvikla i samarbeid med Tromsø Museum.)
- c. databasen installeres på nettsida til Høgskolen i Finnmark, gjennom driftsavtalen som foreligger mellom Språkrådet og HiF for datadrift og kontorleie.

Videreutvikling av stedsnavndatabasen

Den tekniske løsninga er altså utvikla av Arc|Giraff i samarbeid med IA. Den opprinnelige løsninga baserer seg på det anerkjente innholds-håndteringssystemet *Joomla*, som gjør det mulig med enkel håndtering av annet innhold, tekster og filer

osv. i forbindelse med database. Dette gjør systemet fleksibelt med hensyn på annet innhold, men det blei noe tungvint i forhold til raskt å kunne legge til rette for enkel redigering/editering av innholdet i selve databasen. I denne delen av prosjektet er derfor den opprinnelige løsninga komplettert med et annet system, *CakePHP*, som er bedre egna til rein databaseutvikling. Ved å kombinere disse to har man store muligheter til å komplettere en stor og velfungerende stedsnavndatabase med kildemateriale og bakgrunnsstoff i et letthåndterlig system.

Nedenfor hovedpunkt over status:

- Brukgrensesnitt for allmennheten:

Det er designet et enkelt brukergrensesnitt, et søkeskjema. Her kan man søke på ordets kvenske oppslagsform, bøyningsform, eller norske eller samiske parallelldøgnavn. Søketreff listes opp i en kolonne med alle treff for det aktuelle søkeordet, der de viktigste attributtene vises (oppslagsform, bøyningsform, kommune, norske parallelldøgnavn, samiske parallelldøgnavn). Treffene kan sorteres på valgfri kolonne ved å klikke på kolonne-overskriften, og man får utfyllende informasjon om et oppslag ved å klikke seg inn på dette.

- Innlegging av data på digitalt format:

- *Data fra Lyngen, Kvænangen, Alta, Sør-Varanger, Storfjord og Kåfjord kommuner er konvertert fra Word til Excel og importert inn i databasen. Det er per i dag 6215 poster i databasen.*

- Utvikling av rapporter og system for kvalitetssikring:

- Det er laget noen enkle rapporter for identifisering av *duplicater* og andre feil som har oppstått ved tidligere import av data til databasen.

- Brukgrensesnittet for administratorer er tilpasset så det skal være enklere å finne og arbeide med duplikater og feil. Dette gjelder direkte oppslag på et eller flere post – id-er, mulighet for å velge antall poster som listes opp /side.

- Det er lagt inn et eget system for kvalitetsmerking av dataene. Data får egne kvalitetskoder ettersom hva slags kvalitetssikring de har gjennomgått.

- Det er nå mulig å sortere dataene ut i fra ønsket kriterium ved å klikke på den kolonne man ønsker sortert

- Det er lagt til felter i databasen for å angi om data skal være tilgjengelig eksternt, og om de er oversatt

- Det er lagt til felt i databasen for *posisjonsangivelse i VGS84 - koordinater*.

- Utgrensesnitt for vanlige brukere:

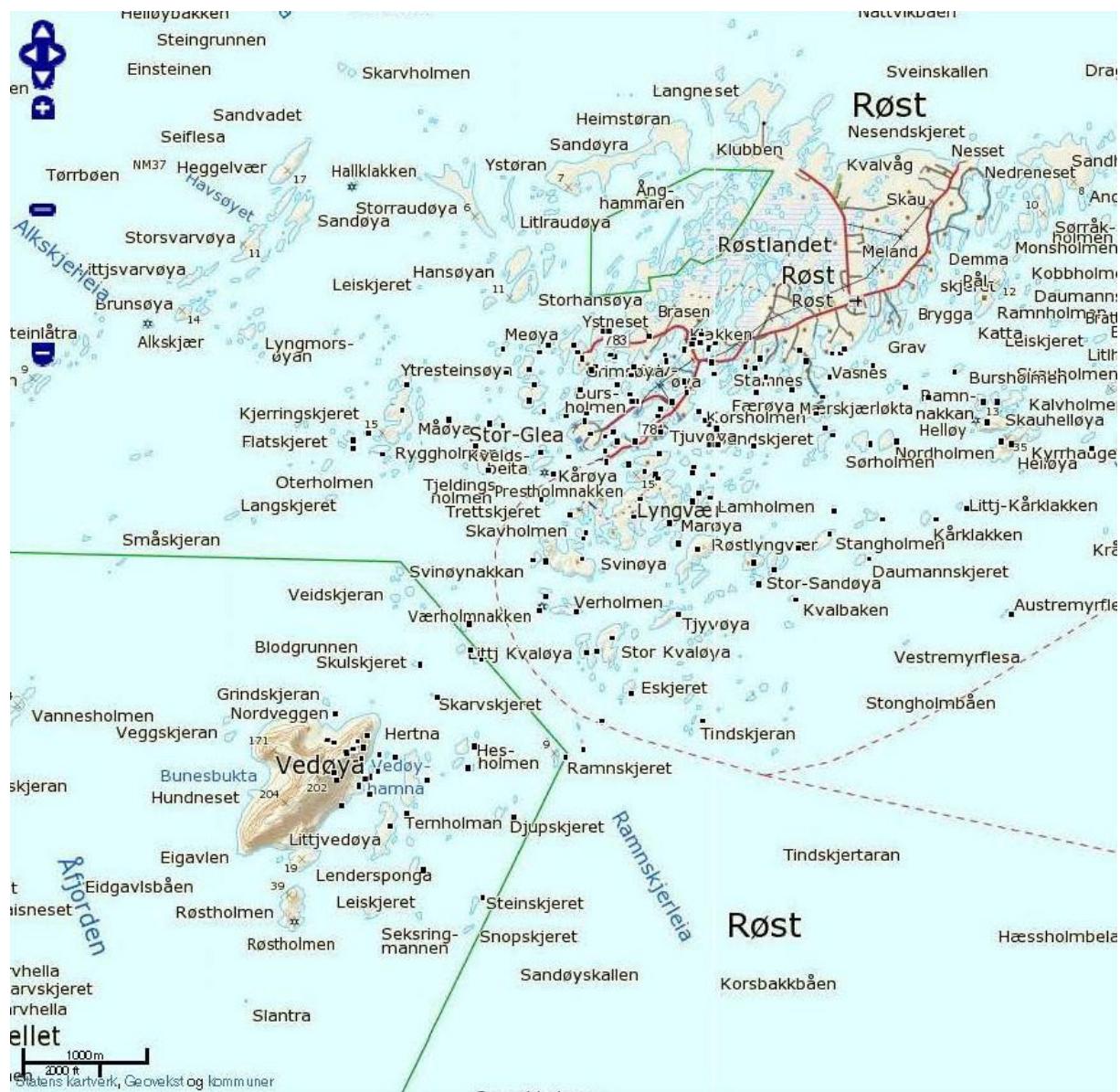
- Det er laget et enkelt design som skal gjøre det lett for vanlige brukere å benytte og søke i databasen.

Det gjenstår fremdeles en del at systemet skal være klart til å publiseres for allmennheten. Det gjelder saker som fjerning av kommuner som ikke er aktuelle fra systemet, mindre justeringer for å lette kvalitetssikringsarbeidet mm. ***ENDRING AV SØKESKJEMA!***

3.2.18. Kulturrådet gjev meir støtte til arkiv i Nordland

Kjelde: <http://www.nfk.no/Artikkelen.aspx?AId=19474&back=1&MId1=2551>

Vi har tidlegare informert om arbeidet med å gjøre det store stadnamnmaterialet til Arkiv i Nordland tilgjengeleg for publikum på Internett. Arbeidet så langt har i hovudsak vore å tilpasse materialet til publisering, mellom anna ved å koordinatfeste alle namna.

Dette kartutsnittet frå Røst viser korleis stadnamna vil bli presentert på Nordlandsatlaset

Neste steget er å publisere materialet. Til det treng vi eit eigna GIS-verktøy. GIS står for Geografisk InnformasjonsSystem og er kort sagt eit dataprogram som formidlar informasjon gjennom eit kart. Nordland fylkeskommune og Fylkesmannen i Nordland har saman utvikla eit slikt GIS-verktøy. Det heiter [Nordlandsatlas](#), og det er allereie lagt ut ein god del informasjon, m.a. frå Kulturminner i Nordland (Sefrak). Tenesta er under utvikling og er ikkje lytefri enno. M.a. tar det noko lang tid å laste ned atlaset.

Stadnamna bli plassert på kartet – slik vi er vane med på andre kart. I tillegg vil ein

kunne få fram underliggende informasjon om namnet ved å klikke på namnet. Det vil også bli høve til å søkje seg fram til einskilde namn eller namn innafor eit avgrensa geografisk område.

I tillegg vil vi utvikle eit interaktivt tilbod til publikum. Det inneber at informasjonsstraumen ikkje berre går frå oss til publikum, men at publikum kan sende informasjon attende til oss. Det kan vere merknader eller utfyllande opplysninga om namn som alt er på kartet, eller det kan vere registrering av heilt nye namn til kartet. Trass i at det er mest 180 000 namn i namnebasen, er det framleis mange namn som ikkje er registrert.

Dette arbeidet vil vi gjere saman med Statens kartverk og Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane, og det vil vonleg ende opp med eit opplegg som vil kunne brukast over heile landet, og slik at innsamla informasjon vil flyte fritt mellom aktuelle institusjonar, og vere tilgjengeleg for alle gode føremål som undervisning, forsking og planlegging.

[Norsk kulturråd](#) har verdsett dette arbeidet og yter 350 000 kroner til prosjektet.

3.2.19. En felles virtuell database for stedsnavn

(Av Christian-Emil Ore)

I Norge har det gjennom de siste 130 årene vært gjennomført en rekke ulike stedsnavnsinnsamlinger. Mange har resultert i små og store publiserte stedsnavnoversikter og -studier, med Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* som selve flaggskipet. Men dessverre har også mange innsamlinger og andre systematiseringer blitt liggende underutnyttet i skuffer og skap landet over. I de siste 20 årene har det vært flere initiativer for å formidle publisert og upublisert materiale elektronisk via Internett. De mest omfattende er gjort i regi av Statens kartverk, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane og universitetene, særlig gjennom Dokumentasjonsprosjektet. I tillegg kommer en rekke større og mindre lokale initiativer. Men bruken av datamaskiner og nettpublisering har ikke endret det fragmenterte bildet og ei heller endret det faktum at store mengder navnedata ligger utilgjengelig – men nå i elektronisk form. Det er derfor på høy tid å få i stand et landsomfattende initiativ for å få tilgjengeliggjort det skjulte materialet og få lenket sammen de mange ulike navnedatabasene som tross alt er tilgjengelig på nettet.

Den fragmenterte oversikten over norske stedsnavn har klare paralleller til beskrivelsen av norske dialekter. Det har vært gjort en rekke lokale og nasjonale innsamlinger og systematiseringer over et langt tidsspenn og med solid geografisk

spredning. Det er derfor naturlig å se litt på hvilke løsninger en valgte i forbindelse med revitaliseringen av *Norsk Ordbok*, prosjektet NO2014. Norsk ordbok har som mål å gi en uttømmende vitenskapelig oversikt over ordforrådet i perioden 1600 til i dag i norske dialekter og i det nynorske skriftspråket. Prosjektet NO2014 må dermed håndtere grunnlagsmaterialets manglende standardisering både i den historiske og i den geografiske dimensjonen.

For å takle dette valgte en i NO2014 å lage den såkalte *Metaordboka*. Metaordboka er et system for å lenke sammen ulike kilder som spenner fra ordlister og glossarier fra 1700-tallet til moderne dialektordbøker og ordsamlinger inkludert lyd og bilder. En innførsel i Metaordboka kan tenkes som en mappe som inneholder (lenker til) eksempler på bruk av ord og ordbeskrivelser i de originale kildene. Lenkingen går begge veier slik at oppslagene i en dialektordbok gir brukeren mulighet til å se sin dialekt i et større hele. Metaordboka har vært brukt i NO2014 i nesten 10 år og har vist seg å være et meget nyttig verktøy og utgjør krumtappen i NO2014s kombinerte leksikalske database og ordboksredigeringsverktøy.

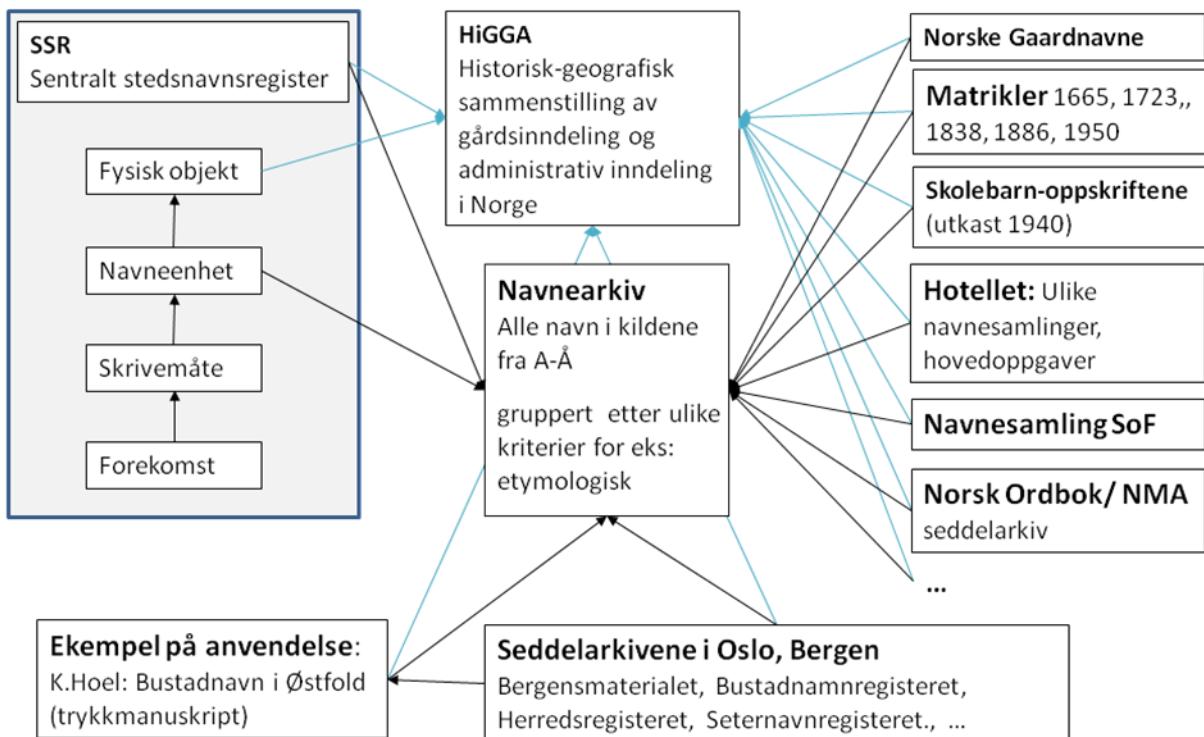
For norsk stedsnavnforskning vil en pendant til *Norsk Ordbok* være en ny og gjennomarbeidet versjon av *Norske Gaardnavne* utvidet til alle typer stedsnavn. Det er definitivt ønsket, men er et noe vel ambisiøst prosjekt. Som et skritt på veien kan en i stedet etablere stednavnforskningens svar på NO2014s metaordbok. Dette vil være en sammenlenking av ulike navnedatabaser som kan hjelpe forskere og andre interessert til å få en inngang til innsamlinger, beskrivelser og andre studier av norske stedsnavn. Det er i denne forbindelse verd å nevne at det originale formålet med Metaordboka var nettopp å gi en samlet tilgang til det digitaliserte kildematerialet til Norsk Ordbok.

Hovedkomponentene i en virtuell samlet stedsnavnsdatabase er vist i diagrammet. Ideen er den samme som for Metaordboka. Eksisterende kortsamlinger og studier skal digitaliseres og informasjonen gjengis slik den er etter vanlige, moderne prinsipper for tekstuutgaver. Det skal være tydelig hva som kommer fra den originale kilden og hva som er lagt til under digitaliseringen.

Det enkleste kan være å skanne inn originalene og skrive inn de mest sentrale opplysningene i en database for på den måten å lage en indeks til de digitale bildene av originalene. Dette prinsippet brukes av Nasjonalbiblioteket i deres massedigitalisering. En mer kostbar måte er å skrive av all tekst og kode den. Dette ble brukt da *Norske Gaardnavne* ble digitalisert.

Uansett må det rådende prinsippet være at en kjenner til blivelseshistorien til databasen, og at det ikke er rettet i materialet av en velmenende redaktør uten at det er tydelig markert. En lokal navnesamling skal altså legges inn slik den er og ikke endres eller forbedres av en redaktør. Dette er viktig for å kunne bedrive kildekritikk på et forsvarlig vitenskapelig nivå. I figuren er en del slike deldatabaser vist til høyre. Slike deldatabaser kan være alt fra lokale små innsamlinger til større initiativer som

databasene ved Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane eller ved Navnegransking ved Universitetet i Oslo. For å hjelpe mindre innsamlingsmiljøer er det også markert et ”samlingshotell” hvor en kan lagre samlinger for miljøer som ikke har ressurser til å lage egne databasesystemer. Tilsvarende løsninger finnes både i Digitalarkivet og i Metaordboka til NO2104.

Til venstre i figuren er Sentralt stedsnavnsregister (SSR) ved Statens kartverk markert. Dette registeret har en forvaltningsfunksjon og skal inneholde informasjon nok til å kunne fatte navnevedtak og informasjon om vedtak som er gjort. De ulike navnesamlingene og SSR kan bindes sammen langs minst to hovedakser, historisk-geografisk og etymologisk-lingvistisk.

Det er for tiden et prosjekt mellom Statens kartverk, Riksarkivet, Lokalhistorisk institutt og Universitetet i Oslo med formål å lage en database over historisk-administrative grenser på kart. Et vesentlig biprodukt av dette prosjektet vil være en samlet database over den historisk-administrative inndelingen av Norge tilbake til om lag 1801 og ned til gårdsnivå. Ved å knytte de ulike matriklene til denne basen vil en også ha kommet et stykke på å etablere en historisk-geografisk navne-tesaurus. Den andre hovedforbindelsen er gjennom det å betrakte stedsnavnene som språklige

uttrykk og binde dem sammen etter ulike kriterier som opphav, betydning og bruk. Dette er nærmere leksikografenes angrepssvinkel.

Suksesskriteriet for en slik virtuell database er om det er lett for forskere og interesserte å søke i alle basene samtidig gjennom ulike innganger som markering på digitale kart, administrative enheter (for eksempel hvilke navn er brukt om denne gården for 150 år siden), navn på topografiske formasjoner eller betydning og opphav.

For å få dette til, kreves det at noen større organisasjoner som universitetene og Statens kartverk tar ansvar for et permanent vedlikehold av de sentrale delene, spesielt autoritetsregister og tesaurer. I tillegg må det utarbeides et felles utvekslingsformat mellom databasene som en må være forpliktet til å følge. Her er det allerede gjort mye både nasjonalt og i Europa. Det er teknisk sett ingen problemer med å få en slik virtuell database på lufta. Men som ellers krever det vilje til forpliktende samarbeid og en vilje til å bidra med ressurser fra noen sentrale aktører. Mitt inntrykk fra samrådingsmøtet i Oslo i november 2009 er at det er et klart ønske i fagmiljøene om å få dette til. Så la oss satse!

3.3. Plotting av stedsnavn på elektroniske kart

I regi av Eining for digital dokumentasjon (EDD) under leding av Chr.-Emil Ore er det utarbeidd eit program som gjer det mogeleg å kopla access-filer med stadnamn og til elektronisk kartgrunnlag. Metoden er ikkje prøvd fullt ut, men røynslene med stadnamndata frå kommunane Gjerdrum og Sørum i Akershus ser lovande ut. Metoden vil verta vurdert saman med andre eksisterande metodar, som dei som er nytta av Statens kartverk, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane og Universitetet i Bergen. Den fylgjande prosjektomtalen er levert av Jon Holmen, som har stått for det praktiske arbeidet, medan Per Ormestøyl har stått for innskrivinga.

3.3.1. Beskrivelse av metoden

(Av Jon Holmen)

Prosjektet er i utgangspunktet tenkt slik at brukere (lokalhistorikere mm.) skal kunne finne seg hvor som helst der det finnes nett-tilgang og nettsleser og kunne:

- 1) Registrere nye stedsnavn
- 2) Plotte disse på kart
- 3) Få de fremvist på kart
- 4) Få lagret alle disse dataene

1) Registrere stedsnavn:

Den enkleste varianten er å skrive disse inn for hånd i et enkelt skjema.

Det er imidlertid slik at pilotkommunen Gjerdrum allerede har registrert 1265 navn i en access-base og noe av dette (uklart hvor mye) er overført til usdprd (oracle) i skjemaet usd_namn_kortarkiv_oslo. Det vil derfor være naturlig å også kunne lese/bla i stedsnavnene fra en elektronisk kilde (database).

En kan tenke seg at en kobler seg mot datakilden og så blar i allerede registrerte stedsnavne eller legger inn nye i et blankt skjema (trykke på ”ny”-knapp), som så blir med i mengden i den samme databasen. Access-basens skjema kan brukes som mal. I tillegg til å kunne skrive inn nye navn i kortarkivet, må en kunne velge poster fra materiale som allerede er på elektronisk form ved hjelp av skjemaet.

2) Plotting på kart:

Enkleste variant er å først markere et registrert stedsnavn, så markere på et elektronisk kart et senterpunkt for det stedet en registrerer navn for. Vi kan evt. også gi mulighet til å markere omsluttende polygon el. Det må isåfall være klare instruksjoner for hvordan polygonene skal tegnes (omsluttende, inkludert i osv.), men dette er trolig versjon 2. Hvis vi forutsetter at innskrivningsskjemaet i 1) brukes, kan vi ha en side hvor en til venstre har kart, til høyre skjemaet med valgt stedsnavn, klikke på skjemaet og klikke på kartet på rett sted og få koordinatene rett inn i skjemaet. For å få valgt ut riktig kartutsnitt for arbeidsområdet kan en skrive inn kartnavn eller evt. hjørnekoordinater. Der kartnavnet allerede finnes i skjemaet, skal dette automatisk bli valgt i kartutsnittet.

Det er sånn at Gjerdrum også har innscannet manuskart for alle sine navn. Det vil være naturlig at disse kan åpnes i eget vindu og brukes som guide for hvor navnet skal settes. En ekstra mulighet som kan vurderes, er å ha mulighet til å legge manuskartet oppå kartbasisen fra Kartverket, men dette er trolig versjon 2.

Som kartgrunnlag kan vi bruke Statens Kartverkets karttjeneste i OpenLayers. Vi trenger muligens en avtale med SK som sikrer at vi ikke får begrensninger i Pan/Zoom-funksjonalitet, men dette er noe vi må ta generellt uansett.

3) Framvisning på kart:

Den enkleste varianten er å vise navnet horisontalt med en standardfont valgt på forhånd av oss. Dette vil gjøre disse reigstrerte navnene tydelige og skilt fra evt. navn

på grunnlagskartet, men har sine svakheter fordi folk er vant til litt mer avansert fremvisning. Det er mulig å få til en viss stileditering (font og vinkel) men det er muligens versjon 2 og knyttes til publikasjon.

Det hadde vært kjekt om navnet viste seg på kart med en gang det ble registrert (trykke ”lagre” eller ”vis”) men jeg er usikker på hvor enkelt det er å få til teknisk. Er det trivielt, så prioriterer vi det i versjon 1.

4) Lagring av data.

Dersom dataene skal være tilgjengelige og kunne sees på web, må alle data lagres i en eller flere nettbaserte database(r). Siden en del allerede ligger i vår Oracle-instans USDP RD, både noen stedsnavn og alle de innscannede kartene, vil det være naturlig å bruke denne som lagringsplass. Dvs. at de dataene som finnes i access-basen, som ikke er lagt over ennå, bør legges inn før en begynner registrering av nye og kartplotting.

Koordinatene for punkter og evt. polygoner som genereres for hvert stedsnavn, vil da bli lagret på Oracle SDO-format (Spatial Data Option) og koplet til hvert stednavn. All stil-informasjon vil også lagres her. Felles lagringsbase betyr flerbrukerproblematikk. Den enkleste varianten er at hver bruker får et brukernavn med passord som en må benytte for å komme inn i registreringsapplikasjonen. I registreringsapplikasjonen kan en editere på de postene som en har eierskap til, men bare se de andre.

3.3.2. Rettleiing for nettbaseret stadnamnregistrering og koordinatfesting

(Av Per Ormestøyl)

<http://www.edd.uio.no/stedsnavn/work/test.html>

1. Logg inn med brukarnamn og passord.

ILN avd. navnegransking

Nettbaseret stedsnavnregistrering og koordinatfesting

Pålogging

Brukernavn:

Passord:

2. Skriv inn kva kart du skal finne i ruta merkt "kartnr" etterfylgt av "%". T.d. "CT 045-5-2%" dersom du skal finne Eikeberg. (Nummera fylgjer Økonomisk Kartverk sin standard.¹⁾ Då kjem det fram ei liste med namn til høgre.

- Dersom det ikkje kjem fram noko liste når du søker, er kartet truleg ikkje lagt inn i systemet.

3. Trykk på det øvste namnet som kjem fram på lista. Då kjem det fram to kart; eit manuskart og eit digitalt kart. Desse fylgjer kvarandre parallelt.

Søkeform	Objektregistrering				
Feltnavn					
id & oppslag:	<input type="text"/> ☒				
uttale:	<input type="text"/> ☐				
etterledd:	<input type="text"/> ☐				
forledd:	<input type="text"/> ☐				
preposisjon:	<input type="text"/> ☐				
lokalitetstype:	<input type="text"/> ☐				
tidligere loktype:	<input type="text"/> ☐				
kartnr:	<input type="text"/> ☒				
kartid:	<input type="text"/> ☒				
innsamlingsnr:	<input type="text"/> ☒				
komm_fylke:	<input type="text"/> ☐				
sokn:	<input type="text"/> ☐				
gnr/bnr:	<input type="text"/> ☒				
oppskriver:	<input type="text"/> ☐				
informant:	<input type="text"/> ☐				
dato:	<input type="text"/> ☐				
bygd:	<input type="text"/> ☒				
loktypekode:	<input type="text"/> ☐				
eier:	<input type="text"/> ☐				
søk					
oppslag	cartnr	kartid	innsamlng	gnr_bnr	bygd
Bråtan	CT 045-5-2	A1	1	102/014	
Jensrud	CT 045-5-2	A1	10	101/003	
Vigernessletta	CT 045-5-2	A1	13	101/005	
Villa	CT 045-5-2	A1	5	101/007	
Nytangen	CT 045-5-2	A1,A2	9	101/005	
Kjellsrud	CT 045-5-2	A2	2	101/003	
Gammeltangen	CT 045-5-2	A2	3	101/005	
Gamlelia	CT 045-5-2	B1	11	101/001	
Kamperudlia	CT 045-5-2	B1	12	101/001	
Lia	CT 045-5-2	B1	4	101/001	
Granås	CT 045-5-2	B1	6	101/006	
Villa	CT 045-5-2	B1	7	102/051	
Villa	CT 045-5-2	B1	8	102/049	

Dersom det ikkje kjem fram noko manuskart er det truleg fordi namnet du trykte på har feil form på kart-ident. Progammet klarar ikkje å finne rett kart utan rett form på kart-ident. Då kan du gjere slik:

- Trykk på "Søkeform" øvst til venstre. Då kjem du tilbake til opningssida.

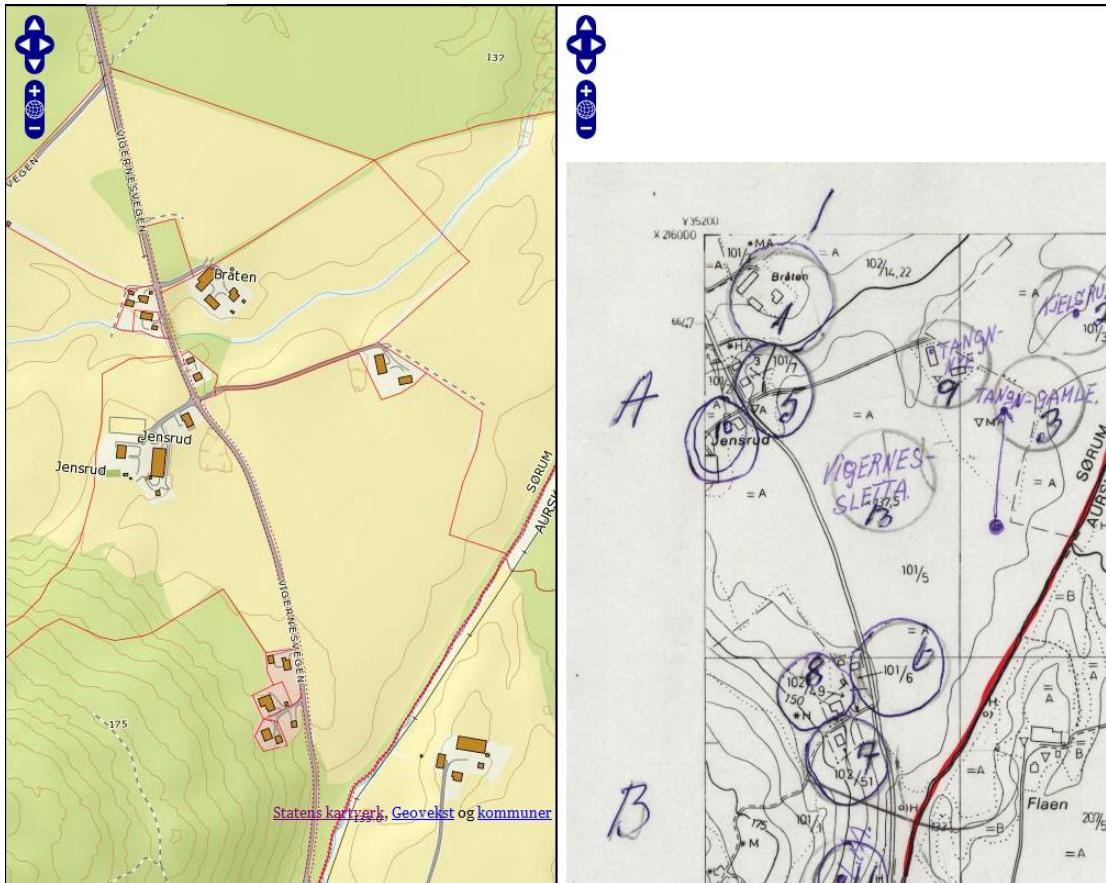
¹ Gå inn på nettstaden www.norgeskart.no. Søk på det namnet du vil finne. Vél deretter "kartbladinndeling" i menyen til venstre, og huk av "N5 NGO". Då kjem det fram eit nummer på skjermen som skal nyttast som søkjenummer i "kartnr"-ruta i programmet.

- Finn eit namn på lista med kart-ident skrive i rett form (dvs. "A1" og ikkje "A-1"). Då vil du få fram det rette kartet.
- Trykk på "Søkeform" igjen, og deretter på det øvste namnet.
- Dra kartet med musepeikaren til den ruta det står at namnet skal finnast i, og hald fram som vist under.

4. Den eine ruta i lista til høgre inneholder innsamlingsnummer. Trykk på det punktet på manuskartet som svarar til det innsamlingsnummeret for det namnet du skal kartfeste.
  - T.d. "1" – dersom du skal kartfeste Bråtan.
5. Når du har trykt på det rette punktet på manuskartet, kjem det fram ei ny rute nedst på lista. Samstundes dukkar det opp eit punkt med namn på det digitale kartet.

	Forrige	Neste	Oppfrisk	Ny	Slett	Lagre
Feltnavn						
id & oppslag:	4659	Bråtan				
uttale:	brå'tan					
etterledd:	bråta-n					
forledd:						
preposisjon:	på					
lokalisitetstype:	småbruk					
tidligere loktype:						
kartnr:	CT 045-5-2					
kartid:	A1					
innsamlingsnr:	1					
comm_fylke:	Sørums, Akershus					
sokn:	Mork					
gnr/bnr:	102/014					
oppskriver:	Jon Krogstad					
informant:	Jon Krogstad - 1930					
dato:	2003					
bygd:						
loktypekode:						
eier:						
34224:	296044	6650124				

Dersom det ikkje kjem fram ei ny rute nedst på lista, er det truleg fordi du ikkje heldt musepeikaren stille nok. Prøv å trykk på nytt. Dersom det ikkje kjem fram ei punkt med namn på det digitale kartet kan du prøve å trykkje på "oppfrisk" (over lista).

6. Trykk på ” neste ” (over lista) for å gå vidare til neste namn.
7. For å kome tilbake til opningssida, trykk ”Søkeform” øvst til venstre.

3.4. Pilotprosjekt for dataføring av eksisterande samlingar

(Av Line Lysaker Heinesen)

Dette prosjektet, som ble gjennomført høsten 2009, har hatt som mål å legge frem en rapport over hva som finnes av navnemateriale ved Seksjon for namnegransking, vurdere hvor mye av dette som bør føres inn i stedsnavndatabasen, og hva som bør gjøres med det materialet som allerede finnes i basen. En prosjektmedarbeider med navnfaglig bakgrunn og erfaring i innskriving av navnedata har gått gjennom de forskjellige materialsamlingene, både for å lage en oversikt over hva de består av og

for å foreta tidsstudier med tanke på hvor lang tid det vil ta å legge inn materialsamlingene i databasen.

Stedsnavndatabasen inneholder ved utgangen av 2009 rundt 200 000 navn fra Stadnamnsamlinga Universitetet i Bergen (UiB), 372 311 navn og skannede kort fra Herredsregisteret ved Universitetet i Oslo (UiO), og 50 000 navn og skannede kort fra Seternamnregisteret ved UiO.

Dette materialet, som allerede ligger inne, er langt fra fullstendig eller feilfritt.

Bergensmaterialet er til en viss grad blitt rettet opp, men det er fortsatt mye som kan gjøres, både av ortografiske detaljer (bindestreker osv) og mer alvorlige feil (opplysninger som har havnet i feil felt, merknader som delvis har falt ut o.a.). Dette er ting som må rettes opp manuelt. Hvor lang tid dette vil ta, avhenger av hvilke krav som settes til basen, og i hvor stor grad man ønsker å rette opp alle feil og mangler.

I materialet fra *Herredsregisteret* er det kun ført inn oppslagsform, fylke og herred, så her er det mange opplysninger på sedlene som må føres inn i databasen. Tidsstudien av dette materialet viser at man kan regne med å få lagt inn i gjennomsnitt 17 sedler i timen, det vil si at med en foreløpig beregning krever dette materialet rundt 22 000 arbeidstimer eller nærmere 13 årsverk. Dette tallet kan bli lavere dersom man lar være å føre inn alle opplysningene som står på sedlene, og bare tar med de opplysningene som må være søkbare.

I materialet fra *Seternavnregisteret* er det også bare ført inn oppslagsform, fylke og herred, men sedlene her inneholder færre opplysninger, og det går raskere å føre inn enn dem fra Herredsregisteret. Gjennomsnittet er på 25 sedler i timen, materialet krever altså anslagsvis 2000 arbeidstimer.

Bustadnavnarkivet ved UiO inneholder ca 100 000 sedler som alle er skannet og ført inn med tilhørende opplysninger. Dette er klart til å legges direkte inn i databasen. Skolebarnsoppskriftene fra Nordland, Troms og deler av Hedmark, til sammen rundt 100 000 navn, er også dataførte og klare til å legges inn i databasen.

Også stedsnavnmaterialet som finnes på papir på arkivsalen er gjennomgått, og det er gjort prøveinnføringer i Access for å finne ut omrent hvor lang tid det vil ta å legge dette materialet inn i databasen. Resultatet for skuffene ”Nyinnkome tilfang” ble anslagsvis 1730 timer. En del av materialet i disse skuffene er allerede dataført, men må konverteres til stedsnavndatabasen. Hvor lang tid dette vil ta må beregnes av datakyndige personer.

Det finnes også en liten skuffeseksjon med materiale der det gjenstår både skanning, innskriving av opplysninger og konvertering. En beregning av hvor lang tid dette vil ta er også en oppgave for datakyndige. Norsk ordboks nettutgave har dessuten 10 000 sedler med navn som bør overføres til stedsnavndatabasen.

Bare innføringsarbeidet vi dermed ta anslagsvis 15 år. I tillegg kommer skanning , retting og konvertering. Dessuten finnes det atskillig mer materiale som kan være aktuelt å få med, for eksempel hovedoppgaver, resten av skolebarnsoppskriftene, gymnasoppgaver osv.

En utførlig rapport er tilgjengelig som Vedlegg II.

**4. HEDMARKSPROSJEKTET (2009–10) – EIT PILOTPROSJEKT FOR
REGISTRERING AV STADNAMNSAMLINGAR I HEDMARK OG
TILRETTELEGGING AV VIDARE INNSAMLING MED ELDRE SOM
ARBEIDSRESSURS**

4.1. Planlegging og organisering av prosjektet

Etter at Kulturdepartementet hadde gjeve tilsegn om løyving til pilotprosjektet i Hedmark, og Institutt for lingvistiske og nordiske studium hadde teke på seg forvaltningsansvaret og rekneskapsføringa, tok Botolv Helleland på seg oppdraget med å organisera prosjektet. Tre andre prosjektmedarbeidarar vart engasjerte på deltid med lønsmidlar frå prosjektet. Dei var Beate Kraggerud, Frode Myrheim og Jorunn Årsby. Planen for prosjektet var, i samsvar med føringane i tildelingsbrevet, å kartleggja og ta vare på eksisterande delsamlingar av stadnamn og prøva å ut eit systematisk opplegg for vidare innsamling med eldre personar som arbeidsressurs. Det vart teke kontakt med Avdeling for Kultur, Bibliotek og Kompetanse ved Hedmark fylkeskommune, og Jørn Øversveen kom med i prosjektgruppa som representant for fylkeskommunen. Han hjelpte til med å organisera lokale informasjonsmøte og sytte for transport til fleire av møta. Han deltok òg på møta i prosjektgruppa det fyrste halvåret.

4.2. Informasjonsmøte og kurs

Då prosjektet starta, vart det send pressemeldingar til dei viktigaste avisene i Hedmark. Prosjektet vart òg omtala i lokalradioen. Fylgjande informasjonsskriv vart send til lokale historielag, bondekinnelag og liknande samt til ein del einskildpersonar:

Orientering om Stedsnavnprosjektet i Hedmark – registrering av navnemateriale

Hva skjer?

De som fikk med seg morgensendinga 29.9. i Nrk Hedmark og Oppland vil være kjent med at det nå settes i gang et prosjekt for å få oversikt over det som fins av lokalt innsamla stedsnavn i Hedmark.

Prosjektet

Kulturdepartementet har nemlig gitt støtte til et prosjekt som går ut på å registrere alt som måtte finnes av innsamla stedsnavnmateriale i fylket og samtidig legge til rette for videre innsamling. Prosjektet har nettopp starta opp i

regi av Universitetet i Oslo, og prosjektleder er førsteamanuensis Botolv Helleland ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium (ILN) / Navnegransking, Universitetet i Oslo. Grunnen til at Hedmark er valgt, er at dette er ett av fylkene med tynnest dekning når det gjelder innsamling av lokale stedsnavn.

Aktiviteter

Som et ledd i dette arbeidet har fylkeskultursjefen i Hedmark i samarbeid med den sentrale prosjektledelsen invitert representanter fra kommunene til et møte på Elverum tirsdag 3. november kl 18-20, på Kongsvinger onsdag 4. november kl. 14-16 og På Hamar onsdag 4. november kl. 18-20 for å informere om prosjektet. På alle stedene foregår møtet på Rådhuset i kommunestyresalen. Det er opp til de enkelte å komme til de møtestedene/tidspunktene som passer best.

Før disse møtene arrangeres det et møte på Nordøsterdalsmuseet på Tynset den 14. oktober kl. 14-16.30 for kommunene i Nord-Østerdal. I Sør-Odal planlegges et møte den 28. oktober om mer praktiske sider ved ny innsamling av lokale stedsnavn. Det kan også nevnes at det i løpet av vinteren og våren vil bli lagt opp til kurs i innsamling av lokale stedsnavn i kommuner der det er størst interesse for det.

Vi forsøker å komme i kontakt med personer i de enkelte kommunene som måtte ha kjennskap til større eller mindre samlinger av stedsnavn. Og her er alt av interesse, både smått og stort, gammalt og nytt. Det kan være handskrevne lister, gardskart, særøppgaver/ prosjektoppgaver utført i skolen. Ofte har slikt materiale blitt liggende bortgjømt i et arkivskap eller i en nedstøva pappask på et loft. Prosjektet har også som mål å legge til rette for ny innsamling i områder der det er lite eller ikke noe samla inn før, og der eksisterende stedsnavninnssamlinger er mangelfulle. Dette vil vi etter hvert komme tilbake til med mer informasjon. I denne omgangen handler det om å få tørka støv av det stedsnavnmaterialet som allerede er samla inn, og vi håper dere kan hjelpe oss med det.

Hvorfor ta vare på stedsnavna?

Stedsnavn forteller noe om *stedet* på tidspunktet da navnet ble gitt. Stedsnavna forteller også noe om menneskene som satte navn på *stedet*. På denne måten er stedsnavna en grunnleggende kilde til kunnskap om historiske, sosiale, psykologiske og språklige forhold i områder der navna fins. Også om en rekke naturvitenskaper (geologi, botanikk og zoologi) kan stedsnavna gi nyttige opplysninger. Det er viktig å ta vare på dette materialet, både for lokalsamfunnet og kommende generasjoner, og som grunnlag for forskning ved

de vitenskapelige institusjonene, ikke minst Navnegransking ved Universitetet i Oslo, som har et regionalt ansvar for Østlandet.

Få stedsnavna fram i lyset!

Med dette informasjonsskrivet henvender vi oss til enkeltpersoner og organisasjoner som kan tenkes å kunne bidra med opplysninger om hvor eventuelle stedsnavnsamlinger fins. Samlingene ønsker vi å kopiere, for i neste omgang å katalogisere navna med tanke på seinere digitalisering. Det er fint om dere kan ta kontakt med noen av prosjektmedarbeiderne.

På forhånd takk til alle som på tampen av kulturminneåret 2009 bidrar til at stedsnavna i Hedmark trekkes fram i lyset slik at de kan tas vare på som de viktige kulturminna de er! Dersom dere har spørsmål, kan dere kontakte en av de underskrevne. Jorunn Aarsby er kontaktperson for kommuner i den nordlige delen av fylket, Frode Myrheim for den midtre delen og Beate Kraggerud for den sørlige delen. Prosjektlederen, som har det overordna ansvaret, kan også kontaktes, særlig med tanke på videre oppfølging og stedsnavnkurs.

Vennlig hilsen

(Underskrevet prosjektmedarbeiderne)

I løpet av det første halve året vart det halde informasjonsmøte og kurs ulike stader rundt om i fylket og i desember 2009 var dette notatet sendt ut til relevante organisasjoner og einskildpersonar:

HEDMARKS-PROSJEKTET – STEDSNAVNREGISTRERING

Et redningsprosjekt for den lokale kulturarven (utsendt 2. desember 2009)

Til

Hedmarks-kommunene/ kultursektoren

museum og samlinger, historie- og slektslag, bondelag, bondekinnelag, utmarksslug,

interesserte privatpersoner og media

Bakgrunn

Etter initiativ fra Kulturdepartementet, og som et ledd i Kulturminneåret 2009, ble det i september i år satt i gang et prosjekt for å kartlegge hva som måtte finnes av innsamla stedsnavn fra Hedmark. Grunnen til at Hedmark ble valgt, var at dette fylket er blant dem som ligger dårligst an når det gjelder

stedsnavnregistrering. Prosjektpersonen vil vare fram til februar mars 2010, men en håper at prosjektet kan videreføres slik at fylket blir mest mulig ferdig innsamla innen 200-årsjubileet for Grunnloven i 2014. Departementet har ment at eldre vil være den viktigste arbeidsressursen. Videre har departementet tenkt at Hedmarks-prosjektet vil kunne fungere som et pilotprosjekt for andre deler av landet.

Organisering

Prosjektet utføres av Forskergruppa for namnegransking, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo. Kulturavdelinga ved Hedmark fylkeskommune er også med som samarbeidspartner. I løpet av prosjektpersonen er det tatt kontakt med alle Hemarks-kommunene samt med en rekke organisasjoner og lag. Prosjektleader er førsteamanuensis Botolv Helleland, Universitetet i Oslo. Ellers deltar lektor Beate Kraggerud samt historikerne Frode Myrheim og Jorunn Aarsby som prosjektmedarbeidere. Hedmark fylkeskommune er representert ved rådgiver Jørn Øversveen.

Formål

Stedsnavn er en viktig, men utsatt del av den lokale kulturarven. Mange navn blir ikke lenger brukt og står i fare for å bli borte. Mye er alt gått tapt, så det haster med å få registrert mest mulig av de stedsnavna som ennå er kjent.

Når det gjelder lokalisering og bruk av det innsamla materialet, er det tenkt at hver kommune får sin egen samling med tilhørende kartgrunnlag, i første omgang plassert på et sikkert sted, men at også slik at Universitetet får mulighet til en kopi. På litt sikt, avhengig av tilgjengelige ressurser, kan materialet databehandles og gjøres tilgjengelig på Internett. Også ellers bør interesserte kunne ha mulighet til å nyttiggjøre seg deler av materialet.

Formålet med Hedmarks-prosjektet er tosidig:

- a) Skaffe en oversikt over det som fins av allerede registrert stedsnavnemateriale. Tidligere har det vært holdt en rekke kurs i stedsnavninnnsamling rundt om i fylket, og det var ventet at enkelte innen historielag og andre organisasjoner satt med en del oppskrifter. Men i utgangspunktet var det klart at i mange kommuner ville det bare finnes beskjedne samlinger.
- b) Sette i gang ny innsamling i områder med dårlig dekning. Resultatet av den første delen av dette prosjektet vil vise hva som står igjen av innsamling, og sannsynligvis står en rekke kommuner overfor en stor utfordring når det gjelder

å redde lokal navnetradisjon. I grunngivingen for prosjektet heter det også at en skal ta sikte på å sette i gang registrering av stedsnavn i områder som er dårlig dekt, og at det skal skje særlig ved hjelp av eldre som ressurs.

Innenfor rammene av det nåværende prosjektet vil det bare kunne holdes noen få kurs, men i rapporten fra prosjektet vil det bli tatt til orde for en systematisk kursvirksomhet slik at alle kommuner i fylket får anledning til å skolere mulige innsamlere.

Mediedekning:

- Hedmarkssendinga, Kulturnytt Nrk P1 29. september.09, diverse lokalaviser
- Uniforum (Universitetsavis)

<http://www.uniforum.uio.no/nyheter/2009/11/opp-med-serken-pa-hedemarken.html>

- Hedmark fylke, Kultur og kompetanse

<http://www.hedmark.org/article.aspx?m=19&amid=59611>

- Østlendingen 9. desember 2009. ”På jakt etter gamle stedsnavn.”

Samlinger/orienteringsmøter:

- Tynset (Nordøsterdalsmuseet) 14.oktober
- Elverum (Rådhuset) 3. november
- Kongsvinger (Rådhuset) 4. november
- Hamar (Rådhuset) 4. november

Kurs i stedsnavninnnsamling:

- Skarnes (Sør-Odal) 28. oktober
- Kvikne (Tynset) 28. november

Skriftlig informasjon:

Orientering om prosjektet datert 29.september 2009 (se ovenfor) utsendt til en rekke institusjoner, organisasjoner og privatpersoner i fylket.

Muntlige telefonhenvendelser og e-post til institusjoner/organisasjoner og personer lokalt, og et betydelig antall er kontaktet.

Oppsøkende virksomhet ved at prosjektmedarbeiderne har besøkt representanter for organisasjoner flere steder i fylket og i noen tilfeller fått anledning til å ta med seg materiale for kopiering.

Statens kartverk, Hamar, har stilt kart til disposisjon for kursvirksomhet. Kartverket har kopiert opp kart for to innsamlingsområder (Sør-Odal og Kvikne) til bruk for registrering av lokale stedsnavn.

I tida som er igjen av prosjektperioden tas det sikte på å få registrert mest mulig av det som ennå ikke er meldt inn. Det betyr at alle som sitter inn med oppskrifter av stedsnavn, alt fra enkle notater til mer fullstendige samlinger, oppfordres til å meld i fra til prosjektledelsen eller en av prosjektmedarbeiderne som de eventuelt har vært i kontakt med.

Den enkelte kommunen kan også, gjerne i samarbeid med historielag eller andre organisasjoner ta kontakt med prosjektet for å planlegge eventuelle kurs i innsamling av stedsnavn.

4.3. Resultat av prosjektet – samla og kommunevis

Utover i 2010 vart det halde fleire kurs og møte, og det kom i gang ny innsamling eller oppfylging av tidlegare innsamling i fleire kommunar, som Sør-Odal, Nord-Odal, Tynset (Kvikne). Både orienteringsmøta og kursa vart haldne over ein kveld på tre-fire timer. Dette gav ei viss forståing av metoden, men var ikkje tilstrekkeleg for at den einskilde kunne arbeida åleine. Kurset i Kvikne vart halde over ein dag. Malen for innsamling har vore den same i fleire tiår, nemleg utfylling av skjema med plass for namnenummer, dialektform, opplysningar om kva namnet gjeld, kartfesting og opplysningar om informant, oppskrivar, dato (sjå illustrasjon). I tillegg vil det vera nyttig å ta lydopptak av uttalen, spesielt der ein har tilgang til gode informantar. Dette vil seinare kunna nyttast til både vitskapleg lydskrift og til innlegging av lyd i den elektroniske stadnamnbasen. Oppfylgingskurs vil som oftast vera nødvendig. Under Hedmarksprosjektet vart det gjort i Sør-Odal. Ei revidert rettleiing basert på erfaringane i Hedmarksprosjektet og andre innsamlingsprosjekt er under arbeid. Eit nytt moment er at instruksen vil vera meir fleksibel og tilpassa moderrne elektronisk utstyr. Ein viktig del av dette vil vera direkte bruk av datamaskin med høve til direkte plotting av stadnamn på elektronisk kartbakgrunn. For at dette skal fungera, trengst det fagleg oppfylging og kursing. Det bør nemnast at ei lokal prosjektgruppe i Tolga har registrert ei større stadnamnsamling der elektronisk utstyr har vore nytta. Prosjektgruppa føreslår òg, med støtte i andre innsamlingsmiljø i Nord-Østerdalen, at det vert vert halde eit landsomfattande møte for aktive innsamlarar der ulike metodar og røynsler i stadnamninnssamling kan drøftast.

Prosjektet har vist at innsamlarane gjerne vil sjå resultat av arbeidet så snart som mogeleg, og då i elektronisk form. Med berbare datamaskiner og direkte tilgang til elektroniske kart, vil det no la seg gjera i ein heilt annan grad enn tidlegare. Det kan òg

leggjast til rette for registrering ved hjelp av mobiltelefon og GPS. Med slike metodar kan innsamlarane sjå resultat så å seia same dagen. Ei slik innsamling kan lett verta mindre systematisk enn den tradisjonelle med utfylling av skjema og økonomiske papirkart, men den korte avstanden frå innsamling til registrering i ein database med tilhøyrande plotting på elektroniske kart vil truleg vera meir stimulerande, ikkje minst for yngre innsamlarar. Denne metoden føreset òg at det finst ei lokal eller regional leiing.

Både på møta og kursa i Hedmarksprosjektet var det mest eldre som deltok, men ofta var det med nokre yrkesaktive som kulturarbeidarar og lærarar, og stundom enkelte yngre ned til vidaregåande skule. Mange var oppglødde for å samla stadnamn og såg at det var noko det hasta med, men i etterkant har ein merka seg at interessa har dabba noko av.

Dei som gjekk i gang med innsamling, etterlyste meir permanent kontakt med fagfolk, både for å halda oppe tempoet og for å få hjelp undervegs. Når innsamlingsgruppa møttest på lokale samlingar og kveldsmøte, var det viktig, i alle fall av og til, at å kunna diskutera ulike problem som i samband med innsamlinga. På den andre sida er det tydeleg at eit godt resultat er avhengig av lokalfolk som er viljuge til å dra lasset med å leia innsamlingsarbeidet.

Der innsamlinga kom i gang, var det først og fremst med medverknad frå det lokale historielaget. Men det vart ofte sagt at det var vanskeleg å finna tid til dette arbeidet. Dei mest aktive hadde ofte fleire lokalhistoriske prosjekt under hand. Så eit godt resultat synest vera avhengig av både tilgang til fagleg personale til å ha ei overordna leiing med innsamlingsprosjektet, og lokalpersonar som er viljuge til å ta eit lokalt ansvar.

Gjennom tilskot frå Den kulturelle skolesekken har fleire skular fått midlar til stadnamnprosjekt. Sett frå ein namnafagleg ståstad kan ein har kanskje ikkje dette arbeidet har særleg høg verdi. Men ved dei hedmarksskulane som har delteke (Fåset skole, Vingelen skole og Stange ungdomsskole), vart det skapt eit veldig engasjement for stadnamn. Her har både gamle og unge spelt på lag, og det har gjeve synlege resultat.

Spørsmålet om økonomi vart lufta fleire gonger. For den som skal stå for stadnamninnsamling lokalt, vil lett verta påført utgifter i form av reising og noko utstyr. Det vart òg spurta om det finst ei form for løn for arbeidet. Det finst enkelte som gjerne gjer ein innsats friviljug og tek på seg kostnadene. Etter ordlyden i tildelingsbrevet er det tale om innsamling av lokale stadnamn ved å ”prøva å ut eit systematisk opplegg for oppfølgjande innsamling med eldre personar som

arbeidsressurs". Det er då venteleg tenkt at arbeidet i prinsippet skal skje ved friviljug innsats, etter som det ikkje er gjeve signal om større løyvingar til sjølve innsamlingsarbeidet. Det vart likevel peikt på at det måtte vera eit offentleg ansvar å ta vare på kulturarven.

Ei realistisk haldning til spørsmålet om økonomi kan vera at det gjennom samarbeid med kommune, fylke og departement vert ytt ein viss sum til kompensasjon for dei lokale innsamlarane, spesielt den eller dei som har leiinga i kommunen eller sokna, og at det vert oppretta engasjement over eitt til tre år for fagleg skolerte innsamlingsinstruktørar.

Det er òg viktig at kommunen engasjerer seg i innsamlinga, både for å gje arbeidet ei lokalpolitisk anerkjenning, og fordi det i kommunen gjerne vil vera tilgang til økonomiske papirkart og til kart for elektronisk plotting – og ikkje minst viktig datakompetanse. Den enkelte kommunen bør òg oppmodast til å vera med å byggja opp ein kommunal stadnamnbase, slik det er gjort i ei rekke kommunar andre stader. Prosjektmedarbeidarane Beate Kraggerud (4.4) og Jorunn Aarsby (4.5) gjev nedanfor ein meir detaljert omtale av røynslene i Hedmark.

Dei konkrete talfesta funna av ulike typar stadnamnmateriale frå Hedmark er lagde fram i VEDLEGG B.

4.4. Kommentar fra en prosjektmedarbeider

(Av Beate Kraggerud)

Å være prosjektmedarbeider i Hedmarksprosjektet har vært meget spennende, og responsen har ofte vært overraskende god. Da jeg presenterte meg på telefon og sa at det gjaldt registrering av stedsnavn og stedsnavnsamlinger i Hedmark, lød svaret: «Jo, dette var på tide. Barna har kommet hjem fra skolen og sagt: 'Vi må skrive opp navna på gården'.» Jeg har hatt kontakt per telefon med kulturavdelingene i kommunene, med historielag, med bonde- og bondekvinnelag og med andre ressurspersoner. Nå letes det nærmest høyt og lavt i mange lokallag etter mulige navnefunn.

Nylig fikk jeg beskjed fra Hof Historielag i Åsnes om at de etter en ekstra leterunde hadde funnet en rull med syv–åtte kart påført navn i en krok ved siden av et brannskap! Nå skulle vi få kopier, og kartene skulle inn i brannskapet. Åsnes-Finnskog historielag har gjort flere navnefunn og har også laget videoer med eldre ressurspersoner ute i felten. Nå har de bedt fylket om ØK-kart.

Jeg har fått svært god kontakt med Sør-Odal slekts- og historielag etter flere besøk der. De forvalter to arkivbokser og en protokoll med navn, som nå er kopiert for

Hedmarksprosjektet. Dette laget har god bakgrunn fra et omfattende seterprosjekt og har meget lokalkyndige og kartkyndige medlemmer. Disse viste stor interesse for en mulig fase to av Hedmarksprosjektet og bad om et orienteringsmøte og et kurs for innsamlere. Sytti personer møtte frem på Skarnes videregående skole 28. oktober, og førti skrev seg på liste for å samle inn og skrive ned stedsnavn fra Sør-Odal. ØK-kart er for lengst levert av Statens kartverk, Hamar. I Nord-Odal har Kulturminnelaget og Slektshistorielaget, samt Odalstunet, vist stor interesse for samarbeid og eventuelt kurs. «Jeg tror de fleste navnene er inni hodene på folk», sa et medlem av kulturminnelaget. Jeg har også hatt meget god kontakt med kururledelsen i Våler kommune. Hovedkontakten vår der, Per Arnesen, har originalmaterialet med stedsnavnlister og tilhørende navnekart (120 mapper med kart og 120 mapper med navneark med tyve–førti navn på hvert ark). Dette ble samlet inn i begynnelsen av 1990-årene hovedsakelig gjennom sysselsettingstiltak.

Vi er inne i en prosess. Det kommer fortsatt tilbakemeldinger, og lagene trenger oppfølging.

4.5 Noen erfaringer om stedsnavninnsamling i prosjektområdet

(Av Jorunn Aarsby)

I de kommunene jeg har besøkt i prosjektperioden, har jeg vært i kontakt med flere som har erfaring med innsamling av stedsnavn. Jeg har fått innblikk i hvordan innsamlingsarbeidet har foregått, og hvilke utfordringer innsamlerne står overfor. Fra disse samtalene har jeg samla opp en del synspunkter og spørsmål som jeg presenterer her.

Ulik praksis

Enkeltpersoner, men også en del grupper av personer innafor historielag, bygdekvinnelag, utmarkslag osv. har gjerne hver for seg syslet med sine stedsnavninnsamlinger. I mange tilfeller har det vært liten kontakt mellom innsamlerne, og liten/ingen koordinering av arbeidet. Innsamlingsmetodene har vært svært forskjellige. Det finnes de som har hatt som mål å samle inn ”alt” som finnes av stedsnavn i et område; mens andre har valgt å begrense innsamlinga til for eksempel å omfatte navn i utmarka, eller navn knytta til seterbruket. Noen har kartfesta navna som de har samla inn, mens andre har gitt de innsamlede navna en kartreferanse (som regel til økonomisk kartverk), men uten å plotte navna inn på kartet.

Det har vært brukt ulike kart i forbindelse med registrering av stedsnavn. Men uansett kartmateriale, er det mange som har valgt ”å bare” samle inn navn som i

utgangspunktet ikke står på kartet. Andre har valgt å også samle inn en del navn som allerede er kartfesta. Grunnene for å samle inn navn som allerede står på kartet, har vist seg å være flere. Noen har meint å ha en ny tolkning av enkelte navn, og slike navn har for dem vært interessante ”å samle inn på nytt.” Andre har meint at enkelte kartfesta navn har hatt feil skrivemåte, og derfor har de ønsket å endre/rette på skrivemåten.

Av de ulike karta som har vært benytta i forbindelse med innsamling av stedsnavn, har nok Økonomisk kartverk i papirutgave vært mest brukt. Men etter hvert har det blitt mer vanlig å benytte digitale kart. I Nord-Østerdalen har det elektroniske *Kartdata for Nord-Østerdal* vært benytta de siste åra, og dessuten skanna rektangelkart. (Jeg kjenner til stedsnavnsamlere i Sør-Trøndelag som har valgt å bruke digitale kart fra *UGLAND IT GROUP AS.*) Noen har gitt uttrykk for at de synes det er vanskelig å finne gode kart. Det er f.eks et problem at gamle gjengrodde ferdsselsveger og stier ikke er inntegna på karta. Noen har benytta GPS i forbindelse med kartfestning av navn, mens andre ikke har brukt dette verktøyet.

De ulike navnesamlingene fra Østerdalen viser at skrivemåten av navna i de fleste tilfellene bygger på dialektuttalen. Det ser ut til å være få som har skrevet lydskrift. Preposisjonsbruken er i flere av de omtalte navnesamlingene ikke registrert, men her er unntak. Når det gjelder tolkning_av navna er det store variasjoner. Noen har ikke gjort forsøk på tolkning i det hele tatt, mens andre har gjort et imponerende arbeid i så måte.

Når det gjelder arkivering av stedsnavnmateriale, har dette foregått på ulikt vis. Det har vært få eller ingen gode systemer for arkivering av stedsnavn. Og når eventuelle stedsnavnsamlinger først har havna i et arkiv i et kommunehus, har det innsamlede materialet ikke vært tilgjengelig for folk flest. Ingen har derfor hatt verken glede eller nytte av materialet. Etter en del år er det bare innsamlerne som husker at materialet finnes. Det har i noen tilfeller vist seg å være vanskelig å finne igjen materiale som har vært lagret i lengre tid, og noen stedsnavnsamlinger ser dessverre ut til å ha blitt borte.

Planlegging av nye innsamlinger

Enkelte kommuner har samla inn store mengder navn. I Østerdalen er Tolga og Os foregangskommuner. I disse kommunene er det mange stedsnavnentusiaster; her er arbeidet godt organisert, og dette bidrar til at innsamlingsarbeidet går sin gang uten prosjektets hjelp. Men de erfarte samlerne av stedsnavn føler likevel behov for å diskutere innsamlingsmetodene sine.

En kommune som Stor-Elvdal har nesten ikke drevet innsamling av stedsnavn, og det vil være en stor jobb å samle inn ”alle stedsnavn” her. En av medlemmene i historielaget i kommunen uttrykte følgende: ”*Vi er ikke mange nok stor-elvdøler til at vi kan greie å samle inn alle stedsnavn.*” Og spørsmålet blir da: Hvordan skal arbeidet legges opp i Stor-Elvdal og i andre kommuner der få/ingen stedsnavn er samla inn fra før? I følge prosjektbeskrivelsen skal spesielt de eldre være arbeidsressurs. Men de eldre kan nok ikke greie det store innsamlingsarbeidet aleine. Alle stedsnavninteresserte må samarbeide dersom det skal være mulig å berge de mange stedsnavna som står i fare for å gå tapt. Men *de eldre* vil uansett være ressurspersoner, for det er nettopp de som har de største kunnskapene om eldre stedsnavn. For prosjektet sin del bør de mange ulike erfaringene som stedsnavnsamlerne sitter inne med være av interesse. Og når det nå skal legges til rette for nye innsamlinger i Hedmark, kan disse erfaringene være nyttige å ha som utgangspunkt. Det er kjent at de mange lokale stedsnavnsamlingene etter hvert skal inn i en landsomfattende database som skal være søkbar for oss alle. I denne forbindelsen er det mange som er opptatt av at innsamlingsarbeidet må planlegges og koordineres fra første stund. Noen erfarne stedsnavnsamlere i Østerdalen har foreslått at det bør arrangeres et møte der de kan få presentere stedsnavnsamlingene sine. Og det er foreslått at følgende spørsmål bør tas opp til diskusjon på møtet:

- **Er alle stedsnavn like viktige å samle inn?** Særlig i kommuner/områder der det så langt er registrert få/ingen stedsnavn, vil det være helt nødvendig å prioritere hvilke navn som er viktigst å få samla inn. Dersom det skal tas sikte på å samle inn ”alle stedsnavn”, vil dette fort vise seg å bli en uoverkommelig oppgave. Relevante spørsmål er: 1) Skal en registrere navn som ikke er kartfesta før, eller skal allerede kartfesta navn også tas med? 2) Er velkjente navn som *Femunden* og *Savalen* interessante å samle inn? 3) Kan det være navn som er ”for små og lokale” til å samles inn? (Jeg velger her å vise til et innsamlingsarbeid som i si tid ble utført av Alvdal bygdekvinnelag: Hver for seg har medlemmene i bygdekvinnelaget registrert navn på jorder, åkrer og enger på gardene som de bor på, og alle har registrert minst ett eks. av navnet *Potetrøa*. De mange potetrørene er sikkert interessante nok i lokalmiljøet, men er slike navn interessante i en nasjonal database?)

Navneforskerne vil gjerne vite hvor mange navn som finnes i de ulike navnesamlingene. Men dersom tallene skal være sammenlignbare, må det være enighet om hvilke navn som skal telles med, og hvilke som skal utelates. Et mindre antall navn som aldri før har vært kartfesta, kan kanskje sies å ha en større kulturhistorisk verdi enn en større mengde navn som allerede er kartfesta.

- Om kartmateriale. Jmf. det som her er skrevet om de ulike karta som så langt har vært benytta. Her kan sikkert være ulike oppfatninger om hvilke kart som er de beste for formålet.
- Om skrivemåten av navna
- Om lydopptak/lydskrift
- Om tolkning av navna
- Kartfesting av navna, med eller uten bruk av GPS
- Erfaringer med bruk av dataregistrering

Det videre arbeidet?

I følge prosjektbeskrivelsen skal det legges til rette for nye innsamlinger, og flere østerdøler har nå lurt på hva prosjektet kan bidra med i så måte. Noen ønsker å komme i gang med nye innsamlinger av stedsnavn snarest, og de har bedt om hjelp til dette. Men de har presisert at de ikke ønsker seg kurs av *det gamle slaget*, dvs. de er ikke interessert i å føre stedsnavna manuelt på kartblad, for så i neste omgang å digitalisere dem. Hva slags tilbud kan de da få? De ønsker seg altså kurs der det legges opp til bruk av GPS og navneregistrering direkte på digitale kart. Det er flere som forventer at prosjektet kan bidra med et opplegg når det gjelder metoder for innsamling, kartmateriale, dataregistrering osv.

Som nevnt er det interesse for å arrangere ei samling i Østerdalen der stedsnavninteresserte folk kan møtes for å utveksle tanker og erfaringer. Dette vil kunne bidra til å utvikle mer standardiserte innsamlingsmetoder, som i neste omgang kan være et bidrag til utviklinga av den mye omtalte *Hedmarksmodellen*. Siden Hedmark visstnok er det fylket som ligger dårligst an når det gjelder innsamla stedsnavn, kan det synes ambisiøst å tru at det nettopp er her den mørnstergyldige modellen skal utvikles. Men det kan godt tenkes at nettopp østerdølene kan bidra til dette. I følge tilsagnsbrevet av 08.09.2009, side 2, legger departementet vekt på ”...at prosjektet skal *danna grunnlag for å prøva ut ein modell for organisering og gjennomføring av eit innsamlingsarbeid som er meint som eit mønster for tilsvarande innsamlingsarbeid i andre delar av landet.*” Men før modellen kan prøves ut, vil det være nødvendig å se på hvordan det jobbes i de ulike delene av Hedmark, så vel som i andre deler av landet. Under samrådingsmøtet i november 2009 fikk vi bl.a et innblikk i det imponerende arbeidet som er gjort i Hordaland. Og ved å kaste et blikk på nettsida til Østfold historielag er det åpenbart at det her er et enestående engasjement på gang når det gjelder innsamling av alle typer kulturminner. Av den samme nettsida går det fram at alle Østfolds kommuner har en kultur- og stedsnavnkomité. Kanskje har Hedmark noe å lære av organisasjonsmodellen i Østfold? I denne forbindelsen kan det nevnes at Os historielag i Østerdalen også har gått inn for en modell som går ut på å registrere ulike typer kulturminner i en og samme operasjon. For øvrig kan det kanskje være verdt å forhøre seg om hvordan Øystre og Vestre Slidre har organisert

sitt innsamlingsarbeid. Kanskje valdrisene også har en modell som kan tjene som forbilde?

Blant stedsnavnsamlere i Østerdalen er det en utbredt oppfatning om at det er viktig å drøfte både metodiske og organisatoriske spørsmål, før det legges ressurser i å utvikle et standardisert dataprogram. Kanskje *Kulturminnesok.no* som Riksantikvaren er ansvarlig for, kan bygges ut til også å gjelde stedsnavn? Det kan være verd å vurdere ulike modeller for innsamling opp mot hverandre, og i denne sammenhengen har jeg som nevnt mottatt flere spørsmål knytta til den nasjonale databasen for stedsnavn. Den/de som er ansvarlig for (utviklinga av) denne databasen har vel synspunkter på hvordan innsamlingsarbeidet bør foregå lokalt? De entusiastiske stedsnavnsamlerne i Østerdalen har kommet med mange spørsmål som jeg ikke har kunnet svare på, men som jeg her har presentert. Og for de mange stedsnavnentusiastene sin del, håper jeg at de snart får svar på spørsmåla sine.

4.6. Vurdering av ulike innskrivings- og databaseprogram

Det finst som nemnt ei rekke innskrivings- og databaseprogram. I 1986 møttest fagmiljøet til ein konferanse i Kaupanger for å diskutera eventuelle fellesløysingar, men det har vist seg vanskeleg å koma fram til ein mal sidan dei ulike fagmiljøa har sine eigne dataressursar og prøvd ut sine eigne metodar. Innskrivningsprogramma har òg endra seg over tid, i dei siste åra har det ved Namnegransking hovudsakleg vore nytta Access. Hovudprinsippet er i alle høve eit feltbasert skjema der dei ulike opplysningane som uttale, lokalitetstype, lægje, oppskrivardata og fleire er lagde inn på eigne felt, meir eller mindre detaljer.

I seinare tid har ein utvikla programvare og metode som gjer at dei ulike databasane langt på veg kan kommunisera med kvarandre. Her står det ein del utviklingsarbeid att. Det er enno eit stykke å gå på vegen fram til eit samordna opplegg for ein Norsk stadnamnbase. Her synest det naturleg at fagpersonar med bakgrunn i dei ulike miljøa møttest for å drøfta ei tilnærming. Også Kartverket bør koplast inn her. Det er òg spørsmål om kor detaljert og omfattande basen skal vera.

Det vil alltid vera ei utfordring å samla inn og lagra stadnamndata så fagleg påliteleg som mogeleg. Når ufaglærde skal gjera dette, er det ein fare for at dei vitskaplege krava ikkje vert innfridd. Det er heller ikkje å venta alle samlingar. Difor er det viktig at dei ulike samlingane får ein merkelapp der det vert sagt noko om proveniensen av materialet. Nettopp fordi det ikkje vil vera mogeleg å få inn alt materiale etter høgste vitskaplege standard, er det avgjerande at kvalitetsnivået vert notert. Kvalitetsnivået vil med andre ord hanga saman med tilgangen på fagleg arbeidskraft under innsamlingsfasen.

Eit døme på eit velfungerande, men ressurskrevjande opplegg finn ein på fylgjande nettstad:

<http://www.gandalf.uib.no/stadnamn/lydkart/>

5. NAMNEFAGLEGE TILTAK OG BEHOV FOR RESSURSAR

5.1. Oppfylgjing av stadnamninnsamling (m.a. med bakgrunn i erfaringar frå Hedmarksprosjektet)

5.1.1. Motivering og organisering ved ny innsamling av stadnamn

Det går fram av innhaldet i denne rapporten at det i store område av landet står att mykje når det gjeld stadnamninnsamling, ikkje berre i Hedmark. Dei store endringane i arbeidsliv, busetnadsmønster og levemåte generelt har ført til eit stort tap av lokale stadnamn. Men det er enno råd å henta ut namn som berre finst i munnleg tradisjon. Mange sit inne med namnetradisjon som går attende til midten av 1900-talet. Ved ein systematisk innsamlingsmetode er det mogeleg å aktivera denne namnekunnskapen. Særleg viktig er det å skapa ein positiv og engasjert atmosfære rundt innsamlinga, til dømes ved at folk møtest i små grupper og samtalar om namn og hendingar.

Røynslene frå Hedmarksprosjektet og andre innsamlingsprosjekt har vist at det er mogeleg å skapa ein fruktbar entusiasme rundt dette temaet. Folk er opptekne av at stadnamn er ein del av deira eiga historie og opplever innsamlinga som ein meiningsfull aktivitet. At det er eldre som har lettast for engasjera set i dette arbeidet, er naturleg. Alder er med på å opna for verdiar som yngre ikkje alltid ser. Såleis representerer denne aldersgruppa ein verdfull ressurs. Men samstundes trengst det fagleg hjelp og oppfylging utanfrå.

Avgjerande for eit vellykka resultat er god organisering i det aktuelle innsamlingsområdet, og at arbeidet har ei viss tidsramme, gjerne på to til tre år. Og det må vera personar i lokalmiljøet som er viljuge til å ta ansvar. Eit innsamlingsprosjekt kan gjerne byrja med stor entusiasme, men etter ei tid stilnar det, og dersom det ikkje er nokon til å ”masa” litt, så vert det altfor ofte lagt til sides. Dette er òg erfaringane frå Hedmarksprosjektet. I dei kommunane det vart halde kurs og teke initiativ til ny innsamling eller vidareføring av innsamling, var det berre nokre få som på eige tiltak etter to år har fulltført innsamlinga i det aktuelle området.

Dersom ein skal få rimeleg framdrift i oppgåva, trengst det i dei fleste høva assistanse utanfrå. Etter vårt syn vil det beste vera å engasjera ein fagleg skolert person med gode organisatoriske evner. Dersom det vart oppretta eit slikt engasjement, måtte den som vart tilsett kunna arbeida over ein større region, mogeleg i fleire fylke, og fungera som ein reisande innsamlingsleiar med base i eit

fagmiljø. Ein slik arbeidsressurs kunne finansierast med offentlege midlar, med tilskot både frå kommune, fylke og stat – kanskje særleg det siste.

Når det gjeld Hedmark, så har pilotprosjektet resultert i eit nettverk både for ulike regionar og innan dei fleste kommunane. I eit vedlegg er det gjort greie for dette i detalj. Ut frå lokal interesse og grad av utført innsamlingsarbeid vil det vera råd å setja opp ein plan for oppfølging av innsamlingsarbeidet. Tilrettelegging av elektronisk registrering direkte på kart vil vera ein kraftig stimulans. Ein tenkjer seg då at ein fagperson avtalar møte med lokale innsamlingsgrupper, det vil ofta vera gjennom historielaget, og gjer greie for framgangsmåten. Det vil då ofte vera aktuelt å setja ny fart i tidlegare innsamling. Kultursektoren i kommunen bør òg vera representert. Elles vil dei organisatoriske sidene tilpassast dei ulike kommunane. Det innsamla materialet, både i papirformat og elektronisk, bør gjerast tilgjengeleg på kommunal basis og for eit regionalt arkiv, med tanke på ein norsk stadnamnbase.

5.1.2. Hvordan organisere nye innsamlinger?

(av Jorunn Aarsby)

I de kommunene som omhandles av denne rapporten, har jeg vært i kontakt med flere som har erfaring med innsamling av stedsnavn. Jeg har fått innblikk i hvordan innsamlingsarbeidet har foregått, og hvilke utfordringer innsamlerne står overfor. Fra disse samtalene har jeg samla opp en del synspunkter og spørsmål som jeg presenterer her.

Om innsamlingsarbeidet så langt

Enkeltpersoner, men også en del grupper av personer innafor historielag, bygdekinnelag, utmarkslag osv. har gjerne hver for seg syslet med sine stedsnavninnssamlinger. I mange tilfeller har det vært liten kontakt mellom innsamlerne, og liten/ingen koordinering av arbeidet. Innsamlingsmetodene har vært svært forskjellige. Det finnes de som har hatt som mål å samle inn ”alt” som finnes av stedsnavn i et område; mens andre har valgt å begrense innsamlinga til for eksempel å omfatte navn i utmarka, eller navn knytta til seterbruket. Noen har kartfesta navna som de har samla inn, mens andre har gitt de innsamlede navna en kartreferanse (som regel til økonomisk kartverk), men uten å plotte navna inn på kartet.

Det har vært brukt ulike kart i forbindelse med registrering av stedsnavn. Men uansett kartmateriale, er det mange som har valgt ”å bare” samle inn navn som i utgangspunktet ikke står på kartet. Andre har valgt å også samle inn en del navn som allerede er kartfesta. Grunnene for å samle inn navn som allerede står på kartet, har vist seg å være flere. Noen har meint å ha en ny tolkning av enkelte navn, og slike navn har for dem vært interessante ”å samle inn på nytt.” Andre har meint at enkelte

kartfesta navn har hatt feil skrivemåte, og derfor har de ønsket å endre/rette på skrivemåten.

Av de ulike karta som har vært benytta i forbindelse med innsamling av stedsnavn, har nok Økonomisk kartverk i papirutgave vært mest brukt. Men etter hvert har det blitt mer vanlig å benytte digitale kart. I Nord-Østerdalen har det elektroniske *Kartdata for Nord-Østerdal* vært benytta de siste åra, og dessuten skanna rektangelkart. (Jeg kjenner til stedsnavnsamlere i Sør-Trøndelag som har valgt å bruke digitale kart fra *UGLAND IT GROUP AS.*) Noen har gitt uttrykk for at de synes det er vanskelig å finne gode kart. Det er f.eks et problem at gamle gjengrodde ferdelsveger og stier ikke er inntegna på karta. Noen har benytta GPS i forbindelse med kartfestning av navn, mens andre ikke har brukt dette verktøyet.

De ulike navnesamlingene fra Østerdalen viser at skrivemåten av navna i de fleste tilfellene bygger på dialektuttalen. Det ser ut til å være få som har skrevet lydskrift. Preposisjonsbruken er i flere av de omtalte navnesamlingene ikke registrert, men her er unntak. Når det gjelder tolkning av navna er det store variasjoner. Noen har ikke gjort forsøk på tolkning i det hele tatt, mens andre har gjort et imponerende arbeid i så måte.

Når det gjelder arkivering av stedsnavnmateriale har dette foregått på ulikt vis. Det har vært få/ingen gode systemer for arkivering av stedsnavn. Og når eventuelle stedsnavnsamlinger først har havna i et arkiv i et kommunehus, har det innsamlede materialet ikke vært tilgjengelig for folk flest. Ingen har derfor hatt verken glede eller nytte av materialet. Etter en del år er det bare innsamlerne som husker at materialet finnes. Det har i noen tilfeller vist seg å være vanskelig å finne igjen materiale som har vært lagret i lengre tid, og noen stedsnavnsamlinger ser dessverre ut til å ha blitt borte.

Planlegging av nye innsamlinger

Enkelte kommuner har samla inn store mengder navn. I Østerdalen er Tolga og Os foregangskommuner. I disse kommunene er det mange stedsnavnentusiaster; her er arbeidet godt organisert, og dette bidrar til at innsamlingsarbeidet går sin gang uten prosjektets hjelp. Men de erfarne samlerne av stedsnavn føler likevel behov for å diskutere innsamlingsmetodene sine.

En kommune som Stor-Elvdal har nesten ikke drevet innsamling av stedsnavn, og det vil være en stor jobb å samle inn ”alle stedsnavn” her. En av medlemmene i historielaget i kommunen uttrykte følgende: ”*Vi er ikke mange nok stor-elvdøler til at vi kan greie å samle inn alle stedsnavn.*” Og spørsmålet blir da: Hvordan skal arbeidet legges opp i Stor-Elvdal og i andre kommuner der få/ingen stedsnavn er samla inn fra før? I følge prosjektbeskrivelsen skal spesielt de eldre være arbeidsressurs. Men de

eldre kan nok ikke greie det store innsamlingsarbeidet alleine. Alle stedsnavninteresserte må samarbeide dersom det skal være mulig å berge de mange stedsnavna som står i fare for å gå tapt. Men *de eldre* vil uansett være ressurspersoner, for det er nettopp de som har de største kunnskapene om eldre stedsnavn.

For prosjektet sin del bør de mange ulike erfaringene som stedsnavnsamlerne sitter inne med være av interesse. Og når det nå skal legges til rette for nye innsamlinger i Hedmark, kan disse erfaringene være nyttige å ha som utgangspunkt.

Det er kjent at de mange lokale stedsnavnsamlingene etter hvert skal inn i en landsomfattende database som skal være søkbar for oss alle. I denne forbindelsen er det mange som er opptatt av at innsamlingsarbeidet må planlegges og koordineres fra første stund. Noen erfarne stedsnavnsamlere i Østerdalen har foreslått at det bør arrangeres et møte der de kan få presentere stedsnavnsamlingene sine. Og det er foreslått at følgende spørsmål bør tas opp til diskusjon på møtet:

- **Er alle stedsnavn like viktige å samle inn?** Særlig i kommuner/områder der det så langt er registrert få/ingen stedsnavn, vil det være helt nødvendig å prioritere hvilke navn som er viktigst å få samla inn. Dersom det skal tas sikte på å samle inn ”alle stedsnavn”, vil dette fort vise seg å bli en uoverkommelig oppgave. Relevante spørsmål er: **1)**Skal en registrere navn som ikke er kartfesta før, eller skal allerede kartfesta navn også tas med? **2)**Er velkjente navn som *Femunden* og *Savalen* interessante å samle inn? **3)** Kan det være navn som er ”for små og lokale” til å samles inn? (Jeg velger her å vise til et innsamlingsarbeid som i si tid ble utført av Alvdal bygdekvinnelag: Hver for seg har medlemmene i bygdekvinnelaget registrert navn på jorder, åkrer og enger på gardene som de bor på, og alle har registrert minst ett eks. av navnet *Potetrøa*. De mange potetrørene er sikkert interessante nok i lokalmiljøet, men er slike navn interessante i en nasjonal database?)
Navneforskerne vil gjerne vite hvor mange navn som finnes i de ulike navnesamlingene. Men dersom tallene skal være sammenlignbare, må det være enighet om hvilke navn som skal telles med, og hvilke som skal utelates. Et mindre antall navn som aldri før har vært kartfesta, kan kanskje sies å ha en større kulturhistorisk verdi enn en større mengde navn som allerede er kartfesta.
- Om kartmateriale. Jmf. det som her er skrevet på side 4 om de ulike karta som så langt har vært benytta. Her kan sikkert være ulike oppfatninger om hvilke kart som er de beste for formålet.
- Om skrivemåten av navna
- Om lydopptak/lydskrift
- Om tolkning av navna

- Kartfesting av navna, med eller uten bruk av GPS
- Erfaringer med bruk av dataregistrering

Det videre arbeidet?

I følge prosjektbeskrivelsen skal det legges til rette for nye innsamlinger, og flere østerdøler har nå lurt på hva prosjektet kan bidra med i så måte. Noen ønsker å komme i gang med nye innsamlinger av stedsnavn snarest, og de har bedt om hjelp til dette. Men de har presisert at de ikke ønsker seg kurs av *det gamle slaget*, dvs. de er ikke interessert i å føre stedsnavna manuelt på kartblad, for så i neste omgang å digitalisere dem. Hva slags tilbud kan de da få? De ønsker seg altså kurs der det legges opp til bruk av GPS og navneregistrering direkte på digitale kart. Det er flere som forventer at prosjektet kan bidra med et opplegg når det gjelder metoder for innsamling, kartmateriale, dataregistrering osv.

Som nevnt er det interesse for å arrangere ei samling i Østerdalen der stedsnavninteresserte folk kan møtes for å utveksle tanker og erfaringer. Dette vil kunne bidra til å utvikle mer standardiserte innsamlingsmetoder, som i neste omgang kan være et bidrag til utviklinga av den mye omtalte *Hedmarksmodellen*. Siden Hedmark visstnok er det fylket som ligger dårligst an når det gjelder innsamla stedsnavn, kan det synes ambisiøst å tru at det nettopp er her den mönstergyldige modellen skal utvikles. Men det kan godt tenkes at nettopp østerdølene kan bidra til dette. I følge tilsgagnsbrevet av 08.09.2009, side 2, legger departementet vekt på ”...at prosjektet skal *danna grunnlag for å prøva ut ein modell for organisering og gjennomføring av eit innsamlingsarbeid som er meint som eit mònster for tilsvarande innsamlingsarbeid i andre delar av landet.*”

Men før modellen kan prøves ut, vil det være nødvendig å se på hvordan det jobbes i de ulike delene av Hedmark, så vel som i andre deler av landet. Under samrådingsmøtet i november 2009 fikk vi bl.a et innblikk i det imponerende arbeidet som er gjort i Hordaland. Og ved å kaste et blikk på nettsida til Østfold historielag er det åpenbart at det her er et enestående engasjement på gang når det gjelder innsamling av alle typer kulturminner. Av den samme nettsida går det fram at alle Østfolds kommuner har en kultur- og stedsnavnkomité. Kanskje har Hedmark noe å lære av organisasjonsmodellen i Østfold? I denne forbindelsen kan det nevnes at Os historielag i Østerdalen også har gått inn for en modell som går ut på å registrere ulike typer kulturminner i en og samme operasjon. For øvrig kan det kanskje være verdt å forhøre seg om hvordan Øystre og Vestre Slidre har organisert sitt innsamlingsarbeid. Kanskje valdrisene også har en modell som kan tjene som forbilde?

Blant stedsnavnsamlere i Østerdalen er det en utbredt oppfatning om at det er viktig å drøfte både metodiske og organisatoriske spørsmål, før det legges ressurser i å utvikle

et standardisert dataprogram. Kanskje *Kulturminnesok.no* som Riksantikvaren er ansvarlig for, kan bygges ut til også å gjelde stedsnavn? Det kan være verdt å vurdere ulike modeller for innsamling opp mot hverandre, og i denne sammenhengen har jeg som nevnt mottatt flere spørsmål knytt til den nasjonale databasen for stedsnavn. Den/de som er ansvarlig for (utviklinga av) denne databasen har vel synspunkter på hvordan innsamlingsarbeidet bør foregå lokalt? De entusiastiske stedsnavnsamlerne i Østerdalen har kommet med mange spørsmål som jeg ikke har kunnet svare på, men som jeg her har presentert. Og for de mange stedsnavnentusiastene sin del, håper jeg at de snart får svar på spørsmåla sine.

5.2. Stadnamntenesta (Språkrådet)

Då lov om stadnamn vart vedteken i 1990, med endringar i 2005, fekk den namnafaglege verksemda ein sterk framskuv, både ved at ei rekke nye konsulentar vart engasjerte, og ved at det vart tilsett konsulentar i halv eller heil stilling. Fram til lova tok til å gjelda i 1.7. 1991, hadde to namnekonsulentar hatt ansvar for å gje det offentlege tilråding om skrivemåten av stadnamn. Rett nok hadde det sidan 1980-talet vore nytta assistenter med namnafagleg bakgrunn slik at dei to konsulentane ikkje trong gjera alt grunnarbeidet sjølv, men den gamle ordninga var ikkje tilfredsstillande.

Paragraf 11 i lov om stadnamn seier at

Departementet oppnemner stadnamnkonsulentar for norske og kvenske stadnamn. Sametinget oppnemner stadnamnkonsulentar for samiske stadnamn.

Namnekonsulentane skal gi rettleiing og råd om skrivemåten av stadnamn.

(<http://www.lovdata.no/all/hl-19900518-011.html>)

I forskriftene til stadnamnlova (fastsett av Kultur- og kyrkjedepartementet 1. juni 2007 med heimel i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn § 13 første ledd, med endring ved forskrift 3. nov 2009 nr. 1333) heiter det vidare:

Det skal oppnemnast to namnekonsulentar for norske språklege stadnamn for kvart av dei geografiske områda Austlandet med Agderfylka, Vestlandet, Midt-Noreg og Nord-Noreg. Det skal også oppnemnast namnekonsulentar for nord-, sør- og lulesamisk og for kvensk. Konsulentane blir oppnemnde på åremål for seks år om gongen.

Konsulentane skal gi råd og rettleiing til offentlege organ og andre som skal fastsetje skrivemåtar. Dei kan også gi råd i spørsmål om namnsetjing og elles svare på spørsmål om stadnamn og stadnamnbruk generelt.

(<http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=sf/sf-20070601-0592.html>)

I kommentarane til lovteksten heiter det vidare:

§ 11 første ledd fastset at departementet oppnemner stadnamnkonsulentar for norske og kvenske stadnamn, mens Sametinget oppnemner stadnamnkonsulentar for samiske stadnamn. Namnekonsulentane skal oppnemnast på åremål for seks år om gongen. Dei må ha embetseksamen med norsk hovudfag eller tilsvarande utdanning og røynsle frå stadnamnarbeid, eller tilsvarande utdanning i samisk eller finsk. Til hjelp for konsulentane skal det tilsetjast sekretærar. Reglar om oppnemning av stadnamnkonsulentar skal fastsetjast i forskrift. Departementet skal gi instruks for tenesta til namnekonsulentane og sekretærane.

Departementet har høve til å engasjere konsulentar til særlege oppgåver, t.d. i samband med revisjon av kartverk. Desse korttidskonsulentane må stå i nær kontakt med dei ordinære namnekonsulentane, slik at reglane blir praktiserte mest mogleg likt.

Departementet har i brev av 22.12.1993 delegert ansvaret for å engasjere namnekonsulentar til Norsk språkråd. Denne fullmakta gjeld også Språkrådet (som blei oppretta frå 1.1.2005).

Langt på veg har det vore mogeleg å fylla både engasjementa for konsulentane og sekretærstillingane med personar med namnfagleg bakgrunn, men i nokre høve har ein måttå ta inn søkjrarar med berre nordisk språk i fagkrinsen. Det er likevel urovekkjande også for stadnamntenesta at det er så få studentar som tek namnegransking som fag, særleg som fordjupingsemne. Parallelt med at færre studentar melder seg, minkar undervisningstilbodet. Dette gjeld nordisk språk generelt. Slik stadnamntenesta er organisert i dag, i nær tilkyting til dei respektive fagmiljøa, har ho mykje å seia for namnfagleg aktivitet.

5.3. Situasjonen for namnegransking ved universitet og høgskular

I kap 3.2 ovanfor (rapporten frå Samrådingsmøtet hausten 2009) vart det gjeve melding frå dei dei fleste institusjonane som har drive med gransking og innsamling av namn. I dette kapitlet gjer Ole-Jørgen Johannessen greie for stoda for faget på 2000-talet, men med eit historisk tilbakeblikk.

Fra 1920-tallet og framover har arbeid med stedsnavn, som grovt sett kan deles inn i elementene innsamling, bearbeiding, arkivering og formidling, samt vitenskapelig utforsking, i all hovedsak vært drevet ved eller i tilknytning til våre universiteter og høgskoler. Framfor alt foregikk det meste av arbeidet gjennom Norsk Stadnamnarkiv i

Oslo, som ble inkorporert i Universitetet i Oslo i 1972, og ved Universitetet i Bergen. Det vitenskapelige arbeidet med stedsnavn kom i gang i Trondheim da universitetet der ble opprettet, og en tilsvarende aktivitet startet opp i Tromsø, kort tid etter at UiT ble etablert. Ved våre distriktshøgskoler var det framfor alt Distriktshøgskolen i Rogaland, nå Universitetet i Stavanger, og Distriktshøgskulen i Møre og Romsdal som markerte stor interesse for slikt arbeid og startet opp med store innsamlinger midt på 1980-tallet. Noen fylkeskommuner har også satt i gang innsamlingsarbeid, f. eks har Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane i samarbeid med Distriktshøgskulen i Sogn og Fjordane stått for et betydelig innsamlings og utleggingsarbeid, og Arkiv Nordland, med tilknytning til Nordland fylkeskommune har finansiert et betydelig feltarbeid og dataføring av materialet, utført av Finn Myrvang. I årenes løp har det også foregått et verdifullt innsamlingsarbeid av lokale krefter, knyttet til lokalhistorisk og kulturhistorisk arbeid rundt om i kommunene, f. eks i samband med bygdebokskriving.

Store deler av dette arbeidet er nå stanset opp. Det skyldes flere forhold, ikke minst økonomiske og personellmessige. I lang tid har universitetene nedprioritert midler til innsamlingsarbeidet. Slik arbeid er tidkrevende og kostbart, men til tross for en rivende utvikling på utstyrssiden, noe som har forenklet deler av feltarbeidet betraktelig, har man fra disse institusjonenes side vært lite villig til å følge opp med større midler. Noen institusjoner har i samarbeid med fylkeskommuner og kommuner likevel klart å holde oppe et visst nivå på innsamlings- og bearbeidingsarbeidet, men det er heller unntaket enn regelen.

Men den viktigste grunnen til at navnearbeidet er i ferd med å stanse opp, er vel at det foregår en klar nedbemannning innen feltet ved våre universiteter. Tidligere har man hatt faste, vitenskapelige stillinger til slik virksomhet, men det er i ferd med å forsvinne. Nedbemanningen har gått trinnvis for seg. Først ute var Norges Teknisk Naturvitenskapelig Universitet, NTNU, der den faste vitenskapelige stillingen i dialektologi og navnegransking ble nedlagt da innehaveren falt for aldersgrensen. Ved Universitetet i Oslo er også stillinger blitt nedlagt ved avgang, nå sist ved Botolv Hellelands pensjonering, og den ene stillingen ved Universitet i Bergen, som dels har ansvaret for Stadnamnsamlinga, dels har hatt ansvaret for undervisning og veiledning i så vel stedsnavn som personnavn, vil ikke bli utlyst ved innehaverens avgang, og vil resultere i opphør av arkivvirksomhet, undervisningsvirksomhet og vitenskapelig arbeid med stedsnavn.

Ved UiT ser det ut til å gå samme veien når nå en av landets fremste spesialister i personnavnforskning går fra borde i aller nærmeste framtid, vil stillingen etter ham bli inndradd. Med andre ord, ved landets universiteter er det ikke lenger vilje til eller interesse for å opprettholde navnearkivene og dermed resten av fagfeltet. Det må nok skyldes at feltarbeid, innsamling og arkivering av stedsnavn, ikke passer inn i den nåværende instituttmodellen, som hviler på to søyler, studentproduksjon og

vitenskapelig forskningsproduksjon dokumentert i publiserte artikler i internasjonale fagtidsskrifter og vitenskapelige avhandlinger.

For å ta vare på dette fagfeltet og den forskningsaktiviteten som hører til, er det nødvendig å ta nye grep. Det virker åpenbart at det ansvaret som universitetene og dermed Utdannelsesdepartementet har hatt for navneinnsamling, navnesamlingene, vitenskapelig arbeid med navnematerialet og formidlingen overfor det øvrige samfunnet, er en saga blott. Det er derfor nødvendig å få opp nye institusjonelle rammer under andre ansvarshavende institusjoner.

Blant fagfeltets forskere, Samarbeidsnemnda for namnegransking og Norsk namnelag, en frivillig organisasjon som teller langt over 300 medlemmer, og som blant annet står for utgiving av det vitenskapelige tidsskriftet *Namn og nemne*, har det de siste årene vært drøftet mulige veier videre.

Man har diskutert muligheten av og ønsket om å sentralisere virksomheten til ett universitetsinstitutt slik det er gjort i Danmark. Der er all arkiv og forskningsvirksomhet knyttet til navn inngått som en del av Nordisk forskningsinstitut ved Københavns universitet. Der er det i dag fire vitenskapelige stillinger, og ledelsen har også vært framsynt nok til å utlyse ytterlige to stillinger slik at yngre forskere har en mulighet til å drive forskning i framtiden. En slik løsning ville ha sine klare fordeler, i og med at det fortsatt ville være tette bånd mellom innsamling- og arkiveringsaktivitetene og den vitenskapelige virksomheten, men den bryter mot det gamle prinsippet om at virksomheten skal foregå i alle våre landsdeler. Dessuten taler den nåværende universits- og instituttstruktur mot en slik løsning.

Fagmiljøet har også drøftet den modellen som er brukt i Sverige. Navnearbeidet er organisert som en del av Institut för språk och folkminnen (som også innbefatter det svenska Språkrådet) og arbeidet med navn og dialekter er desentralisert på fire ulike steder, Umeå, Uppsala, Göteborg og Lund. Arbeidet er ikke en del av det høyere utdannings- og forskningssystemet, men er en selvstendig myndighet. Navnearkivet i Uppsala er det største. På mange måter er den svenske modellen et godt utgangspunkt for norske forhold, men den er personellmessig krevende.

Tanken om å la Kartverket overta alt ansvar for stedsnavn arbeidet i landet har også vært drøftet. Kartverket er den institusjon i landet som er den største «bruker» av stedsnav, og institusjonen har i dag to medarbeidere som har navnfaglig bakgrunn og høy kompetanse. Likevel er Kartverkets navneaktiviteter, det gjelder framfor alt navning på kart og stedsnavnnormering, for smal til den totale bredden i navnearbeidet.

Samarbeidsnemnda for namnegransking har flere ganger muntlig reist spørsmålet om navnafagets framtid med embetsverket i Kulturdepartementet, oftest i tilknytning til navnenormeringsarbeidet som i dag hører hjemme under Kulturdepartementets ansvarsområde. Så langt har det ikke vært gitt noen klare synspunkter fra KDs side på

dette spørsmålet, men hele fagets framtid med tanke på nye innsamlinger, bearbeiding av dette materialet, arkivering og ikke minst formidling til tredje part, er avgjørende for at normeringsarbeidet fortsatt skal holde høy faglig kvalitet. Uten lett tilgjengelige samlinger, uten fornyet innsamlingsaktivitet og oppdatert moderne fagformidling og uten faglig forankring og samspill med andre institusjoner som driver med aktivt språkarbeid, er vi redde for at de verdifulle språklige og kulturelle verdier som ethvert navn er bærer av, vil reduseres. Derfor mener vi at det i framtiden er naturlig å få navnearbeidet i landet knyttet sterkere til Norsk språkråd. En slik tanke ble ventilert av kulturkomitéen i forbindelse med stortingsmeldingen /NOU, men den er så lagt vi kan se ikke seinere blitt fulgt opp.

Kulturdepartementet har i dag det overordnede ansvaret for norsk språk og språkpolitikk, og gjennom Norsk språkråd utøves og forvaltes denne politikken. Våre stedsnavn er en integrert del av språket vårt, og det er derfor naturlig at denne delen av vår språkarv får en integrert plass i Språkrådets virksomhet. Hittil har Språkrådet i all hovedsak bare hatt med deler av den desentraliserte navnekonsulenttjenesten å gjøre, men denne tjenesten hviler faglig i stor grad på den høye navnekompasansen som har vært ved våre universiteter og høgskoler og de omfattende stedsnavnsamlinger/arkiver som ligger der. For å kunne opprettholde forsvarlig kompetanse i framtiden på feltet, må ansvaret for alt navnearbeid overføres til Språkrådet, både arkivene/samlingene og den nødvendige personell.

Ved et slikt grep er det naturlig nok knyttet en del spørsmål. For det første gjelder det overtaking/kopiering av de allerede eksisterende navnebasen og navnesamlinger, digitaliserte eller papirbaserte. Eierskaps- og rettighetsspørsmål må selvfølgelig avklares. Men ut fra det forhold at alt arbeidet har foregått ved hjelp av offentlige midler og at de nåværende «eiere» ikke ser ut til å ville fortsette arbeidet, må det vel være rimelig å anta at en overføring av materialet til Norsk Språkråd ikke skulle være problematisk.

Det andre store spørsmål er antall fagpersoner som er nødvendig for at arbeidet skal få et adekvat omfang. I dag er det 2,5 årsverk knyttet til Navnekonsulenttjenesten (sekretærerne) og til honorar til de timebetalte navnekonsulentene går det med rundt kr. 500 000,- pr. år. Det vil være nødvendig å ha minst et årsverk pr. landsdel (4) knyttet til innsamlingsorganisering og arbeid med innkommet materiale. For slike stillinger må det kreves høy kompetanse i navnegransking og krav om god innsikt i regionens talemål. Dessuten må man ha en datakyndig ressurs til oppbygging, vedlikehold og videre utvikling av databasen.

Et tredje spørsmål er lokaliseringen av denne virksomheten. Det kan være ønskelig at den er regionalisert slik som virksomheten for Norsk Ordbok 2014 er, men det kan også argumenteres for at den sentraliseres til en av våre universitetsbyer. På det nåværende tidspunkt er det ikke nødvendig å ta et klart standpunkt til dette spørsmålet,

men det er klart at den desentraliserte navnekonsulenttjenesten gir visse føringer for regional fordeling.

Man kan tenke seg at navnearbeidet i Språkrådets regi organiseres omrent slik som terminologiarbeidet er organisert i dag, med et fagråd som er sammensatt av navnforskere og språkforskere og et antall navnforskere og navnekonsulenter.

Hvordan navnforskningen (onomastikken) i Norge skal videreføres, er vanskelig å ha en klar oppfatning av. Det ville være naturlig at slik forskning lå under universitetene, og da innenfor fagfeltet nordistikk (nordisk språk), men også på dette fagfeltet foregår det en kraftig nedbygging, slik at det neppe kan påregnes noen muligheter ved disse institusjonene. Derfor er det rimelig å søke andre løsninger for denne forskningen, og det er ikke unaturlig å tenke seg at en slik virksomhet også finner sin plass som en del av Norsk språkråds virksomhet.

DEL 2

VEDLEGG TIL RAPPORTEN FRÅ HEDMARKSPROSJEKTET

VEDLEGG I

OVERSIKT OVER STADNAMNSAMLINGAR I HEDMARK

Nokre større lokale samlinger som prosjekta ved Grue museum og Tolga er ikkje tekne med her. Oversynet gjeld status ved Stadnamnarkivet og nyinnhenta materiale i samband med Hedmarksprosjektet.

1.

Stadnamntilfang frå Hedmark ved Institutt for lingvistiske og nordiske studium (etter Årsmelding 1984) – sjå nedanfor. Oppstillinga er redigert av Gunild Birkeland og Margit Harsson og ordna alfabetisk etter kommuneinndelinga før 1964 og kopiert i pdf-filer på sidene 2–5.

2.

Hovudoppgåver i stadnamn frå Hedmark

Rode, Astrid: Tradering av norske og finske bostedsnavn på Grue Finnskog 1939–1993. Oslo 1997, 200 bustadnamn frå skriftlege kjelder, same namn som i Træffens oppgåve).

Træffen, Odd: Stedsnavn på Grue Finnskog. Oslo 1939. Avgrensing av område: landet mellom elva Rotne og riksgrensa. Ca. 200 namn .

Nylenden, Nina: Husmannsplassnamn i Grue. Oslo 1951. 389 namn. Avgrensing: berre namn på husmannsplassar.

Nystu, Nils: Busetnad, landnåm og samferdsle i Rendalen, bygd på stadnamn. Oslo 1947. Manus bortkome frå AN. Del av oppgåva er trykt i *Årbok for Glåmdalen* 1951, s. 37–1001. Ca 170 namn.

Røsås, Kåre: Stedsnavn fra Åsnes. Oslo 1947. 229 namn.

Svånå, Trond Gunnar: Stedsnavn i Vang, Hedmark. Oslo 1953. 1104 namn. Namn frå heile bygda, samt nokre utmarksområde.

33

F Y W E : HEDMARK

KOMMUNE	TILFANG	REGI-STREKT	MENGD	KART-REF.	ANDRE OPPLYSNINGAR
ALVDAL	seternamn	1933	420	37D 38A 37B	Uttale, ofte preposisjon og dativ, nokre realoppl. Uttale, stundom dativ, stutt realoppl. Uttale, nokre realoppl.
	eksp.RK	1942			
	eksp.RK	1943	612		
EIDSKOG	eksp.RK	1947			
	seternamn	1933	60	20B 150 OK	Uttale, dels få realoppl. Uttale, ein del realoppl. Tilfang under arbeid. Rutetilv. til OK
	eksp.RK	1945			
	eksp.RK	1954	1900		
ELVERUM	djupinns.	1977	100	26B 26A	Uttale, preposisjon, stundom realoppl. Uttale, preposisjon, få realoppl.
	seternamn	1933	360		
	eksp.RK	1946			
ENGERTDAL	eksp.RK	1947	243		
	seternamn	1933	180	38B 38D 32D	Uttale, stundom dativ, preposisjon og realoppl. Uttale, stundom dativ, preposisjon og realoppl. Uttale, stundom realoppl.
	eksp.RK	1944			
	eksp.RK	1945	679		
FOLLDAL	eksp.RK	1946			
	seternamn	1933	170	37C 37D 37B	Uttale, dels få realoppl. Uttale, ofte preposisjon og dativ, nokre realoppl. Uttale, nokre realoppl.
	eksp.RK	1942			
	eksp.RK	1942	577		
GRUE	eksp.RK	1947			
	seternamn	1933	200	ingen 1250	Nokre med uttale og realoppl. Eksp. fra hovedoppg. med sittetilv. til denne. Uttale, dels få realoppl.
	djupinns.	1939			
HANAR	eksp.RK	1942	480	200	
			0		
KONGSVINGER	djupinns.	1980-84	6000	OK	Uttale, oftest fyldige realoppl. Rutetilv. med nr. til OK. EDB-registrert
Brandval	seternamn	1933	98	20D 20B	Uttale, dels få realoppl. Uttale, dels få realoppl.
	eksp.RK	1942			
	eksp.RK	1945	400		
Vinger	seternamn	1933	60	20B 15D	Uttale, dels få realoppl. Uttale, ein del realoppl.
	eksp.RK	1945			
	eksp.RK	1954	500		

94

LØTEN	seternamn eksp.RK	1933 1946	190 292	26B 26A	Uttale, preposisjon, stundom realoppl. Uttale, preposisjon, få realoppl.
NORD-ODAL	seternamn eksp.RK eksp.RK	1933 1942 1943	90 365	20D 20C	Uttale, dels få realoppl. Uttale, stundom realoppl.
OS	seternamn eksp.RK	1933 1949	500 376	43A	Uttale, dels få realoppl.
RENDALEN					
Ytre Rendal	seternamn eksp.RK	1933 1943	100	38A	Uttale, stundom dativ og stutte realoppl.
	eksp.RK	1944	443	32C	Uttale, stundom dativ og stutte realoppl.
	eksp.RK	1948		32D	Uttale, dels få realoppl.
Øvre Rendal	seternamn eksp.RK	1933 1943	150	38A	Uttale, stundom dativ og stutte realoppl.
	eksp.RK	1944		32C	Uttale, stundom dativ og stutte realoppl.
	eksp.RK	1944	711	38B	Uttale, dels dativ, prepo- sisjon og andre realoppl.
	eksp.RK	1945		38C	Uttale, ofte dativ, stutte realoppl.
	eksp.RK	1947		37B	Uttale, nokså realoppl.
	eksp.RK	1948		32D	Uttale, dels få realoppl.
RINGSAKER					
Furnes	seternamn eksp.RK	1933 1947	92 124	26A	Uttale, preposisjon, få realoppl.
Nes	seternamn eksp.RK eksp.RK	1933 1947 1947	110 208	26A 25B	Uttale, preposisjon, få realoppl. Uttale, preposisjon, få realoppl.
Ringsaker	seternamn eksp.RK eksp.RK	1933 1947 1947	300 167	25B 26A	Uttale, preposisjon, få realoppl. Uttale, preposisjon, få realoppl.

STANGE						
Romedal	seternamn	1933	140			
	eksp.RK	1943		20C		Uttale, stundom realoppl.
	eksp.RK	1946	347	26B		Uttale, preposisjon, stundom realoppl.
	eksp.RK	1947		26A		Uttale, preposisjon, få realoppl.
Stange	seternamn	1933	130			
	eksp.RK	1947		37B		Uttale, nokre realoppl.
	eksp.RK	1947	376	26A		Uttale, preposisjon, få realoppl.
STOR-ELYDAL						
Sollia	seternamn	1933	46			
	eksp.RK	1947	112	37B		Uttale, nokre realoppl.
Stor-Elvdal	seternamn	1933	245			
	eksp.RK	1944		32C		Uttale, stundom dativ, få realoppl.
	eksp.RK	1947	274	37B		Uttale, nokre realoppl.
SØR-ODAL						
	seternamn	1933	120			
	eksp.RK	1942		20A		Uttale, ofte preposisjon, stutte realoppl.
	eksp.RK	1943		576	20C	Uttale, stundom realoppl.
	eksp.RK	1942		20D		Uttale, stundom realoppl.
	eksp.RK	1945		20B		Uttale, stundom realoppl.
TOLGA						
	seternamn	1933	400			
	eksp.RK	1945		38C		Uttale, ofte dativ, dels få realoppl.
	eksp.RK	1945	753	38D		Uttale, stundom dativ,pre- posisjon og realoppl.
	eksp.RK	1949		43A		Uttale, dels få realoppl.
TRYSIL						
	seternamn	1933	260			
	eksp.RK	1948	158	32D		Uttale, stundom realoppl.
TYNSET						
Kvikne	seternamn	1933	120			
	eksp.RK	1942	65	37D		Uttale, ofte preposisjon og dativ, nokre realoppl.
Tynset	seternamn	1933	900			
	eksp.RK	1942		37D		Uttale, ofte preposisjon og dativ, nokre realoppl.
	eksp.RK	1943		729	38A	Uttale, stundom dativ, stutte realoppl.
	eksp.RK	1945		38C		Uttale, stundom dativ, dels få realoppl.

36

VANG	seternamn	1933	280			
	eksp.RK	1947	630	26A	Uttale, preposisjon, få realoppl.	
	djupinns.	1952	1100	G32 A	Uttale, ofte realoppl. Rutetilv. og namnenf. til originalkart. Hovudoppgåve	
VALER	seternamn	1933	390			
	eksp.RK	1942		200	Uttale, dels få realoppl.	
	eksp.RK	1946		339 { 26B	Uttale, preposisjon, stuttet realoppl.	
ÅMOT	seternamn	1933	170			
ASNES	seternamn	1933	120			
Hof	eksp.RK	1942		200	Uttale, dels få realoppl.	
	eksp.RK	1946		298 { 26B	Uttale, preposisjon, stuttet realoppl.	
Åsnes	seternamn	1933	180			
	eksp.RK	1942		200	Uttale, dels på realoppl.	
	eksp.RK	1946		385 { 26B	Uttale, preposisjon, stuttet realoppl.	
	djupinns.	1947	680	ingen	Dels med uttale og real- oppl. Hovudoppgåve	

3. Innhenta materiale i prosjektperioden

(Det meste etter feltarbeid av Jorunn Aarsby)

Alvdal

21 konvoluttar med stadnamntilfang levert 16.12. 2009 til prosjektet.

Materialet er skrive ut på arkivkort av den kommunale stadnamnkomiteen.

Follo

Ein kommunalt oppnemnd komité i 1993 har utarbeidd ei namneliste i samband med revisjon av fylkeskart (1:250 000), ca. 130 stadnamn med opplysning om namneobjekt og kartplassering

Os

Eit notat med ein del stadnamn som vart registrert i 1973 av Jan Bakosgjelten. Jon Holm Lillegjelten i Os historielag opplyser at karta som namna er plotat inn på, finst i arkivet til historielaget. Ein del namn GPS-registrert i 2009.

Ringsaker

Ringsaker historielag levert ca. 500 stadnamn registrert på excel-ark og på cd

Storelvdal

I bladet Stor-Evdals jul for 2003, 2004 og 2005 er ca. 60 namn omtala og forklart

Tolga

Utskrift av namnelister 2009 med ca. 1300 stadnamn med delvis normerte namn, opplysningar og kartfesting, samt informant og oppskrivar.

Særøppgåva 1976 av Hanne Sofie Jordet med ca. 50 stadnamn frå Vingelsåsen

Ca. 170 utmarksnamn kommentert i ”Hattil” 2007-2009 av Jon Vingelen. Dessutan nokre spreidde stykke med stadnamnkommentarar i ulike skrifter.

Tynset

Ca. 160 stadnamn innsamla av Fåset/Tynset bygdekinnelag, for det meste er namna notert utan opplysningar (udatert).

Ca. 20 småartiklar i avisar om enkeltnamn.

VEDLEGG II

RESSURSBRUK INNSKRIVING AV STEDSNAVNDATA TIL EN NORSK STEDSNAVNBASE

(av Line Lysaker Heinesen)

Bergensmaterialet

Vårhalvåret 2009 ble det foretatt mye rettearbeid i stedsnavnmaterialet Seksjon for namnegransking har fått tilsendt fra Bergen, og prosjektmedarbeideren har også brukt noe tid på dette høsten 2009. Det som så langt er rettet er de postene der innholdet i lydskriftfeltet og oppslagsformfeltet var like (4319 navn), der er det laget en mer normert oppslagsform. Deretter ble de postene der det forekom kolon i oppslagsfeltet rettet opp (7918 navn). De fleste av disse postene manglet lydskriftform, så da ble navneformen med kolon flyttet til lydskriftfeltet og det ble laget en mer normert oppslagsform. Deretter ble det foretatt rettelser fra en liste på 19 916 navn, der navnenes oppdeling i utmerkingsledd, bindeledd, hovedledd og bestemt artikkel var feilaktig eller mangelfull. Også andre småting har blitt rettet opp underveis, for eksempel åpenbare trykkfeil. Der det har vært spørsmål eller kommentarer til posten, er disse ført inn i merknadsfeltet.

En kortversjon av denne rapporten er tatt opp i hovedrapporten

Kommentarer til materialet - hva gjenstår?

- Det er mye inkonsekvens ved bestemt form entall hunkjønn. For eksempel blir uttale med /æ/ eller /E/ (li:æ, li:E) normert til både lia og lii.
- Navneformene i oppslagsfeltet varierer fra former som er helt korrekte etter norsk rettskrivning, til former som er svært uttalenære og/eller har et ganske uforståelig skriftbilde (for eksempel Fikkjeskoj'n for Fitjeskogen og Skrebå(tt)shålå for Skredbotnshòla). Dersom det er navneformen i oppslagsfeltet som skal brukes ved søking etter navn, er det uheldig med slike "ulogiske" navneformer.
- I en del tilfeller stemmer uttalen og den navneformen som er å finne i oppdelingsfeltene godt overens, mens formen i oppslagsformen er avvikende. Kan grunnen til dette være at oppslagsformen er hentet fra kart eller andre kilder, der det finnes en feilaktig form?

- Noen steder ser det ut til at merknadene til navnene er duplisert eller skrevet inn på feil navn (eksempler finnes blant annet på Idnr 580891-92-93 og 580966-67-68). Det er også mye skrivefeil i merknadsfeltet, og ufullstendige merknader som brytes av midt i et ord eller en setning. Også de taggede formene i merknadsfeltet er i en del tilfeller ufullstendige (for eksempel Stora Svartaskjeret: <oppslagsForm>Stora svar<oppslagsForm>).
- Det er ofte satt inn en bindeledd-s i oppdelingsfeltene der det ut fra uttalen er vanskelig å avgjøre om den skal være der eller ikke (dvs når hovedleddet begynner på -s-)
- Selv om store deler av småfeilene er rettet opp (*, /, =) gjenstår det fremdeles en del, særlig når det gjelder manglende oppdeling av navnene i feltene Utmerkingsledd, Bindeledd, Hovudledd og Bunden artikkel, og bruk av bindestrek i disse feltene.
- Det ser ut til at en del av postene har fått skrevet inn kartrutenummeret i feltet for dativform. Det er også flere poster som har fått kartreferansen i et av informant-feltene.
- I en del poster ser det ut til at utmerkingsleddet har havnet i et av oppdelingsfeltene, mens hovedleddet har havnet i uttalefellet, sammen med uttalen av hele navnet ("Storhovd*-a" står i oppdelingsfeltene, "/sto:rhåvda,berje berje'/" i uttalefellet)
- Det er generelt mye inkonsekvens i materialet, noe som vel skylden forskjellig praksis hos de forskjellige navneinnsamlerne.

Herredsregisteret

I dette materialet ble det gjort tidsstudier for å få en idé om hvor lang tid det vil ta å føre opplysninger fra de skannede sedlene inn i databasen. Fremgangsmåten var som følger: Det ble plukket et tilfeldig herred i hvert fylke. Deretter har prosjektmedarbeideren prøvd å fylle ut en del sedler, for å sette seg inn i materialet og se om det var noen generelle problemer og vanskeligheter som kunne ordnes opp i før selve tidsstudien ble utført (for eksempel typen lydskrift som er brukt, hvilke kart det vises til osv). Deretter jobbet prosjektmedarbeideren i en time for å se hvor mange sedler som kunne fylles ut fra hvert herred. Noen registranter har samlet navn i flere forskjellige deler av landet, og det ble forsøkt å unngå samme registrant i flere herreder for å få et bedre bilde av de forskjellige utfyllingspraksisene (noen registranter har med mange opplysninger mens andre har få, noen har mer lettlest håndskrift enn andre osv).

Oslo - Oslo

1 time - 22 sedler

Lettlest skrift, middels mengde tekst på sedlene. Ingen kartfaksimiler. Tatt t.o.m. Bratli.

Aust-Agder - Risør

1 time - 15 sedler

Mange opplysninger å fylle inn. Det tar litt tid å lete opp natur- og kulturkoder. Kart som må slettes. Littleste sedler. Tar noe tid å hente opp kart. Problem: Med Gnr./bnr. 5,27-49 menes 27 til 49 eller 27 og 49? Jfr. 3,5-8-10. Tatt t.o.m. Bankedalen.

Buskerud - Nedre Eiker

1 time - 16 sedler

Noen sedler er skjevt skannet, så man må se etter i originalsedlene. Noe utydelig håndskrift som tar litt tid å finne ut av. Ingen kartfaksimiler. Middels mengde tekst på sedlene. Tatt t.o.m. Bremsåsen (72643).

Østfold - Moss

1 time - 19 sedler

Innsamler og årstall har falt bort i skanningen. Kart som må slettes. Lite tekst på sedlene. Tatt t.o.m. Kase.

Hedmark - Stange

1 time - 20 sedler

Innsamler og årstall har delvis falt bort i skanningen. Ingen kartfaksimiler. På en del av navnene må det legges til en oppslagsform. Lite tekst på sedlene. Har tatt t.o.m. Finberget.

Akershus - Bærum

1 time - 25 sedler

Varierende mengde tekst og hvilke opplysninger som er med. Ingen kartfaksimiler. Mye vanskelig håndskrift. Dele av karttilvingene fra M711-kartene kan ha blitt borte langs høyre kant i skanningen. Tatt t.o.m. Fürst brygge.

Vestfold - Brunlanes

1 time - 18 sedler

Uklar karthenvisning. Kartfaksimiler som må slettes. Forvirrende tonemmarkering: Rett apostrof betyr tonem 2, aksent aigu betyr tonem 1, i hvert fall hos R. Rødland. Varierende mengde tekst på sedlene. Tatt t.o.m. Bukkespranget.

Oppland - Sør-Aurdal

1 time - 17 sedler

Registrant og årstall har falt delvis bort i skanningen på noen sedler. Ingen kartfaksimiler. Stort sett middels mengde tekst på kortene, men en del lydskrift (Norvegia) som tar tid å skrive inn. Tatt t.o.m. Bakkehagan.

Telemark - Lunde

1 time - 15 sedler

Ingen kartfaksimiler. Registrant og årstall har noen steder forsvunnet delvis i skanningen, men er stort sett leselig. Middels mengde tekst på sedlene. Lettlest. Tatt t.o.m. Kleppe.

Telemark - Rauland (Vågslid etter alfabetet)

1 time - 14 sedler

Endel årstall på nederste linje har delvis forsvunnet i skanningen. Ingen kartfaksimiler. Stort sett mye tekst på sedlene, til dels vanskelig håndskrift. Tatt t.o.m. Asbjørnslid (Idnr 125695). Ingen lydskrift, bare uttalenær form. Mulig det bør beregnes noe ekstra tid på disse sedlene, siden det ser ut til at gårds- og bruksnummer er ført på sedlene i ettertid, og ikke har kommet med på skanningen.

Vest-Agder - Hægebostad

(fra Idnr 195333 Austanfor Torvemyr t.o.m. Buvegen Idnr 195351)

1 time - 10 sedler

Her er det noen ØK-kart som har blitt feilregistrert fordi flere kart har blitt slått sammen. Kart nummer BC 009-5-2, BD 009-5-1, BD 010-5-3 og BC 010-5-4 er alle registrert under BC 009-5-2. Kan dette rettes opp i? Kart BC 009-5-2 fra Austanfor Torvemyr ble slettet ved en feiltagelse. Er det mulig å hente dette kartet opp igjen til denne seddelen?

Noen steder har det blitt borte noen bokstaver langs høyre kant i skanningen. Maskinskrevet, lettlest. Mye tekst på sedlene. Kart som må slettes.

Rogaland - Lund

1 time - 25 sedler

Lite tekst på kortene. Kart som må slettes. Tatt t.o.m. Brende knudan (Idnr 215981).

Hordaland

Alle sedlene fra Hordaland som finnes i herredsregisteret ligger i Bergensmaterialet, og kommenteres derfor ikke her.

Sogn og Fjordane - Jølster

1 time - 17 sedler

Middels mengde tekst på kortene, til dels vanskelig håndskrift. Vanskelig tonemmarkering. Rar nummerering (kartrute?). Ingen kartfaksimiler.

Møre og Romsdal - Borgund

1 time - 14 sedler

Informant og årstall har delvis falt bort i skanningen. Lettlest tekst (maskinskrevet). Middels mengde tekst på sedlene. Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Aurhaugen (Idnr 261309). Tar litt tid å finne ut av om navnet i parentes etter oppslagsformen bør skrives som en annen oppslagsform eller føres inn under gårdsnavn.

Sør-Trøndelag - Stjørna

1 time - 18 sedler

Middels til mye tekst på sedlene. Lettlest (maskinskrevet). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Aundalsbekken.

Nord-Trøndelag - Otterøy

1 time - 20 sedler

Uidentifisert kartreferanse. Lite tekst på sedlene. Ingen kartfaksimiler. Til dels vanskelig håndskrift. Tatt t.o.m. Digermulen (Idnr 317953).

Nordland - Nord-Rana

1 time - 11 sedler (det var veldig mye tekst på akkurat disse)

Ingen kartfaksimiler. Varierende mengde tekst på sedlene ettersom det under noen navn blir ramset opp bruk og åkre som hører til. Lettlest (maskinskrevet). En del ekstra

navneformer og lydskrift som tar litt tid å skrive inn. Tatt t.o.m. Almlien (Idnr 330436).

Troms - Lenvik

1 time - 16 sedler

I seddelbunken ligger det først en liste med heimelsmenn, som har fått hver sin bokstav. Disse bokstavene viser innsamleren til på hver seddel. Denne listen ser ikke ut til å ha blitt skannet, eller så er den slettet. Listen er derfor skrevet ned i databasen, og må kopieres til merknadsfeltet for hver av sedlene.

Ingen kartfaksimiler. Varierende mengde tekst, men mye lydskrift som det tar litt tid å skrive inn. Tatt t.o.m. Bukskinneset.

Finnmark - Talvik (Alta)

1 time - 14 sedler

Lettlest tekst (maskinskrevet). Ingen kartfaksimiler. Middels til mye tekst/informasjon på sedlene. Har tatt t.o.m. Høglinstykket.

Kommentarer til materialet - hva gjenstår?

- Det er mange kartfaksimiler som må slettes
- Hvis lydskriften skal føres inn, må det være mulighet for å bruke IPA og Norvegia i databasen. Det er en del variasjon i hva slags lydskrift som er brukt. Ved prøveinnføringene har prosjektmedarbeideren, der lydskriften er Norvegia, tagget lydskriften med <UTNo>navn i lydskrift</UTNo> i uttalefeltet, slik at den kan konverteres senere. Noen steder er det tagget Norvegia-lydskrift i merknadsfeltet (noen steder midt i merknadsteksten) og i feltet for dativform.
- En del kort er skannet skjevt, og det kan være nødvendig å sjekke med originalkortene for å få med de riktige opplysningene (dette er for så vidt ikke noe problem så lenge man har tilgang til originalsedlene, men det tar jo ekstra tid).
- Det er varierende mengde opplysninger på navnesedlene, så selv etter tidsstudier er det vanskelig å vite hvor lang tid det vil ta å føre dem inn.

Seternavnarkivet

I dette materialet har prosjektmedarbeideren foretatt tidsstudier på samme måte som ved Herredsregisteret. Ettersom noen av herredene bare har noen få seternavn, er det her tatt utgangspunkt i fylkene og ikke herredene. Mange av de faste postene som finnes på seternavnsedlene er ikke egne felter i databasen, men må skrives inn i merknadsfeltet. De aller fleste opplysningene på sedlene er maskinskrevet, noen få er

skrevet for hånd. Dermed slipper man problemet med utydelig håndskrift, som det finnes en del av i herredsregisteret. Alle sedlene inneholder de samme informasjonsfeltene, og selv om mengden opplysninger på sedlene varierer, er den mye jevnere enn i herredsregisteret.

Oslo

Ingen sedler.

Akershus

1 time - 36 sedler

Av en eller annen grunn var en del av sedlene her merket med ”uleselig faksimile”, selv om det ikke var noe problem å lese dem. Status er byttet til ”korrekturlest”. Mengden opplysninger som er fylt inn, varierer. Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Noen steder kartfaksimiler som må slettes. Har tatt t.o.m. By-sætra (Idnr 346475).

Østfold

1 time - 27 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Noen steder kartfaksimiler som må slettes. Har tatt t.o.m. Rudsvollen (Idnr 346265).

Hedmark

1 time - 24 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Bergsbu (Idnr 347014).

Oppland

1 time - 24 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Sjellsætre (Idnr 352961). På noen sedler står det forskjellige gårds- og bruksnumre i merknadsfeltet og i gårds- og bruksnummerfeltene.

Buskerud

1 time - 24 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Kampesæter (Idnr 380419).

Vestfold

1 time - 24 sedler

Strømmen herred er på disse sedlene kalt Strømm.

Maskinskrevet, stort sett lettlest (i 8BITLUTGRAY). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Innistusetra (Idnr 386119)

Telemark

1 time - 29 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Eggedalen (Idnr 386567)

Aust-Agder

1 time - 31 sedler

På noen sedler står det forskjellige gårds- og bruksnumre i merknadsfeltet og i gårds- og bruksnummerfeltene. Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Kartfaksimiler som må slettes. Har tatt t.o.m. Solem (Idnr 391495).

Vest-Agder

1 time - 33 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). De fleste navnene har "Ja" under "På kartet?", og det er to kartfaksimiler til hvert navn. Har tatt t.o.m. Hurren (Idnr 394003).

Rogaland

1 time - 24 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Kartfaksimiler som må slettes. Har tatt t.o.m. Skredestølen (Idnr 394738).

Hordaland

1 time - 26 sedler

Her ligger det så mange kartfaksimiler til hver seddel at det ikke var vits i å telle dem. Det ser også ut til at det ligger flere av hver faksimile, så her blir det nok en kjempejobb å sile ut hvilke som skal slettes når det står på seddelen at navnet finnes på kartet. Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Har tatt t.o.m. Ænesdalen (Idnr 395522).

Sogn og Fjordane

1 time - 25 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Skori (Idnr 398840)

Møre og Romsdal

1 time - 20 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Kartfaksimiler som til dels må slettes. Har tatt t.o.m. Sandfjellet (Idnr 403789).

Sør-Trøndelag

1 time - 25 sedler

Uttalepregede oppslagsformer. Mange sedler med to oppslagsformer. Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Susannasetern (Idnr 406517).

Nord-Trøndelag

1 time - 24 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY, til dels også i MONOCHROME). Ingen kartfaksimiler. Har tatt t.o.m. Einangsvollen (Idnr 410941).

Nordland

1 time - 21 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY, til dels også i MONOCHROME). Ingen kartfaksimiler. Ganske mye tekst på en del av sedlene. Har tatt t.o.m. Austdal (Idnr 413509).

Troms

1 time - 16 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY, til dels også i MONOCHROME). Noen steder (Kvæfjord) kartfaksimiler, 14 til hver seddel. Noen kan slettes, men en del av navnene står (ifølge sedlene) på kartet, så da må man også her lete seg frem til riktig kart. Middels til mye tekst på sedlene. Har tatt t.o.m. Vilhelmsætra (Idnr 413718).

Finnmark

1 time - 21 sedler

Maskinskrevet, lettlest (i 8BITLUTGRAY, til dels også i MONOCHROME). Kartfaksimiler (15 til hver seddel). Har tatt t.o.m. Sommersæter (Idnr 413903). Her finnes også samiske navn (og kanskje kvenske også), så da blir det samme problem med disse her som i herredsregisteret: hvordan skal de deles inn i forskjellige ledd (hvis de skal deles), og skal språket markeres? Hvordan vet man i så fall om navnet er samisk eller kvensk?

Kommentarer til materialet - hva gjenstår?

- På sedlene står det om navnet finnes på kartet eller ikke, men hvilket kart det eventuelt er snakk om, er ikke nevnt. Når det er mange kartfaksimiler knyttet til et navn som ifølge seddelen finnes på kartet, kan det ta lang tid å lete frem riktig kart.
- På noen få sedler har det forsvunnet litt tekst i høyre kant under skanningen, men det ser ut til å være et mindre problem her enn i herredsregisteret. Så lenge man har tilgang til originalsedlene er det greit å lete opp disse sedlene.

Oversikt over materiale fra arkivskuffene ”Nyinnkome tilfang” (sortert etter fylke) som bør komme med i stedsnavndatabasen

Prosjektmedarbeideren har gått gjennom skuff for skuff for å få oversikt over hva som finnes av materiale og hvorvidt det er dataregistrert eller ikke. En del materiale er ting som det vel ikke er bruk for i stedsnavndatabasen: kart, navnelister uten videre opplysninger, gamle notatbøker, kopier av matrikler og så videre. Det finnes en del papirnavnelister som ikke er dataført, og det har da blitt laget Accessfiler til dem og foretatt prøveinnføring av noen navn for å se hvor lang tid det tar. Ut fra dette har prosjektmedarbeideren kommet frem til et omtrentlig antall timer med innføring som må beregnes per skuff. En del av materialet som finnes i skuffene er allerede dataført, enten i Access eller i eldre filtyper, dette er kommentert i oversikten nedenfor. Det må vel beregnes en del tid på konvertering av disse, men hvor lang tid det vil ta må datakyndige personer avgjøre. Det materialet som ennå ikke er dataført må jo også senere konverteres, om man da ikke går over til å føre det direkte inn i stedsnavndatabasen.

Skuffen Østfold + bilderegister

-Fra Rygge finnes det en stor samling ”standardnavnelister” (ca 3000 navn). Beregnet 20-25 minutter på å føre inn én full (12 navn) side i Access.

-Fra Skjeberg finnes 619 navn med kommentarer, samlet inn til hovedoppgave av Leif A. Løkke i 2005. Ellers finnes det noen navnelister med svært sparsomme opplysninger, det er usikkert om det er noen vits i å ta med disse i databasen.

-Fra Østfoldskuffen gjenstår det dermed omtrent 83 timer med innføring.

Skuffen Akershus

-Fra Bærum (Lommedalen) finnes en liste med 925 navn med en del opplysninger. På en time fikk prosjektmedarbeideren ført inn 41 navn i Access.

-Navnelister fra Eidsvoll (240/515 navn) som allerede er registrert i Access.

-Fra Fet finnes to konvolutter med kopier av stedsnavnlister (av typen ett navn per side), tilsammen 351 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren ført inn 20 navn i Access. Fryktelig stygg håndskrift, flere steder uleselig. I fellesdatabasen finnes dessuten en Accessfil med navn fra Fet, men disse navnnene ligger ikke i arkivskuffen (ifølge Botolv Helleland er dette en Accessfil Seksjon for namnegransking har fått tilsendt).

-Fra Frogn finnes det lister med tilsammen 1230 navn, som allerede ligger i Access.

-Fra Hurdal finnes det lister med tilsammen 3051 navn, som allerede ligger i Access.

-Fra Lørenskog finnes det lister med tilsammen 477 navn, som allerede ligger i Access.

-Fra Nannestad finnes en liste med 1232 navn, som ikke ser ut til å være registrert noe sted. På en time fikk prosjektmedarbeideren ført inn 39 navn i Access. Det ser ut til å være en slags bokstavkode her, for under ”Navn på” står det Dyrket mark A, Dyrket mark B, Skog H. Nummerering har falt bort i kopieringen, noen steder også første bokstav i navnet.

-Fra Nes finnes en konvolutt med skolebarnsoppskrifter, men disse er mest opprampsing og trengs kanskje ikke i stedsnavndatabasen?

-Fra Nesodden finnes et hefte med tittelen ”Stedsnavn i skogen på Nesodden”, med omfattende opplysninger om navnene. Dessuten en liste med 29 navn som allerede er registrert i Access.

-Fra Oslo finnes en liste med 278 navn, som ligger lagret på diskett i brannsikkert skap.

-Fra Rælingen finnes en liste med omtrent 1300 navn, som er innskrevet på edb.

-Fra Skedsmo finnes en liste med 201 navn. De har karthenvisning, men ikke så mange opplysninger. På en time fikk prosjektmedarbeideren ført inn 27 navn i Access.

-Fra Vestby finnes lister med tilsammen 256 navn, som allerede ligger i Access.

-Fra Akershusskuffen gjenstår det dermed omtrent 81 timer med innføring.

Skuffen Oppland/Hedmark

- Diverse kart, kopier og notater som det ikke er vits i å ha med.
- Tre permer med 6000 navn fra Kongsvingerprosjektet, som ble edb-registrert i 1983 og 1984. Ligger på magnetbånd i brannsikkert skap.
- En perm med 249 finske navn fra Finnskogen, håndskrevne lister med kommentarer på finsk.
- Fra Biri (Snertingdal sokn, Gjøvik) finnes ”standardnavnelister” (kopi) med 271 navn. Disse har ennå ikke fått påført lydskrift, men uttaleopplysninger ligger på lydbånd i skap. Dette bør vel gjøres før listen dataføres.
- Fra Løten finnes en sær oppgave (kopi, til dels ganske svak) med 83 navn på ”standardnavnelister”. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 24 navn i Access.
- Fra Stor-Elvdal finnes en ”standardliste” med 49 navn.
- Fra Rødsmoen i Åmot finnes en liste med 400 navn + 70 etterreformatoriske bustadnavn. Relativt få opplysninger. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 33 navn i Access.
- Fra Gråfjell i Åmot finnes en liste med cirka 500 navn som allerede er dataregistrerte.
- Fra Gran finnes en liste på rundt 280 navn som allerede er dataregistrerte (1990).
- Fra Gran finnes også en bunke konvolutter med ”standardnavnelister”, tilsammen 161 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 22 navn i Access.
- Fra Nord-Aurdal finnes 82 navn i noe som ser ut som en sær oppgave. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 16 navn i Access.
- Fra Vestre Slidre finnes det (kopier av) ni sær oppgaver med tilsammen omrent 1200 navn. Opplysningsmengden ser ut til å være ganske lik sær oppgaven ovenfor, og tidsbruken på innføring i Access blir sannsynligvis omrent den samme. Dessuten en svært dialektpreget sær oppgave med omlag 147 navn, på en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 12 navn fra denne i Access.
- Fra Vestre Toten ligger det en liste med navn, som ser ut til å være registrert i Access sammen med mange andre navn under Totenjan2007 - Østre og Vestre Toten
- Fra Østre Toten finnes en liste med seks navn som er registrert i Access.
- Fra Vågå finnes en liste med 240 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 30 navn i Access.

-Fra Hedmark/Oppland-skuffen gjenstår det dermed 150-160 timer med innføring.

Skuffen Buskerud

-Fra Hemsedal finnes mapper med ”standardnavnelister”, med tilsammen 1184 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 22 navn i Access.

-Fra Kongsberg finnes kort med ti navn fra Nedre Numedalslågen, disse er lagt inn i Access.

-Fra Modum finnes en konvolutt med navnelister fra kart (som det ikke er vits i å ta med) og med 51 navnekort med en del opplysninger. Disse er lagt inn i Access.

-Fra Nes finnes en konvolutt med ”standardnavnelister” (kopier), tilsammen 1671 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 27 navn i Access.

-Fra Norderhov finnes det en konvolutt med lister med omlag 900 stedsnavn. Ifølge arkivlisten er disse registrert i en WORD-fil, men den er ikke å finne i fellesdatabasen. Videre finnes to konvolutter med ”standardnavnelister”, med henholdsvis 150 og 158 navn. De ser ut til å være en del av samlingen på 900 navn (selv om kommentarene til navnene er noe forskjellige).

-Fra Nore finnes to konvolutter med henholdsvis 68 og ca 300 navn på ”standardnavnelister”. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 25 av disse navnene i Access.

-Fra Røyken finnes to hefter med stedsnavn i ”løpende tekst”, tilsammen omrent 260. Disse er det vel ikke vits i å ta med.

-Fra Sandsvær finnes en liste med skolebarnsoppskrifter og en bok/hovedoppgave (?), ingen av disse ser ut til å være aktuelle å ta med.

-Fra Sigdal finnes en kjempebunke med skolebarnsoppskrifter. Mange har karthenvisning, men det er ingen andre opplysninger.

-Fra Uvdal finnes en fryktelig klussete liste med et ukjent antall navn.

-Fra Øvre Eiker finnes en konvolutt med 165 navn på kort, samlet inn av en skoleklasse. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt 31 navn inn i Access.

-Fra Ådal finnes en liste med omlag 500 navn, som ifølge arkivlisten er dataregistrert (DOS?)

-Fra Ål finnes en liste med 42 navn nesten uten opplysninger, to konvolutter med 9048 navn som allerede er dataregistrert (DOS? De som er merket ”kan kastes”?), og kopi av en liste med 110 navn uten opplysninger.

-Fra Buskerudskuffen gjenstår det dermed omtrent 136 timer med innføring.

Skuffen Vestfold

-Diverse lister, skolebarnsoppskrifter

-Fra Brunlanes finnes et hefte med lister over stednavn, og hvilken gård/bruk de hører til. Dessuten en konvolutt med ”standardnavnelister” fra Larvik/Kjose (tidl. Brunlanes), med tilsammen omlag 1223 navn som ifølge Botolv Helleland er dataregistrert (finnes på diskett?). Det er også en konvolutt med kopier av sedler (176 stykker) fra Målførarkivet. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt 26 av disse inn i Access.

-Fra Lardal finnes to konvolutter med ”standardnavnelister”, med henholdsvis 1554 og ca 1500 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 24 navn i Access.

-Fra Vestfoldskuffen gjenstår det dermed omtrent 134 timer med innføring.

Skuffene (2 stk) Telemark

Øverste skuff:

-Diverse skolebarnsoppskrifter, notatbøker (Schulze og Liestøl), navnelister. Mye av dette!

-Fra Bamble finnes en liste med 42 navn (skolebarnsoppskrift), og en liste med 218 navn som allerede ligger i Access (diskett i sikringsskap).

-Fra Gransherad finnes et hefte med 972 navn med fyldige opplysninger. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 28 navn i Access.

-Fra Nissedal finnes et manuskript med omlag 3300 navn. Varierende mengde opplysninger, men ikke alle er like relevante å ta med. Også et annet manuskript med omlag 950 navn, få opplysninger. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 35 navn i Access.

-Fra Sauherad finnes ”standardnavnelister” med omlag 400 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 18 navn i Access.

-Fra Solum finnes en liste med 321 navn som allerede er dataregistrert (del av Skiensmaterialet).

-Fra Tokke finnes en liste med 75 navn som er edb-registrert.

-Fra Vinje finnes en konvolutt med ”standardnavnelister”, med tilsammen 870 (665?) navn. Ut fra arkivlisten ser det ut som disse er de samme som ligger i herredsregisteret (under Rauland).

Nederste skuff:

- Her ligger alle standardnavnelistene som finnes i Skiensmaterialet (Accessfilen Skienstedsnavn, 14757 poster) i fellesdatabasen til navnegransking.
- Fra Telemarkskuffene gjenstår det dermed omtrent 178 timer med innføring.

Skuffen Aust-Agder

- Diverse lister, og samlinger som allerede er lagt inn i herredsregisteret.
- Fra Birkenes finnes 9 konvolutter med tilsammen 8677 navn med gode opplysninger (Vidar Haslum). Dataført? (Ifølge Vidar Haslum finnes det lagret i Excel).
- Fra Bykle finnes en liste med 248 navn som er edb-registrert (del av N50-prosjektet). Det finnes også to lister med tilsammen 1168 navn. En del av disse (de fleste) ligger allerede i herredsregisteret (dette er avmerket i listen), så her må man gå gjennom listene og plukke ut de navnene som ikke allerede er registrert.
- Fra Høvåg finnes to konvolutter med ”standardnavnelister” (kopier) med tilsammen 3222 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 31 navn i Access.
- Fra Lillesand finnes en liste med 151 navn med ganske få opplysninger. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn rundt 40 navn i Access.
- Fra Tvedstrand finnes en ”standardnavneliste” med 75 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 26 navn i Access.
- Fra Valle finnes en liste med 350 navn som er dataregistrert (del av N50-prosjektet).
- Fra Vestre Moland finnes to konvolutter med ”standardnavnelister”, tilsammen 3284 navn. Disse er samlet inn av samme mann som navnene fra Høvåg, så tidsbruken på innføring blir sannsynligvis den samme. Ut fra arkiv-registeret kan det virke som om en del av navnene allerede ligger i herredsregisteret.
- Fra Aust-Agderskuffen gjenstår det dermed minst 200 timer med innføring.

Skuffen Vest-Agder

- Diverse lister og skolebarnsoppskrifter
- Fra Halse og Harkmark finnes ”standardnavnelister” med tilsammen 111 navn. Prosjektmedarbeideren begynte prøveinnføring i Access, men oppdaget at lydskriften som var brukt på listen var IPA, som ikke kan brukes hverken i Access eller i stedsnavndatabasen. Hva gjør man med slike tilfeller?

-Fra Herad finnes en maskinskrevet (dataskrevet) liste med 211 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 27 navn i Access.

-Fra Kvinesdal finnes det kopier av stedsnavnlister med tilsammen 18330 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 36 navn i Access. Dessuten drøye 5700 navn som ligger i Access på fellesområdet, og finnes på cd (cd og kart i perm i skuffen).

-Fra Laudal finnes en konvolutt med ”standardnavnelister”, tilsammen 264 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 33 navn i Access.

-Fra Søgne finnes 12 konvolutter med ”standardnavnelister”, tilsammen drøye 5000 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 28 navn i Access.

-Fra Åseral finnes en ”standardnavneliste” med 134 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 28 navn i Access.

-Fra Vest-Agderskuffen gjenstår det dermed anslagsvis 709 timer med innføring.

Skuffen Rogaland/Hordaland

-Diverse lister med få eller ingen opplysninger

- Fra Bjerkreim finnes en ”standardnavneliste” med 230 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 34 navn i Access.

-Fra Fitjar finnes ”standardnavnelister” med tilsammen 317 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 26 navn i Access.

-Fra Fjelberg finnes en ”standardnavneliste” med tilsammen 152 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 34 navn i Access.

-Fra Kvinnherad finnes en mengde konvolutter med kopier av stedsnavnlister av litt forskjellig kvalitet (både maskinskrift og kladdepreget håndskrift), sortert etter gårdsnummer. Listene er vel de samme som også finnes i permer i hyllen over ØK-karteskuffene. En forespørrelse per e-post til Kjell Erik Steinbru for å høre om dette materialet var dataført i Bergen, fikk følgende svar: ”Her på Stadnamnsamlinga har me kopiav alle namnelistene frå Kvinnherad. Men me manglar kopiav karta som er påførde nye namnenummer! Me har skrive alla namna inn i ein eigen base. Det dreier seg om i alt 32300 namn. I basen er òg dei nye namnenummara førde inn. Det var UiO som ordna renummerering i kvinnheradmaterialet. Dette var nødvendig fordi det opphavlege nummersystemet tok utgangspunkt i gardsnummra, ikkje kartnummra.”

-Fra Ullensvang/Odda finnes en ”standardnavneliste” med ca 210 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 16 navn i Access.

-Fra Os finnes to trykte hefter med stedsnavn fra Lio og Rød, utgitt i samarbeid med Vidar Haslum. Skal navnene herfra tas med? (Navn, uttale og forklarende tekst).

-Fra Strandebarm finnes en ”standardnavneliste” med 125 navn. I den samme konvolutten ligger en datautskrift, så disse navnene er kanskje allerede dataregistrert? (På diskett?)

-Fra Ullensvang finnes en ”standardnavneliste” med 171 navn. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 28 navn i Access.

-Fra Ullensvang (Kinsarvik) finnes ”standardnavnelister” med tilsammen ca 1700 navn.. På en time fikk prosjektmedarbeideren lagt inn 30 navn i Access. (Mulig disse er under innføring, se neste post). Det finnes også en annen samling med navnelister med tilsammen 568 navn. På en time fikk jeg lagt inn 42 navn i Access.

-Bakerst i skuffen ligger det en holder med masse navnelister, som ser ut til å være det samme som de 1700 navnene fra Ullensvang (Kinsarvik). På et ark øverst i bunken står det ”[...] Kopi av både setta er send Erlend Trones, Lutro, 5781 Lofthus til dataføring og innlevering i resten av Ullensvangmaterialet [...] Botolv Helleland 4/9-09”

-Fra skuffen Rogaland/Hordaland gjenstår det dermed rundt 56 timer med innføring.

Skuffen Sogn og Fjordane

-Diverse lister, hefter, og materiale som allerede ligger i herredsregisteret.

-Fra Innvik finnes fire konvolutter med navnelister. Disse har påskriften ”Fylkesarkivet i S&F, for flere oppl. se Heradsreg STRYN/Innvik”. Dette betyr vel at de enten er dataført i herredsregisteret, fylkesarkivet eller begge deler? Det samme gjelder en konvolutt fra Stryn og Innvik.

-Fra Stryn finnes en navnesamling (Tom Schmidt 1984) med ca 180 navn, som ifølge arkivlisten finnes på diskett.

-Fra skuffen Sogn og Fjordane ser det dermed ut til at det gjenstår 0 timer med innføring.

Skuffen Møre og Romsdal

-Diverse lister, artikler, påskrevne kart og bilder, materiale som allerede er lagt inn i herredsregisteret, etterlatte notater og lister etter Alv Muri, og en perm med merknader og tillegg til NG 13 av Kåre Magne Holsbøvåg

-Fra Norddal finnes det et hefte med tittelen ”Stadnamn på Hjelma”. Først i heftet er det en navneliste med plassering av navnene, deretter kommer det historier til navnene. Skal dette tas med?

-Fra Sandøy finnes en liste med mednavn. Bør disse tas med?

-Fra skuffen Møre og Romsdal kan det se ut som det gjenstår 0 timer med innføring.

Skuffen Trøndelag

-To konvolutter med navnelister uten opplysninger

-Fra Meldal finnes en liste med ca 30 navn, skal denne med? Uklar nummerering (kartfestingen?) av navnene.

-Fra Ørland finnes en skoleoppgave, stort sett med sparsomme opplysninger om navnene.

-Fra skuffen Trøndelag kan det se ut som det gjenstår 0 timer med innføring.

Skuffen Nordland

-Fem konvolutter med lister/tekster, hvorav en med lulesamiske navn med oversettelse/forklaring. Skal denne tas med?

- Fra Evenes finnes en ”standardnavneliste” med 14 navn, denne ligger nå i Access.

Fra skuffen Nordland kan det se ut som det gjenstår 0 timer med innføring.

Skuffen Troms

-En stor grønn perm med navn på med og fiskeplasser (ca 8500 navn). På første side står det ”Arbeid vidare med dette materialet bør gjerast av anten Eli Ellingsve eller Finn Myrvang”. Videre en svart perm med ”Stadnamnlister lagt til rette for datainnskriving av Eli Ellingsve”. Listene inneholder bare Navn på liste, Ny stavemåte og Uttale. Skal dette med?

-Fra Lyngen finnes to konvolutter/to hefter med samiske navn (ca 1500), få opplysninger. Skal dette med?

-Fra skuffen Troms kan det se ut som det gjenstår 0 timer med innføring.

Skuffen Finnmark

-Diverse navnelister (norsk, samisk, kvensk), materiale som allerede finnes i herredsregisteret.

-Fra skuffen Finnmark kan det se ut som det gjenstår 0 timer med innføring.

Med en foreløpig beregning gjenstår det dermed 1727 timer med innføring.
Dessuten vil det som nevnt gå med tid til å føre inn manglende lydskrift (det er usikkert hvor mange kassetter det er snakk om), og til å konvertere allerede dataført materiale.

Generelle spørsmål og kommentarer

- Noen av postene kan være vanskelige å konvertere direkte fra Access til tilsvarende poster i stednavndatabasen. For eksempel gårds- og bruksnummer, siden disse postene i stedsnavndatabasen ikke tillater andre tegn enn tall. Slike poster bør da kanskje legges i merknadsfeltet? Det er også andre uoverensstemmelser, for eksempel at stedsnavndatabasen har egne felt for for- og etternavn hos informant og oppskriver, mens hele navnet står i samme felt i Access-filene.
- Er det mulig i stedsnavndatabasen å legge til en fane, lenke eller lignende hvor man kan skrive kommentarer til den enkelte navnesamlingen som er lagt inn i databasen, slik at disse kommentarene dukker opp hver gang man søker opp et navn fra denne samlingen?

-Hva gjør vi med samiske og kvenske navn?

Oversikt over den lille skuffeseksjonen i hjørnet under vinduet ved siden av sjøkartskuffene

- Seks skuffer med eksserpter fra Hans Strøm, Pontoppidan, Wille m. fl. Disse navnene (11408 stk) er registrert i Access (i fellesdatabasen som "EkserptGunhild")
- To skuffer merket "Topografisk journal", 2017 navn, edb-registrert av Kari B. Larsen 1994-95
- Ti skuffer med navnekort eksserpert fra sjøkart av Alv Muri. Omlag 6000 navn, med ganske utfyllende opplysninger. Disse er ikke skannet.
- Fem skuffer merket "Eks Leks". Kopier av navnesedler fra Leksikografisk institutt, ca 10 000 sedler, med både stednavn, personnavn, dyrenavn ++. Disse er noe tilfeldig eksserpert, og må gås nærmere gjennom. Dessuten er det ønskelig å ha originalene hvis de skal skannes. (NB Disse originalene ser det ikke ut til at vi får tak i. Kopiene kan skannes, det er tross alt bedre enn ingenting, og vi får jo lagt inn opplysningene.) I Norsk ordboks nettutgave finnes det rundt 10 000 sedler med steds- og personnavn i seddelarkivet, men dette er ikke de samme sedlene som ligger i skuffene her, selv om noen av navnene finnes begge steder. De skannede sedlene som finnes hos Norsk ordbok bør legges inn i stedsnavndatabasen.
- Tre skuffer merket "Hedmark innsjønavn". Kladdete opplysninger til Kjell Venås: "Norske innsjønamn III".

-Seks skuffer med navnekort fra Vinje i Telemark (Eivind Vågslid), sortert etter gårdsnummer (1-102). Disse ligger skannet i herredsregisteret.

-En skuff med kort fra Per Hovda, merket ”Til etterleksreg.”. Klussete, få opplysninger.

Fra denne skuffeseksjonen gjenstår det altså både konvertering, skanning og innskriving av opplysninger.

VEDLEGG III

PROSJEKTBESKRIVELSER OG BEHOV FOR NYE INVESTERINGER

Ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo

(Av Tom Schmidt)

2. Prioritert liste over nye investeringer.

- a. Ferdigstilling av Den nasjonale stedsnavnbasen
- b. Eldre norske fornavn
- c. Etymologiregisteret
- d. HOP-registeret

Pkt. a presiseres nedenfor; for punktene b–d, se vedlegg.

Ferdigstilling av Den nasjonale stedsnavnbasen

- Kople skannete navnesedler til innsamlingskart.
- Innkorporere bustadnavn- og ekserptregistrene, matriklene fra 1838, 1886, 1903–8 og matrikkelutkastet ca. 1950, samt mindre, digitaliserte samlinger (ca. 100.000 navneposter registrert siden 1985).
- Tilrettelegge for kopling til eksisterende regionale navnesamlinger (Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nordland), samt til Kartverkets *Sentralt stedsnavnregister*.

Kostnad: 3 årsverk for forskningsassistent

1 årsverk for veileder med navnefaglig kompetanse

1 årsverk for IT-ingeniør

3. Nytte for forskning, rekruttering og eksternt samarbeid

- Forskning
  - Vil øke framdriften i hovedprosjektet *Bustadnavn i Østfold (Norske bustadnavn)*.
  - Vil forenkle samarbeidet mellom norske og nordiske navneforskere og mellom navneforskere og andre (arkeologer, historikere, leksikografer og andre språkforskere).
- Undervisning
  - Vil kunne utgjøre materiale til masteroppgaver og ph.d.-avhandlinger og dermed bidra til rekruttering.
- Formidling
  - Navnemateriale vil bli gjort tilgjengelig for lokalsamfunnene navnene er hentet fra. Dette vil øke interessen for lokale innsamlingsprosjekter (jf. Språkmeldinga pkt. 8.3.3.1 og 2)
  - Samlingene vil på sikt kunne gi lokalhistorikere o.a. et vitenskapelig behandlet navnetilfang.
- Samarbeid med arbeids- og næringsliv
  - Navnematerialet vil kunne benyttes av sentral og lokal offentlig forvaltning, Kartverket (Sentralt stedsnavnregister) og private kartprodusenter.
- Innovasjon
  - Prosjektet *Navn og identitet* (igangsatt ved Navnegransking, ILN)
  - Fellesnordisk prosjekt *Urban navngivning*

4. Bidrag til forskningssamarbeid – internt og eksternt

God, tidsmessig tilgang til navnesamlingene er en viktig forutsetning for samarbeid med forskere ved andre institusjoner.

- Norge: Øvrige norske navneforskere, særlig UiB, UiS og UiT; tverrfaglig samarbeid med f.eks. (lokal)historikere, arkeologer, leksikografer, dialektologer.
- Norden for øvrig: navneforskere i Sverige (særlig Båhuslen), Island, Færøyene og Danmark.

- De skotske øyene, Skottland og England. Igangsatt samarbeid i *Nordic Place-name Database Group* (NPDG: <http://www.stud.hum.ku.dk/nissen/npdg/>).

5. Regional, nasjonal og/eller internasjonal karakter?

- Stedsnavnsamlingene ved Navnegransking INL bygger på det tidligere *Norsk stadnamnarkiv* (NSA) opprettet i 1921, og er i utgangspunktet nasjonale. Etter etableringen av de andre universitetene – og også de regionale høyskolene, ble det bygd opp enkelte regionale samlinger, dels med kopi i NSA.
- De eldste personnavnsamlingene (Lind) omfatter Island, Færøyene og dels de skotske øyene, foruten tidligere norske områder i Sverige. Da vi sökte om økomisk støtte til prosjektet (avslått), fikk vi støtteerklæringer fra Uppsala og Reykjavík.

6. Eksterne finansieringskilder (utenom NFR)

- Norsk kulturråd bidrog i sin tid til noen innsamlingsprosjekt
HERA (Humanities in the European Research Area) har støttet et ILN-initiert, internasjonalt arbeidsmøte om sammenlikning av mønstrene for stedsnavngivning.

Vedlegg:

Prioritert liste over nye investeringer

a. Ferdigstilling av Den nasjonale stedsnavnbasen

- Kople skannete navnesedler til innsamlingskart.
- Inkorporere bustadnavn- og ekserptregistrene, matriklene fra 1838, 1886, 1903–8 og matrikkelutkastet ca. 1950, samt mindre, digitaliserte samlinger (ca. 100.000 navneposter registrert siden 1985).
- Tilrettelegge for kopling til eksisterende regionale navnesamlinger (Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nordland), samt til Kartverkets *Sentralt stedsnavnregister*.

Kostnad: 3 årsverk for forskningsassistent

1 årsverk for veileder med navnefaglig kompetanse

1 årsverk for IT-ingeniør

b. Eldre norske fornavn

- Bygge opp en database over norrøne og eldre norske personnavn fram t.o.m. 1801-folketellingen.
- Utgangspunktet: E.H. Linds tre bøker om norsk-islandske personnavn (1905–15, 1921 og 1931).
- Pilotprosjekt (Småforsk-midler) med skanning gjennomført i 2006; 1270 spalter.
- Supplementbindet (1931) med 920 spalter og tilnavnboka (1921) med 420 spalter gjenstår.
- Prosjekt:
  - Fullføre innskanningen og utvikle database
  - Supplere Lind med materiale fra perioden ca. 1550–1801 (jordebøker, matrikler, manntall, tingbøker, kirkebøker og folketellinger)
  - Inkorporere tilsvarende base ved Kjeldskriftavdelingen i Riksarkivet
  - Skape et hensiktsmessig brukergrensesnitt til databasen

Kostnad: 2 årsverk for forskningsassistent

½ årsverk for veileder med navnfaglig kompetanse

½ årsverk for IT-ingeniør

c. Etymologiregisteret

- Supplere og oppdatere registeret i samarbeid med Namnavdelningen, Institutet för språk och folkminnen, Uppsala
- Forbedre brukergrensesnittet.

Kostnad: ½ årsverk for forskningsassistent

3 månedsverk for IT-ingeniør

d. HOP-registeret (Register over navn og navneledd i hoved-/masteroppgaver)

- Gjøre registeret tilgjengelig på Internett
- Supplere med materiale fra de siste ti års hoved- og masteroppgaver.
- Skanne inn hovedoppgavene

Kostnad: 1 årsverk for forskningsassistent

2 månedsverk for IT-ingeniør.

